

Západočeská univerzita v Plzni

Filozofická fakulta

Diplomová práce

**Regionální geografie států Guinejského zálivu -
projektové vyučování s využitím interaktivní
tabule**

Michaela Hoskovcová

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Učitelství pro střední školy

**Studijní obor Učitelství základů společenských věd a
geografie pro střední školy**

Diplomová práce

**Regionální geografie států Guinejského zálivu -
projektové vyučování s využitím interaktivní
tabule**

Michaela Hoskovcová

Vedoucí práce:

Mgr. Monika Čechurová Ph.D.

Katedra geografie

Fakulta ekonomická Západočeské univerzity v Plzni

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

.....

Poděkování

Děkuji vedoucí mé práce Mgr. Monice Čechurové Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce, vstřícný přístup, cenné rady a připomínky a za čas, který mi věnovala při přípravě této práce.

Obsah

1. Úvod	7
1.1. Cíle a postavení hypotéz	8
1.2. Metody práce	9
1.3. Rozbor literatury a internetových zdrojů	10
2. Západní Afrika – státy Guinejského zálivu	14
2.1. Afrika	14
2.2. Západní Afrika	15
2.3. Oblast států Guinejského zálivu	16
2.4. Fyzicko-geografická charakteristika	18
2.4.1. Geologický vývoj a geomorfologické poměry	18
2.4.2. Klimatické poměry	19
2.4.3. Hydrografické poměry.....	23
2.4.4. Pedologické poměry.....	28
2.4.5. Biogeografické poměry	29
2.4.5.1. Flóra.....	29
2.4.5.2. Fauna.....	31
2.4.5.3. Ochrana přírody	31
2.5. Socioekonomická charakteristika.....	33
2.5.1. Z historie západní Afriky.....	33
2.5.2. Státy oblasti Guinejského zálivu.....	34
2.5.3. Etnika.....	36
2.5.4. Jazyky	37
2.5.5. Náboženství.....	38
2.5.6. Vývojové trendy a problémy obyvatelstva.....	39
2.5.6.1. Plodnost	39
2.5.6.2. Populační růst.....	39
2.5.6.3. Rozložení obyvatelstva a urbanizace, sídla	40
2.5.6.4. Migrace	41
2.5.6.5. Chudoba a hlad	43
2.5.6.7. Zdraví.....	44
2.5.6.8. Rozvojová pomoc	46
2.5.6.9. Západní Afrika a lidská práva	47
2.5.7. Ekonomické poměry.....	48

2.5.8.	Zemědělství	49
2.5.8.1.	Rybolov.....	51
2.5.9.	Nerostné suroviny	51
2.5.10.	Průmysl.....	53
3.	Učebnice zeměpisu pro střední školy	55
3.1.	Hospodářský zeměpis - globální aspekty světového hospodářství.....	57
3.2.	Hospodářský zeměpis - regionální aspekty světového hospodářství	58
3.3.	Makroregiony světa	59
3.4.	Geografie pro střední školy 3 (regionální geografie světa).....	60
3.5.	Zeměpis na dlani	61
3.6.	Syntéza poznatků o učebnicích	62
4.	Projektové vyučování.....	64
4.1.	Teorie projektového vyučování.....	64
4.1.1.	Historie projektového vyučování	64
4.1.2.	Fáze projektu.....	64
4.1.3.	Typologie projektů	65
4.2.	Výukový projekt Západní Afrika po proudu Nigeru, aneb jak se žije na pobřeží Guinejského zálivu	66
4.2.1.	Plánování projektu	66
4.2.2.	Návrh projektu	67
4.2.3.	Obsah projektu.....	72
4.2.4.	Realizace projektu	78
4.3.	Vyhodnocení dotazníku.....	81
4.4.	Sebereflexe.....	82
5.	Shrnutí a závěr	85
5.1.	Shrnutí výsledků.....	85
5.2.	Závěr.....	87
6.	Seznam zdrojů:.....	88
7.	Resume.....	97
8.	Přílohy	93

1. Úvod

Pro svou diplomovou práci jsem si vybrala téma *Regionální geografie států Guinejského zálivu - projektové vyučování s využitím interaktivní tabule*. Součástí diplomové práce je výukový projekt pro studenty středních škol, který jsem nazvala *Západní Afrika po proudu Nigeru, aneb jak se žije na pobřeží Guinejského zálivu*. Díky tomuto projektu by se měli žáci střední školy seznámit se zajímavým kontinentem světa, respektive jedním z jeho regionů. Celý projekt bude orientován na geografii západní Afriky a didaktickou transformaci tohoto tématu. Bude vhodným způsobem průřezově informovat o přírodních, kulturně-společenských, historických a ekonomických poměrech oblasti Guinejského zálivu. Zábavnou a moderní formou se studenti při vypracovávání jednotlivých úkolů seznámí se způsobem života v této oblasti.

Afrika je právem nazývána "*kolébkou lidstva*". Fosilní důkazy o rodu hominidů, kteří žili před 1,5 až 2,5 miliony let, pochází z Etiopie. Z tohoto důvodu je Afrika důležitou součástí vývoje lidstva a i po miliónech let její existence stále nabízí mnohá ještě neprozkoumaná tajemství, která stojí za pozornost a bližší poznání. Právě zde byl objeven slavný nález "*Lucy*", kostra ženy druhu *Australopithecus*, naznačující právě vývoj lidského druhu.

Z hlediska historického i geografického se zde vyvíjely kultury a civilizace již od pravěku. Mnohé z nich byly poznány slavnými badateli, cestovateli, historiky a vědci, jiné rozmanitosti a krásy, které Afrika v nemalé míře nabízí, stále ještě čekají na své objevení.

Zejména mladým lidem by mělo být od útlého věku vštěpováno, kde vlastně jsou kořeny celého lidstva. Multikulturní Afrika seznamuje studenty s odlišnými způsoby života, které mohou zásadně ovlivnit systém hodnot člověka, jeho postoje a zařazení do společnosti, v níž žije, studuje a pracuje. Je tedy zřejmé, že s vývojem studenta v tolerantní a empatickou osobnost úzce souvisí i jeho geografické znalosti různých regionů. Samozřejmou cestou tohoto vývoje je školní vzdělávání.

Západní Afrika, zvláště oblast Guinejského zálivu, v sobě skrývá rozmanitost, kterou je potřeba vyložit nejen studentům na středních školách. Právě tento region a některé jeho části bývají při výuce geografie poněkud opomíjeny. Výše zmiňovaná oblast Guinejského zálivu je jednou z těch méně

známých. Právě problematika epidemie eboly je v celosvětových médiích popisována velmi často, ale mnozí ani neví, odkud tato smrtelná nemoc přichází, natož aby znali podmínky tamního života a věděli, kde leží státy nejvíce postižené touto nemocí.

1.1. Cíle a postavení hypotéz

Prvním teoretickým cílem práce je geografický výzkum. Tento výzkum spočívá ve sběru, analýze, komparaci a vizualizaci sekundárních dat a informací o státech Guinejského zálivu. Hlavní fyzicko-geografické a socioekonomické rysy Guinejského zálivu syntetizují do uceleného přehledu, který bude sloužit jako informační základna pro výukový projekt.

Při vytváření tohoto přehledu budu vycházet z předpokladu, že vzhledem k rychlému vývoji tohoto regionu, není učivo v dostupných učebnicích středních škol dostačujícím a vhodným způsobem zpracováno a v porovnání s jinými regiony mu není věnováno dost pozornosti. Mým druhým cílem tedy bude obsahová analýza učebnic, konkrétně těch částí, které se týkají Afriky. Analýza učebnic by měla vytvořit ucelenou představu o tom, jakým způsobem a do jaké míry jsou informace o Guinejském zálivu zpracovány.

Další část diplomové práce se zaměří na projektové vyučování, které krátce teoreticky představím. Projektové vyučování je jednou z organizačních forem výuky. Prostřednictvím projektové výuky mohou být žáci vedeni ke spolupráci, rozvíjí se jejich kompetence k učení, tvořivost a samostatnost.

Zásadním cílem mé práce bude příprava a realizace výukového projektu *Západní Afrika po proudu Nigeru, aneb jak se žije na pobřeží Guinejského zálivu* a bude ověřen v praxi.

Celý projekt bude orientován nejen na oblast geografie, ale bude vhodným způsobem průřezově informovat o přírodních, kulturně-společenských, historických a ekonomických poměrech oblasti Guinejského zálivu. Předpokládám, že projektová výuka je z hlediska učení významným nástrojem, jak mohou zábavnou formou studenti získat komplexní a souvislé znalosti a seznámit se se způsobem života v této oblasti. Některé práce žáků budou praktickou ukázkou v příloze této diplomové práce.

Součástí projektu a zároveň čtvrtým cílem mé práce bude tvorba kvízu s využitím digitálních technologií. Závěrečný kvíz na interaktivní tabuli, bude

vytvořen k souhrnu poznatků, které žáci získají během výukového projektu. Zároveň bude ukázkou toho, jakým způsobem se může při výuce využívat moderních technologií.

V závěru mé diplomové práce zhodnotím výukový projekt, jeho průběh, přínos pro studenty, eventuelně nedostatky a chyby vzniklé při zpracování nebo realizaci.

1.2. Metody práce

Při zpracování této diplomové práce bylo využito několik metod. Vzhledem k vybranému tématu není možná metoda terénního výzkumu. Metody práce tedy spočívají ve sběru, analýze, komparaci a vizualizaci dat a informací o státech Guinejského zálivu.

Nejdříve jsem vyhledávala, studovala a shromažďovala dostupný tištěný materiál. Jednalo se o literaturu v podobě učebnic, odborných publikací a textů, již obhájených diplomových prací a atlasů. V literatuře vydávané v českém jazyce existuje omezené množství publikací, které se týkají regionu západní Afriky, s aspektem k státům Guinejského zálivu.

Pro zpracování této práce byly v daleko větší míře využívány internetové zdroje, a to jak pro získání informací, tak pro sběr a komparaci statistických údajů. Sebraná aktuální data byla použita k vizualizaci v podobě tabulek a grafů.

Řadu významných informací, které byly využitelné pro geografickou analýzu zájmového regionu, přinášelo studium map, z nichž budou některé součástí této práce.

Nejdůležitější fyzicko-geografické a socioekonomické rysy oblasti států Guinejského zálivu byly syntetizovány do uceleného přehledu. Tento přehled bude sloužit jako informační základna pro výukový projekt.

Další částí této práce je obsahová analýza učebnic geografie pro střední školy. Obsahová analýza se týká především učebních textů věnovaných západní Africe respektive států Guinejského zálivu.

Výběr učebnic vycházel především ze seznamu učebnic a učebních textů pro střední vzdělávání platném ve školním roce 2014/2015 se schvalovací

doložkou MŠMT.¹ Neboť se jednalo o pouhé tři učebnice, rozšířila jsem analýzu ještě o další učebnice a učební texty, které jsou volně dostupné na trhu. Rozbor bude proveden na základě učebních textů zpracovaných v těchto učebnicích a porovnáním informací o zájmovém regionu s jinými regiony.

V poslední části diplomové práce objasním na základě studia odborné literatury teorii projektového vyučování. Na základě této teorie se následně uskuteční výukový projekt v předmětu geografie pro střední školy. V této části je využita metoda popisná. Bude zde popsána příprava projektu, tvorba pracovních listů, úkolů na interaktivní tabuli, průběh projektu a realizace výukového projektu. Vznikne tak celek, který bude sloužit jako metodika projektu.

1.3. Rozbor literatury a internetových zdrojů

Proces sběru informací z různých typů tištěných i internetových zdrojů probíhal delší časový úsek. Výsledkem vyhledávacího procesu byly různorodé aktuální relevantní bibliografické, encyklopedické a metodologické zdroje, a to zejména v elektronické podobě.

Většina použitých publikací je staršího vydání, novější publikace týkající se zájmového regionu jsou ve velmi omezeném množství a spíše cizojazyčné atéměř nedostupné.

Zdrojem ke zpracování velké části této práce, především fyzicko-geografické charakteristiky se stala publikace *Afrika: nástin geografie kontinentu* od Vlastislava Häuflera. Tato kniha je staršího vydání, ale předkládá obecné informace o Africe i zájmovém území. První kapitola se věnuje historii Afriky, druhá obsáhlá kapitola Fysicko-geografický přehled Afriky mi byla nápomocna při geologickém a geomorfologickém přehledu, charakteristice klimatu, vodstva a pedologie západní Afriky. Velkým přínosem pro mne byla

---

¹ MŠMT - Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy uvádí na svých stránkách seznam učebnic pro základní, střední a speciální vzdělávání. Schvalovací doložky jsou udělovány na základě Směrnice náměstka ministra pro vzdělávání ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k postupu a stanoveným podmínkám pro udělování a odnímání schvalovacích doložek učebnicím a učebními textům a k zařazování učebnic a učebních textů do seznamu učebnic. [online] Dostupné na: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/schvalovaci-dolozky-ucebnic-2013?highlightWords=schvalovac%C3%AD+dolo%C5%BEky> [10. 11. 2014]

kapitola Fysická geografie oblastí, neboť je zde zvlášť na několika stranách popsán region Horní Guineje, kterému jsem se v této práci věnovala.

Další publikací v českém jazyce, ze které jsem čerpala mnoho poznatků nejen o fyzické geografii zájmového území, je *Zeměpis světa: Afrika*. Tuto knihu napsal a uspořádal spolu s kolektivem autorů Josef Kunský. Kniha je také staršího vydání z roku 1971. Jedná se o obsáhlou publikaci, která na 546 stranách podává komplexní informace nejen z fyzicko-geografického hlediska, ale také socioekonomického. Využila jsem zejména kapitoly týkající se přírodních poměrů, přírodních celků, biogeografie, etnického obrazu obyvatelstva a hospodářských poměrů. Tato kniha také nabízí přehled všech států Afriky, čehož jsem využila pro vyhledávání informací týkajících se jednotlivých států Guinejského zálivu. Velkou výhodou této knihy bylo, že každá kapitola nabídla popis jednotlivých regionů, což usnadňovalo práci s textem a vyhledávání potřebných informací.

Knihou nabízející celkový přehled nejen o Africe, ale také Asii, Austrálii a Oceánii, je *Regionální geografie světadílů a oceánů* z roku 1988 autorů Petra Šindlera a Vladimíra Baara. Publikace je rozdělena do tří částí. Po úvodu následuje všeobecná část. V první kapitole této části se autoři věnují Africe.

Západní Afrika je zde popisována spolu s regionem střední Afriky. Regiony jsou rozděleny do podkapitol ECCAS a ECOWAS. Stejně jako předchozí dvě knihy nabízí i tato knihy výstižné údaje fyzickogeografické charakteristiky regionu západní Afriky a počítaje v to i státy Guinejského zálivu, ale socioekonomická charakteristika v těchto publikacích nabízí, vzhledem k rokům jejich vydání, zastaralé statistické údaje.

Vzhledem k tomu, kdy byla vydána většina tištěných zdrojů, se kterými jsem pracovala, bylo nutné vyhledat novější data zejména ze socioekonomické charakteristiky zájmového území. Velká část analýzy internetových zdrojů spočívala především ve zpracování materiálů a zdrojů v anglickém jazyce.

Vyšší počet záznamů elektronických dokumentů, které poskytovaly internetové zdroje, byly přebírány se zvýšenou kritičností a validita těchto informací byla porovnávána s více zdroji. Poněkud netransparentní síť bylo třeba podrobit zevrubnému zkoumání tak, aby bylo možné stanovit stupeň relevance a "kvality" těchto dokumentů.

Nejdůležitějšími zdroji statistických dat pro fyzicko-geografickou i socioekonomickou charakteristiku se staly internetové stránky CIA - The World Fact Book a statistiky World Bank. Z internetového zdroje CIA jsem čerpala většinu dat týkajících se rozlohy a počtu obyvatel, data demografických údajů jednotlivých států. Tato databáze obsahuje komplexní profily zemí nejen západní Afriky, ale také celé Afriky a všech zemí světa. Velkou informační základnu pro zpracování této diplomové práce tvoří data a informace dostupné na oficiálních stránkách OSN a to zejména atlasů a výročních zpráv jednotlivých organizací OSN. Pro environmentální údaje jsem čerpala ze stránek UNEP - Program OSN na ochranu životního prostředí, FAO - Organizace OSN pro výživu a zemědělství, UNDP - Rozvojový program OSN poskytl údaje ze socioekonomické sféry. Tyto internetové zdroje poskytly řadu údajů a dat a byly použity nejen k popisu fyzické geografie, ale i v dalších kapitolách socioekonomické charakteristiky obyvatelstva států Guinejského zálivu.

Jako jeden z internetových zdrojů jsem využívala Atlas on Regional Integration in West Africa na stránkách organizace OECD - The Organisation for Economic Co-operation and Development, jež poskytuje celkový přehled regionálních problémů v západní Africe. Analyzuje problémy, jako jsou změny klimatu, pěstování a vývoz komodit kávy a kakaa, problémy venkova a zemědělství, těžba ropy a zemního plynu, demografické trendy obyvatelstva a další.

Vyhledávání v jednotlivých databázích mi velmi usnadňovaly internetové stránky Index Mundi, které obsahují detailní statistiky zemí, grafy a mapy sestavené z více zdrojů, včetně CIA a World Bank. Index Mundi poskytuje data podle zeměpisných oblastí, kde se nacházejí jednotlivé státy, nebo podle jednotlivých oborů, z kterých statistické údaje pocházejí.

K popisu teorie projektového vyučování jsem čerpala především z knihy Jany Kratochvílové *Teorie a praxe projektového vyučování*. Kniha je zaměřena na teorii projektového vyučování, historii, typologii projektů, ale také jsou zde návody k tvorbě výukového projektu. Tato kniha mi posloužila jako hlavní zdroj k čerpání informací k teorii projektového vyučování. V této publikaci jsou přínosné podkapitoly zabývající se výhodami a nevýhodami projektového

vyučování. Kniha nabízí pohled na projektové vyučování jako celek, ale zároveň jsou zde praktické návody na přípravu projektů pro 1. stupeň základní školy.

Druhou publikací, z níž jsem čerpala poznatky o projektovém vyučování je kniha *Učíme v projektech* Anny Tomkové a kolektivu autorek. V první části publikace se autorky zabývají teorií, vysvětlují, co je to projekt, tematická výuka a individuální vzdělávací projekt. V druhé části poskytují autorky příklady výuky v projektech nejdříve pro 1. stupeň základní školy. Následně pro 2. stupeň základní školy. Tato kniha mi sloužila hlavně jako zdroj nápadů, při tvorbě výukového projektu.

Přínosnými a nápomocnými zdroji pro mne byly periodika Dnešní svět nakladatelství Terra a Geografické rozhledy České geografické společnosti, odtud jsem z nepřeberného množství článků čerpala informace a inspirace nejen k teoretické části diplomové práce, ale hlavně k tvorbě výukového projektu.

V neposlední řadě jsem měla celou dobu psaní diplomové práce k dispozici Školní atlas světa. Na devíti stranách jsou zde tematické mapy týkající se Afriky.

Soupis všech použitých zdrojů, ať se jedná o tištěné zdroje, internetové zdroje, nebo jiné zdroje používané v průběhu psaní mé práce je uveden v závěru této práce.

2. Západní Afrika – státy Guinejského zálivu

2.1. Afrika

Afrika je druhým největším kontinentem na Zemi. Se svou rozlohou 30 329 000 km² zabírá 20% z celkového povrchu souše. Pobřeží Afriky, v porovnání s ostatními kontinenty, je jen velmi málo členité. Celý kontinent je rozdělen na dvě téměř stejné poloviny rovníkem. Největším, zároveň jediným, poloostrovem je Somálský, zvaný Africký roh. Největším zálivem je Guinejský záliv, který je součástí Atlantského oceánu. K tomuto kontinentu náleží také řada ostrovů a poloostrovů, největším ostrovem je Madagaskar.

Afriu omývá na severu Středozevní moře, na severovýchodě je ohraničena Rudým mořem, jež současně odděluje Afriku od Asie. Zároveň ji také obklopují dva oceány, na východě Indický oceán, na západě Atlantský oceán (Školní atlas světa, 2004).

Podle výškové členitosti lze Afriku rozdělit na dvě části. Severní a západní část kontinentu patří do tzv. Nízké Afriky, naopak jižní a východní část řadíme do Vysoké Afriky. Průměrná výška kontinentu je zhruba 700 m (Häufler, 1957. s. 37). Povrchu afrického kontinentu, zejména jeho západní částí, patřící do Nízké Afriky, bude ještě věnována pozornost v následující kapitole.

Celý světadíl byl součástí Gondwany², jediného kontinentu nacházejícího se na jižní polokouli, ze kterého se na začátku druhohor postupně oddělily dnešní Jižní Amerika, Afrika, Indie, Austrálie a Antarktida (Školní atlas světa, 2004).

Guinejský záliv je součástí Atlantského oceánu, nachází se na jihozápadě Afriky. Mezinárodní hydrografická organizace IHO³ uvádí výměru kolem 739 974 km². S touto rozlohou patří k největším zálivům světa.

V oblasti Guinejského zálivu jsou situovány čtyři ostrovy vzniklé sopečnou činností, ty svou stavbou představují pokračování pevninské

---

² Gondwana - jižnější ze dvou superpevnin, od začátku druhohor se začala postupně rozdělovat na dnešní Jižní Ameriku, Afriku, Indii, Austrálii a Antarktidu. Jejím protějškem na severní polokouli byla Laurasie (Školní atlas světa, 2004).

³ *Marine Regions*. IHO. [online] Dostupné na:

http://www.marineplan.es/ES/fichas_kml/iho.html

Adamauské vysočiny. Jsou to vrcholy potopených vulkanických velehor, které se táhnou v pořadí Bioko, Princův ostrov, Sv. Tomáš a Annobón. Ten ale podle některých zdrojů leží mimo Guinejský záliv. Bioko a Annobón náleží státu Republika Rovníková Guinea, další dva potom spadají území Demokratické republiky Svatý Tomáš a Princův ostrov (Šerý, 2014).

2.2. Západní Afrika

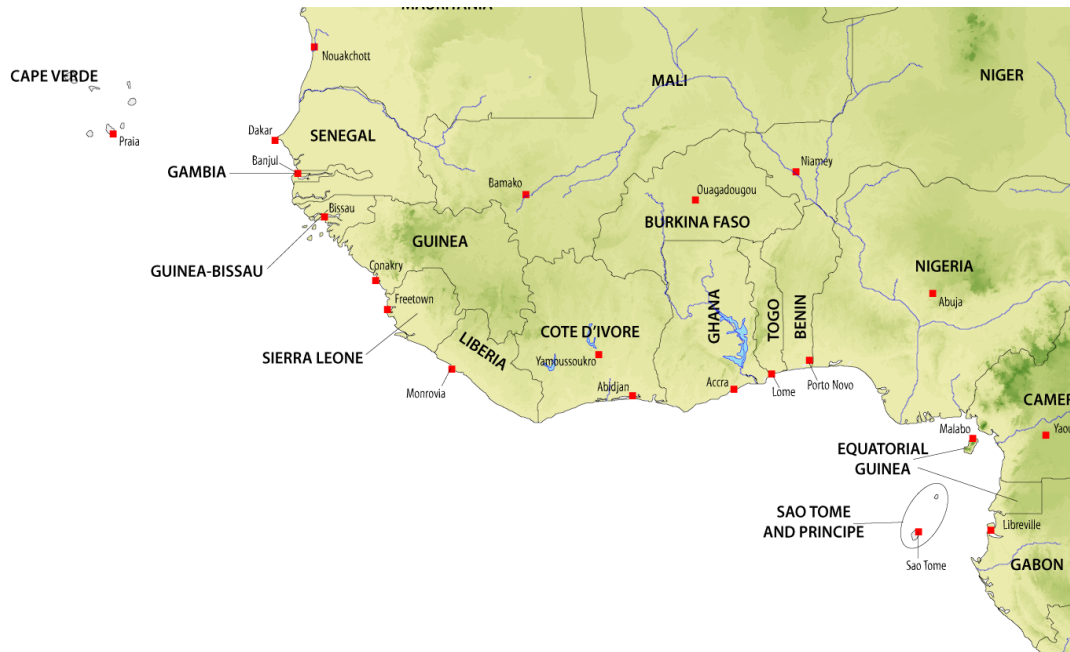
Regionalizace Afriky není jednotná. Rozdělení Afriky do jednotlivých regionů může být definováno dle různých hledisek např. fyzicko-geografického, socioekonomického, podle stupně hospodářského rozvoje atd. Regionalizace oblastí se také liší zdroj od zdroje. Nejjednodušším způsobem může být Afrika rozčleněna do dvou makroregionů: severní Afrika a Subsaharská Afrika. Tyto makroregiony můžeme dále členit na menší regiony. Za nejběžnější členění považuji dělení dle OSN, podle něhož je africký kontinent rozdělen na Afriku severní, západní, východní, jižní a střední.

Region západní Afriky se dělí dále na dvě skupiny států. Jedna obsahuje především vnitrozemské státy nacházející se na severu a hraničí se Saharou, druhá se pak nachází na vlhkém jihu sahající na pobřeží Guinejského zálivu (Cole, De Blij 2007, s. 279). Více upřesňuje OSN státy spadající do západní Afriky: Benin, Burkina Faso, Kapverdy⁴, Pobřeží Slonoviny (Cote d'Ivoire), Gambie, Ghana, Guinea, Guinea-Bissau, Libérie, Mali, Mauretánie, Niger, Nigérie, Svatá Helena, Senegal, Sierra Leone, Togo (viz obrázek č. 1).

---

⁴ *Cabo Verde* - Kapverdy jsou ostrovním pluralitním státem rozprostírajícím se na Kapverdských ostrovech v Atlantském oceánu na západ od Senegalu, dříve závislé na Portugalsku, dnes jsou parlamentní republikou. CIA World Factbook. [online] Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/cv.html> [10. 11. 2014]

Obrázek č. 1: Mapa oblasti Guinejského zálivu

zdroj: upraveno podle <http://na.unep.net/atlas/africa/downloads/maps/africa.jpg>

2.3. Oblast států Guinejského zálivu

Záliv získal název podle přírodního regionu na jeho pobřeží, rozkládajícího se mezi Atlantským oceánem a pásmem Sahelu⁵. Pobřeží západní Afriky bylo původně nazýváno Horní Guinea. Západní pobřeží jižní Afriky se nazývalo Dolní Guinea.

Šindler a Baar dělí Afriku na 9 fyzicko-geografických regionů: Atlas, Sahara, Súdán, Horní Guinea, Konžská pánev, Etiopie, Somálsko, Východní Afrika, Jižní Afrika, ostrovy Indického a Atlantského oceánu.

⁵ Název Sahel pochází z arabštiny, „sáhil“ znamená pobřeží. Slovo vyvolává představu o pevnině. Nejedná se však o pobřeží ve smyslu přechodu pevniny a moře, ale o pás území, přechodu pouště v savanu, který na jihu lemuje Saharu. Táhne se Afrikou od západu k východu podél 13. severní rovnoběžky, jako pás semiaridních travnatých pastvin, který segreguje Saharu od tropických deštných lesů (Šerý, 2014. s. 19).

Jméno Guinea je stále spojeno se třemi státy ležícími v oblasti Guinejského zálivu: Guinea, Guinea-Bissau a Rovníková Guinea. Pro potřeby diplomové práce budou státy Guinejského zálivu vymezeny na základě fyzicko-geografického přírodního regionu Horní Guinea (Häufler, 1957. s. 118; Šindler - Baar, 1988. s. 28). Na pobřeží Guinejského zálivu v tomto fyzicko-geografickém celku leží státy Nigérie, Benin, Togo, Ghana, Pobřeží Slonoviny, Libérie, Sierra Leone, Guinea a Guinea Bissau (viz obrázek č. 2). V dalších kapitolách bude stručně popsána fyzicko-geografická a socioekonomická charakteristika regionu Horní Guinea. Tato část bude později sloužit jako studijní pramen a podklad pro výukový projekt a tvorbu výukových materiálů.

Obrázek č. 2: Mapa oblasti zájmového území - státy Guinejského zálivu

zdroj: vlastní zpracování

2.4. Fyzicko-geografická charakteristika

2.4.1. Geologický vývoj a geomorfologické poměry

Africký kontinent je součástí Africké litosférické desky a Somálské subdesky. Na severu koliduje s Eurasijskou deskou, což vede k vulkanické činnosti a vzniku zemětřesení v jižní Evropě a severní Africe. Ostatní rozhraní včetně západního jsou divergentní, projevující se vznikem oceánských příkopů (Šerý, 2014).

Horní Guinea je, stejně jako téměř celá Afrika, součástí afrického štítu. Kompaktní pevninský štít, tvořený převážně prekambriky horninami - rula a krystalická břidlice, byl na konci třetihor rozlámán na jednotlivé kry, jejichž pohybem, zdvihy a poklesy, vznikly rozlehlé ploché pánve, které rozdělují rozvodní prahy. Největšími z těchto pánví jsou Konžská, Čadská a pánev Kalahari. Okraje afrického kontinentu byly vyzdviženy, vznikly tak příbřežní spády. Tento typ, vzniklý poklesem části pobřeží, se vyskytuje také v oblasti Horní Guineje (Häufler, 1957. s. 39, 40, 42; Kuský a kol., 1971. s. 26).

V období druhohor zasáhla severní část afrického kontinentu v pořadí již druhá transgrese moře. Transgrese Atlantského oceánu zasáhla mimo jiné i úzké pásmo pobřeží Guinejského zálivu. V období třetihor moře ustoupilo (Šindler - Baar. 1988, s. 7).

Poruchy ve třetihorách provázela v oblasti Guinejského zálivu vulkanická činnost, vznikly sopky na ostrovech Bioko, Svatý Tomáš, Annobón. Tato tektonická linie pokračuje na pevninu, kde na ní leží dosud činná sopka Kamerunská hora měřící 4 095 m.⁶ (Häufler, 1957. s. 41; Kuský a kol., 1971. s. 26).

Pouze dvě oblasti Afriky zasáhlo během geologického vývoje vrásnění. Západní Afriky ani oblasti kolem Guinejského zálivu se vrásné procesy nedotkly (Šindler - Baar. 1988, s. 8, Häufler, 1957. s. 38).

Za zmínku stojí jedinečný systém příkopových propadlin ve východní Africe. Jedná se o soustavu příkopů s různou hloubkou táhnoucí se od Rudého moře směrem k jihu, téměř až k dolnímu toku řeky Zambezi a skládá se ze dvou

---

⁶ Mount Cameroon je aktivní sopka v západním Kamerunu u zálivu Guinea. Je to jedna z největších sopek v Africe. Díky nadmořské výšce 4 095 m, hora Kamerun je nejvyšší hora v západní Africe (Školní atlas světa, 2004).

větví. Východní větev navazuje na Rudé moře a Adenský záliv a patří do ní etiopské a keňské příkopy. Větev západní, v jejích depresích leží východoafrická jezerní oblast, jezera Albertovo, Eduardovo, Kivu, Tanganika a Malawi (Bendová, 2013).

Celý africký kontinent se vyznačuje rozsáhlými plochými pánvemi a zarovnanými povrchy vzniklými erozí. Charakteristická je malá výšková i horizontální členitost tohoto světadílu. Oblast západní Afriky, konkrétně Hornoguinejského fyzicko-geografického celku, stoupá směrem od oceánu do vnitrozemí.

V Nigérii se povrch postupně zvedá od pobřežní nížiny směrem k severu, kde přechází v třístupňovou plošinu, jejíž součástí je plató Joruba, Hausa, ležící severně od soutoku řek Niger a Benue, a rozvodí mezi řekou Niger a Čadským jezerem - plošina Jos. Plošina Jos je nejrozsáhlejší vyvýšenina v okolí, dosahuje výšky 600 -1700 m (Cole, De Blij 2007, s. 300).

Nejvyšším celkem Horní Guineje je pískovcový reliéf Futa Džalon, součást Hornoguinejské vysočiny, dosahující až na východ k Adamauské vysočině a horám Kamerunu (Häufler, 1957. s. 131; Cole, De Blij 2007, s. 300).

Na pobřeží se nachází úzká pobřežní nížina přecházející v pahorkatinu. Pobřeží Guinejského zálivu v oblasti států Toga, Beninu a části Nigérie je nízké, písčité a bažinaté s množstvím lagun a jezer. V Nigérii se na pobřeží vytvořilo nánosové území kolem delty řeky Niger, třetí největší řeky Afriky, která ústí do Atlantského oceánu v oblasti Guinejského zálivu. (Kunský a kol., 1971. s. 325, 330, 335).

2.4.2. Klimatické poměry

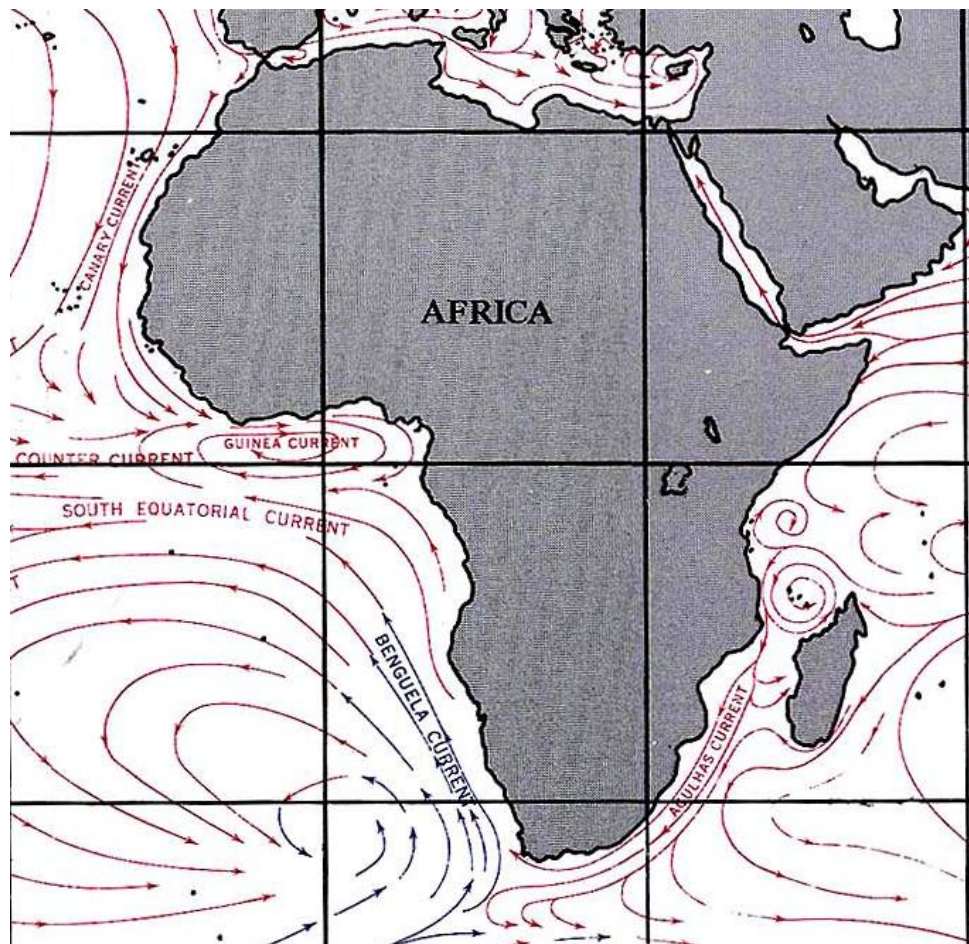
Africký kontinent leží převážně v tropickém pásu, pouze sever a jih Afriky zasahují do subtropické oblasti. Kontinentem napříč prochází rovník, na severu obratník Raka a na jihu protíná kontinent obratník Kozoroha. Díky tomuto umístění mezi obratníky je Afrika vystavena intenzivnímu oslunění, což z ní dělá nejteplejší kontinent (Školní atlas světa, 2004).

Důležitým faktorem ovlivňujícím klima kontinentu je kontinentalita. Kontinentálnost severní Afriky je daleko patrnější, neboť tato část je širší a v blízkosti jiných kontinentů, než jižní Afrika. Celý světadíl má také velmi malé

orografické členění. Je zde absence pásemných pohoří (Kunský a kol., 1971. s. 40, 41; Häufler, 1957. s. 44).

Pobřežní oblasti západní Afriky zejména Guinejského zálivu ovlivňuje teplý oceánský proud (viz obrázek č. 3). Guinejský proud je proud kompenzační. Má vliv jednak na teplotu vzduchu, proudy se v oblasti rovníku ohřívají a nashromážděné teplo nesou do chladnějších oblastí, jednak působí na množství srážek spadlých na pobřeží. Spolu s teplými větry se k pobřeží dostávají i vodní páry, které se z ohřáté mořské vody odpařují, a přinášejí nad pevninu deště (Vitásek, 1966, s. 162).

Obrázek č. 3: Mapa oceánských proudů kolem Afriky

zdroj: upraveno podle http://msi.nga.mil/MSISiteContent/StaticFiles/NAV_PUBS/APN/Chapt-32.pdf

Velkou část Afriky zasahuje tropická cirkulace vzduchu tzv. ITCZ - intertropická zóna konvergence⁷. Pro tropický pás jsou typické vzdušné proudy, které stoupají, čím se při zemi drží nízký tlak vzduchu, což přináší vzduch ze subtropů. Tyto pravidelně vanoucí větry se nazývají pasáty. V Guinejském zálivu proudí po celý rok jihovýchodní pasáty jižní polokoule. Nad pevninou tyto pasáty pronikají do oblasti nižšího tlaku vzduchu a vyvolávají tak téměř každodenní srážky. V oblasti Guinejského zálivu a východní Afriky se projevuje také vliv monzunů⁸. Působením zemské rotace se v okolí Guinejského zálivu pasát stáčí k severovýchodu a mění se v rovníkový monzun. (Kunský a kol., 1971. s. 41; Šerý, 2013. s. 27).

Zaměříme-li se na území kolem Guinejského zálivu, jedná se o nejvlhčí a nejdeštivější území Afriky. Dle Köppenovy klasifikace⁹ jde o vlhkou rovníkovou oblast se dvěma typy podnebí: ekvatoriálním podnebím a tropickým savanovým podnebím (viz obrázek č. 4). Rovníkové podnebí se vyznačuje velkým množstvím srážek, což umožňuje výskyt tropických pralesů v pásmech, která jsou ve zbytku Afriky typická spíše savanou. Vlivem studeného atlantského vzduchu jsou tropické pralesy, v pásu podél pobřeží Ghany, Toga a Beninu, přerušeny sušším podnebím s pásmem savan (Kunský a kol., 1971. s. 72).

---

⁷ Intertropická zóna konvergence - ITCZ, bývá označována jako rovníkové tišiny, je oblast kolem rovníku, kde se schází pasáty ze severní a jižní polokoule. ITCZ sleduje zenitální postavení slunce, teplá voda z rovníku ohřívá vzduch v ITCZ, tím dochází ke zvýšení jeho vlhkosti. S pomocí pasátů vzduch stoupá, ochlazuje se a expanduje. K uvolnění nahromaděné vlhkosti dochází v téměř neustálé sérii bouřek.

Poloha ITCZ není stabilní, v průběhu roku se sezónně mění její umístění, což ovlivňuje množství srážek v mnoha rovníkových zemích. Sezónní změny v umístění ITCZ mají za následek střídání období dešťů a sucha.

The Intertropical Convergence Zone. [online] Dostupné na:

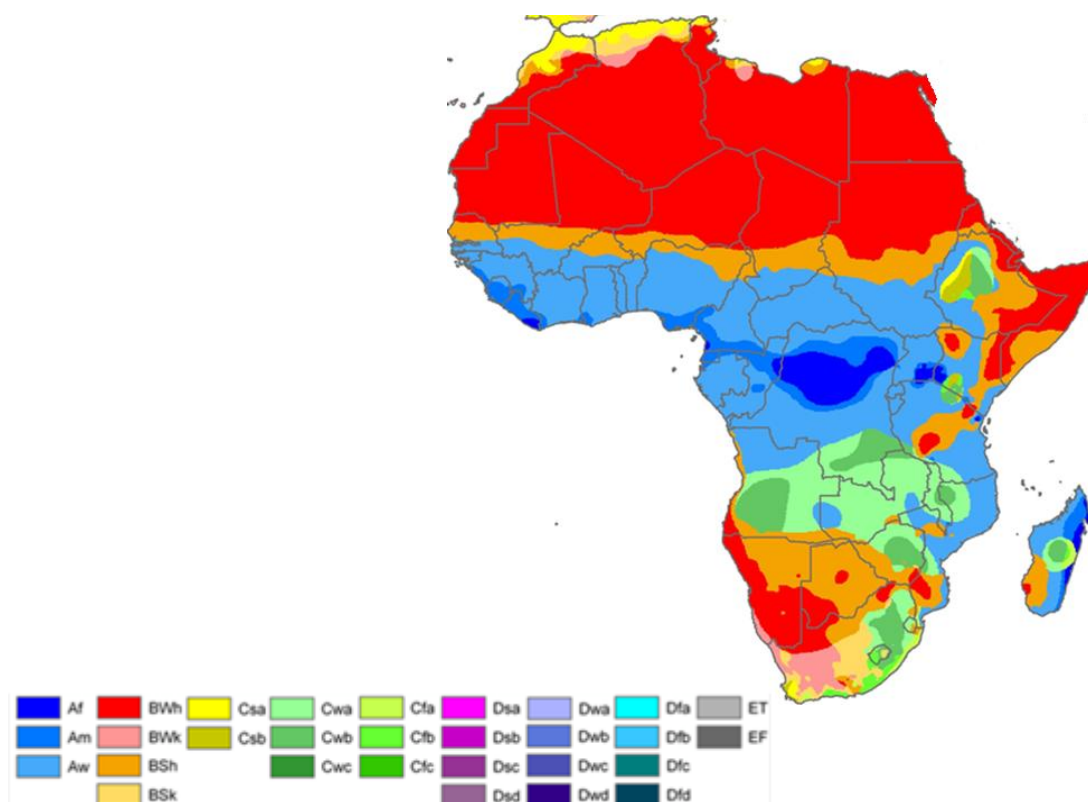
<http://earthobservatory.nasa.gov/IOTD/view.php?id=703> [13. 11. 2014].

⁸ Monzuny jsou stálá vzdušná proudění s náhlou změnou směru proudění mezi letním a zimním obdobím. Změnu směru větrného proudění způsobuje různé zahřívání pevnin a oceánů a s tím související rozložení tlaku (Farský, 2003. s. 19,20).

⁹ Köppenova klasifikace je konvenční klasifikace podnebí, ve které je stanoveno pět podnebných pásem označených písmeny A, B, C, D, E v závislosti na rozložení teplot vzduchu a srážek ve spojení s vegetací. Hlavní podnebné pásy se dále rozšiřují o dílčí klimatické typy (Kopp - Suda, 2004. s. 40, 41, 42).

Na africkém území kolem rovníku prší po celý rok, podnebí se zde vyznačuje vysokými srážkami přes 1000 mm ročně, někde dokonce přes 2000 mm ročně. Nejdeštivějšími místy jsou delta Nigeru a pobřeží Kamerunu, kde v průběhu roku spadne přes 4000 mm srážek, patří k nejvíce deštivým oblastem v Africe. Zde také leží Debundža, vůbec nejdeštivější místo Afriky, s více než 10 000 mm.

Obrázek č. 4: Köppenova klasifikace podnebí

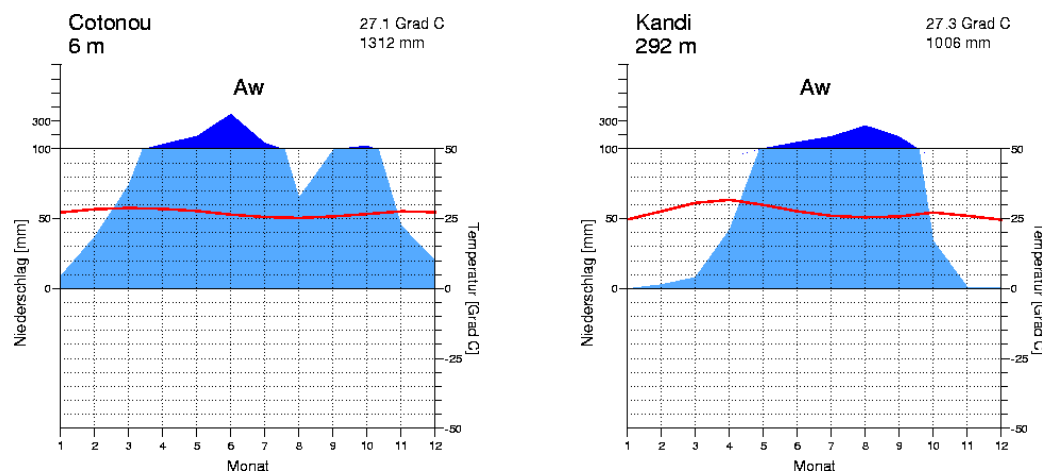

zdroj: upraveno podle M. C. Peel et al. 2007, [online] Dostupné na: hydrol-earth-syst-sci-discuss.net/4/439/2007/hessd-4-439-2007.pdf

V jižní části Horní Guineje jsou dvě období dešťů, která se ve větší vzdálenosti od rovníku spojují v jedno (Häufler, 1957. s. 47, 50, 51; Kuský a kol., 1971. s. 71). Toto podnebí je typické např. pro Benin. Na jižní území Beninu přináší západní větry vlhký vzduch od Atlantiku, na sever přichází ze severovýchodu vítr zvaný "Harmattan". Harmattan je suchý prašný vítr vanoucí ze Sahary jako součást pasátu, který sebou nese horký a zaprášený vzduch (Farský, 2003. s. 46). Čas, kdy sever Beninu ovládá Harmattan, je obdobím sucha, jež je střídáno období dešťů, zatímco jižní regiony mají dvě

období dešťů, jedno kratší a jedno delší¹⁰ (UNDP Climate Change Country Profiles, 2015). K porovnání klimatických odchylek poslouží údaje ze dvou meteorologických stanic Cotonou na pobřeží Beninu a Kandi ležící na severu státu (viz obrázek č. 5).

Obrázek č. 5: Klimadiagramy Benin

Zdroj: http://klimadiagramme.de/pics/st_afw.html

Teplota v oblasti Guinejského zálivu je konstantní. Během roku se průměrná teplota pohybuje kolem 25 - 26°C. Roční amplituda je 4 - 5 °C, přičemž nejvyšší teploty jsou v období sucha a nejnižší v období dešťů (Šindler - Baar, 1988, s. 30; Häufner, 1957, s. 132; Kuský a kol., 1971, s. 72).

2.4.3. Hydrografické poměry

Hydrologické podmínky afrického kontinentu jsou velmi proměnlivé. Velkou část Afriky tvoří bezodtoké oblasti, ze zbylého území je voda odváděna z největší části do Atlantského oceánu, dále pak do Indického oceánu a v neposlední řadě do Středozemního moře (Häufner, 1957, s. 56).

Pro řeky celé Afriky jsou typické řeky s nevyrovnanou spádovou křivkou, což je dáno geomorfologií kontinentu. Vzhledem k stupňovitosti reliéfu musí řeky překonávat výškové stupně a tak se na mnoha afrických tocích vyskytují

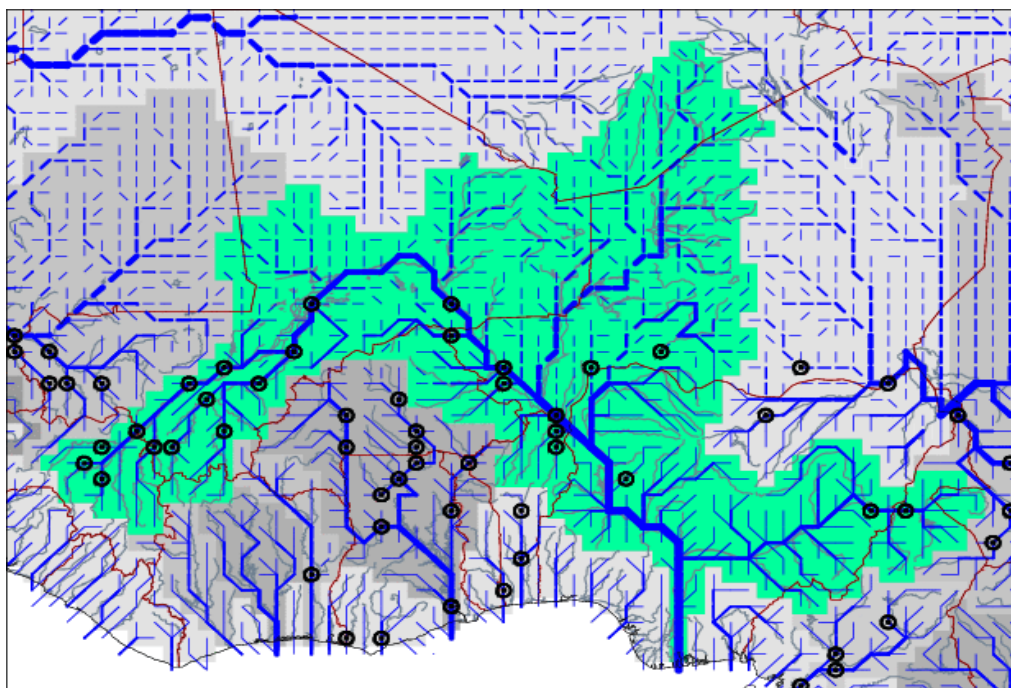
¹⁰ *Climate Change Country Profiles*. UNDP. [online] Dostupné na: http://www.geog.ox.ac.uk/research/climate/projects/undpcp/UNDP_reports/Benin/Benin.lowres.report.pdf [19. 10. 2014]

vodopády. Většina velkých řek má velký spád v horní části. To je spojeno s odnosem splavenin. Naopak na střední části se splaveniny usazují a mohou tak vytvořit vnitřní delty. (Šindler - Baar, 1988. s. 15, 16; Šerý 2014. s. 35). Z tohoto důvodu nejsou africké řeky, nebo některé jejich úseky, splavné, což způsobuje problémy v říční dopravě. Zároveň ale mají tyto skutečnosti velký význam pro hydroenergetiku, mají obrovské zásoby vodní energie (Kunský a kol., 1971. s. 56). To lze dokázat na spádovosti řeky Niger.

Říční i odtokové režimy afrických řek jsou vázány na klimatické podmínky. Většina těchto řek je napájena dešťovými srážkami. Odtokové režimy jednotlivých řek se na úsecích různí podle toho, jakou klimatickou oblastí právě protékají. Řeky oblasti Guinejského zálivu mají jedny z největších odtokových výšek, neboť protékají nejvlhčím klimatickým pásmem (Kunský a kol., 1971. s. 56; Häufler, 1957. s. 56; Šindler - Baar. 1988, s. 30).

Největší řekou západní Afriky a zároveň třetí největší řekou Afriky, po Nilu a Kongu, je řeka Niger (viz obrázek č. 6) dlouhá 4160 km s rozlohou povodí přes 2 mil. km² (Kunský a kol., 1971. s. 72; Šindler - Baar. 1988, s. 18).

Obrázek č. 6: Mapa říční sítě a povodí Nigeru s vyznačenými měřicími stanicemi

zdroj: http://webworld.unesco.org/water/ihp/db/unh_grdc/html/Stn/B10.html

Niger pramení ve Futa Džalon na hranicích Guinei a Sierry Leone. Horní tok Nigeru teče k severovýchodu, protéká Guineí směrem k Mali. V Mali vytváří vnitřní deltu o rozloze asi 30.000 km², což je síť přítoků (Séga, Bani), kanálů, močálů a jezer. V oblasti vnitřní delty je Niger bažinatý a písčítý. V důsledku toho, zde Niger ztrácí téměř dvě třetiny svého potenciálního proudění. To se zhoršuje skutečností, že řeka zde dotýká saharské pouště (FAO, 1997¹¹; Školní atlas světa, 2004).

Střední tok se pak otáčí a směřuje do Nigeru. Zde ještě, díky výparu v aridní oblasti, ztrácí na síle. V Nigeru řeka získává vodu ze šesti přítoků (Gouroual, Dargol, Sirba, Gouroubi, Diamangou, Tapoa) pocházejících z Burkiny Faso (FAO, 1997¹²).

Dolní tok Nigeru, před vstupem do Nigérie, protéká na hranici Nigeru a Beninu, kde se spojuje s četnými přítoky. Od soutoku s Benue, teče Niger dále na jih.

Asi 180 km od Atlantského oceánu vytváří Niger deltu o rozloze 24 000 km², kterou ústí do Guinejského zálivu (FAO, 1997¹³; Kuský a kol., 1971. s. 62; Školní atlas světa, 2004).

Horní a dolní tok Nigeru protéká vlhkým rovníkovým podnebím, střední tok aridní oblastí, (viz obrázek č. 7). Na grafech můžeme pozorovat různé křivky průtoku Nigeru během roku na jeho horním toku, před vytvořením vnitřní delty, a středním toku, po protékání aridní oblastí. První graf je ze stanice v Niamey, střední tok, s maximem v září, druhý graf ze stanice Tiguibery na horním toku, s maximy v prosinci a lednu.

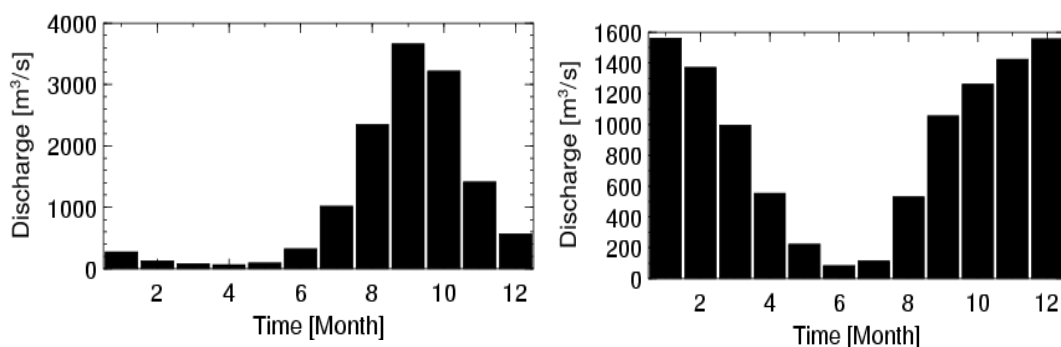
¹¹ *A basin approach*. Irrigation potential in Africa. [online] Dostupné na:

<http://www.fao.org/docrep/w4347e/w4347e0i.htm> [25. 11. 2014]

¹² Tamtéž

¹³ Tamtéž

Obrázek č. 7: Křivky průtoku středního a horního toku Nigeru

zdroj: http://webworld.unesco.org/water/ihp/db/unh_grdc/html/Stn/B10.html

Nejdůležitějším přítokem Nigeru je Benue. Levostranný přítok Nigeru pramení v Kamerunu v Adamauské vysočině. Z větší části se tok Benue nachází v Nigerii, kde se také u města Lokoja vlévá do Nigeru (Kunský a kol., 1971. s. 62).

Další významnou řekou oblasti kolem Guinejského zálivu je řeka Volta. Povodí Volty zaujímá téměř 28% z celkové rozlohy západního pobřeží (FAO, 1997)¹⁴. Volta Vzniká soutokem řek Bílé a Černé Volty a povodí zasahuje území šesti států - Burkina Faso, Ghana, Mali, Côte d'Ivoire, Togo a Benin. Hlavním přítokem Volty je levostranný přítok, řeka Oti, která se do Volty vlévá v Togu. Řeka ústí do Guinejského zálivu deltou u města Ada v Ghaně (Školní atlas světa, 2004).

Na dvou hlavních řekách oblasti kolem Guinejského zálivu byly koncem 60. let 20. století vybudovány dvě umělé nádrže Kainji a Volta, s cílem vyrábět elektrickou energii pro široké okolí (FAO, Nigeria - Kainji lake project. Problems and opportunities in local development ....¹⁵; Ghana¹⁶).

¹⁴ *A basin approach. Irrigation potential in Africa:* [online] Dostupné na: <http://www.fao.org/docrep/w4347e/w4347e0u.htm#the%20volta%20basin> [29. 11. 2014].

¹⁵ *Nigeria - Kainji lake project. Problems and opportunities in local development ...* [online] Dostupné na: <http://www.fao.org/docrep/field/009/ag194e/AG194E01.htm> [25.12. 2014]

¹⁶, *Ghana.* Ghana web. [online] Dostupné na: <http://www.ghanaweb.com/GhanaHomePage/tourism/akosombo.ph> [25. 12. 2014]

Vodní nádrž Kainji byla vybudována na řece Niger pro státy Mali a Niger. Kromě výroby elektrické energie, nabízí Kainji pro obyvatele další atraktivní příležitosti jako je rybolov a zemědělství (FAO, Nigeria - Kainji lake project. Problems and opportunities in local development ...¹⁷)

Jednou z atraktivních oblastí Ghany je impozantní Akosombo Dam. Jedná se o projekt hydroelektrárny s hrází zvané Akosombo. Nad hrází vznikla v Ghaně vodní nádrž Volta, sloužící převážně k výrobě elektrické energie pro Ghanu, Togo a Benin, zdroj pro zavlažování a je také částečně splavná (Ghana¹⁸).

---

¹⁷ Nigeria - Kainji lake project. Problems and opportunities in local development ... [online] Dostupné na: <http://www.fao.org/docrep/field/009/ag194e/AG194E01.ht> [25. 12. 2014]

¹⁸ Ghana. Ghana web. [online] Dostupné na: <http://www.ghanaweb.com/GhanaHomePage/tourism/akosombo.ph> [25. 12. 2014]

2.4.4. Pedologické poměry

Pro půdy v Africe je typická rozmanitost, půdy se zde vyskytují v závislosti na charakteru klimatické oblasti. Ve větší části kontinentu se projevuje zonálnost, typy půd se projevují poledníkovým směrem, výjimkou je pouze jižní Afrika (Šindler - Baar. 1988, s. 20).

V regionu Horní Guinei, po úzkém pásu mangrovových bažin, je oblast tropických deštných lesů, kde vznikají podzolové lateritické půdy s velkou mocností půdní vrstvy a dostatečným množstvím humusu vytvořeného vlivem působení mikroorganismů. Díky častým deštům dochází k vymývání kyseliny křemičité z půdy, následně se hromadí železo a hliník. Vysoký podíl železa zapříčiňuje červenohnědou barvu těchto půd. Humusové a podzolové půdy vyskytující se ve vlhkých částech jsou úrodné (Kunský a kol., 1971. s. 53; Häufler, 1957. s. 63).

Pro severní území a části zasahující až k pobřeží, tedy v oblasti savan, jsou charakteristické nestejnorodé červenohnědé půdy s tenčím humusovým horizontem přecházejícím až k iluviálnímu horizontu. V suchém období se na povrchu může tvořit tvrdá železitá kůra (Kunský a kol., 1971. s. 55,56).

Půdy v celé Africe nejsou příliš kvalitní. Kvalitu nezlepšuje ani systém pěstování stále stejných plodin několikrát do roka. Půdy tohoto kontinentu jsou silně ovlivněny půdní erozí, zapříčiněnou především prudkými dešti. Stálá a poměrně vysoká teplota zvyšuje účinnost chemických procesů (Kunský a kol., 1971. s. 339).

Jednou z nejzávažnějších forem degradace půdy je desertifikace. Eroze a desertifikace jsou zásadně spojeny. Podle statistik FAO se odhaduje, že některé oblasti v Africe ztrácejí přes 50 metrickým tun zeminy na hektar za rok. Oblasti závažné eroze lze nalézt právě v západní Africe: Sierra Leone, Libérie, Guinea, Ghana, Nigérie (UNEP, 2008. s. 3).

2.4.5. Biogeografické poměry

Ve vztahu k biogeografii řadí Hendrych Afriku do tří fyto geografických celků. Sever Afriky zasahuje do oblasti holarktické, kam patří i Evropa, jižní Afrika je vázána na ze všech nejmenší kapskou. Téměř celé území afrického kontinentu spadá do africké části tzv. paleotropis.

Paleotropická oblast (paleotropis) je oblast bohatá na flóru. Náleží do ní 40 endemických¹⁹ čeledí. Státy západní Afriky a Guinejského zálivu jsou součástí vegetačně nejrozmanitější západoafrické podoblasti (Hendrych, 1984. s. 126, 135, 136; Šindler - Baar. 1988, s. 22).

V západní Africe se v závislosti na vlhkém tropickém klimatu vyskytují dva biomy²⁰. Na pobřeží Guinejského zálivu je pás tropický deštných lesů, vyskytující se po obou stranách rovníku mezi 10° sš. a j.š., přecházející až do Konžské pánve. Ten je v sušších oblastech přerušován porosty savan (Kunský a kol., 1971. s. 82; Ulbrichová, Skripta ekologie).

2.4.5.1. Flóra

Tropické deštné lesy na pobřeží Guinejského zálivu jsou většinou třípatrové, s velmi bohatou druhovou rozmanitostí. Dosahují výšky až 80 metrů. Kapok a různé druhy palem tvoří svrchní patro lesů na pobřeží Guinejského zálivu. Stromy jsou pokryty velkým množstvím epifytů²¹. Nejrozšířenějšími epifytními rostlinami jsou bylinné i dřevinné liány dobře snášející nedostatek světla způsobený stromovým patrem. Dalšími příklady těchto druhů rostlin jsou druhy fíkusů, orchidejí, kapradin, méně významných mechů a lišejníků (Hendrych, 1984. s. 150, 151.; Kunský a kol., 1971. s. 82).

Pás podél pobřeží Guinejského zálivu je pokrytý mangrovovými lesy. Nejrozsáhlejší porosty se nachází v bažinaté deltě Nigeru. Mangrove jsou stálezelené stromy s chůdovitými dýchajícími kořeny. Při odlivu se kořeny

---

¹⁹ Endemité jsou skupiny organismů, které se váží k určité oblasti a nikde jinde se nevyskytují (Hendrych, 1984. s. 73).

²⁰ Biom je definován jako ekosystém širšího rozsahu. Ulbrichová. *Skripta ekologie*. [online] Dostupné na: http://fle.czu.cz/~ulbrichova/Skripta_EKOL/Biomy/Biomy.htm [27. 12. 2014]

²¹ Epifyt je rostlina, která nekoření v půdě, roste většinou na stromech, ale nepatří mezi parazity, svého hostitele využívají jen jako opěru. *Výkladový slovník environmentálních výrazů*. [online] Dostupný na: <http://www.enviweb.cz/eslovník> [29. 12. 2014].

obnažují, ale při přílivu bývají zaplaveny až po koruny stromů. Mangrove mají schopnost se přizpůsobit slané vodě a jsou cenným ekosystémem (Hendrych, 1984. s. 154.; Kuský a kol., 1971. s. 339; Häufler, 1957. s. 133).

Jen na pobřežním území Pobřeží Slonoviny se nachází plocha Mangrovových lesů o rozloze celkem 127 344 ha. Mangrovové lesy náleží k chráněným územím, právě protože jsou biologicky pozoruhodné. Volně zde žijí nespočetné druhy živočichů jako je šimpanz, lesní slon, trpasličí hroch a pět druhů želv. Nicméně právě v Pobřeží Slonoviny žije 40% obyvatel země 100 km od pobřeží. Mangrovové lesy a vodní ekosystémy ohrožuje znečištění z odpadních vod a průmyslové odpadní vody. Toto znečištění vede k erozi pobřeží. Situace je obzvláště závažná na jihozápadě u hlavního města Abidjan (UNEP, 2008)²².

V oblasti států Togo, Benin a Ghana jsou deštné lesy přerušeny savanami. Kácením a vypalováním lesů jsou získávány plochy pro zemědělství. Na některých místech se les v důsledku suššího klimatu neobnovuje. Místo obnovení vykáceného lesa tak vznikají savany. Tzv. guinejská savana je přechodovým pásem mezi tropickými lesy a typickou savanou.

Charakteristickými stromy savany západní Afriky jsou máselné stromy²³, západoafrický rohovník a místy se zde vyskytují obrovské baobaby (Hendrych, 1984. s. 158.; Kuský a kol., 1971. s. 339; Šindler - Baar. 1988, s. 30).

Užitkovými rostlinami jsou palmy olejné rostoucí v pralese a především kávovník *Coffea liberica*. Právě tato rostlina je typická pro pobřeží Guinejského zálivu. Deštné lesy jsou zatíženy těžbou vzácného dřeva a zároveň jsou devastovány zastaralým mýcením a žďářením pro potřeby v zemědělství (Kuský a kol., 1971. s. 82, 85). Odlesňování je přeměna zalesněné oblasti,

---

²² AFRICA. Atlas of Our Changing Environment. [online] Dostupné na: <http://www.na.unep.net/atlas/google.php> [29. 12. 2014].

²³ Bassie Parkova neboli strom máselný je strom podobný dubu, jeho domovem je tropická Afrika, kde tvoří místy lesy. Černoši rádi pojídají sladké plody a ze semen vyrábějí rostlinné máslo zvané shea (ší) nebo galam. Máslo je zelenavě bílé, mazlavé, jemné chuti a kakaové vůně. Tamní obyvatelé si potírají tímto máslem tělo proti slunečnímu úpalu a mastí jím pokrmy. V současnosti je to také výrobek určený pro prodej Evropanům, zvláště francouzským a anglickým obchodníkům, neboť ho lze použít k výrobě svíček a mýdel a jeho dřevo je vhodné pro vytváření uměleckých děl (POLÍVKA, 1996).

na nezalesněný pozemek, který se využívá jako orná půda, pastviny nebo pro rozvoj měst. Nejvyšší míra odlesňování je v Africe. V posledních desetiletích má odlesňování tendenci zpomalit, globálně ale odlesňování pokračuje ve výši asi 13 milionů ha za rok. Největší ztráty mají nejvíce zalesněné země Guinejského zálivu. Odlesňování je hlavním důvodem degradace půdy v západní Africe (UNEP, 2008. s. 18).

2.4.5.2. Fauna

V západní Africe je fauna vázána na biomy tropického deštného lesa a savany. Je řazena do zoogeografické oblasti Paleogea, typické pro africké tropy a subtropy (Vításek, 1996. s. 455, 456).

Faunu západoafrické podoblasti reprezentují hlavně různé druhy opic v pralese. Největší z nich je gorila, dalšími zástupci pak šimpanzi, vyskytující se v Sieře Leone, Guinei, Libérii, Ghaně, Nigérii, kočkodani a guerézy. Zástupci savců jsou sloni afričtí, hroši obecní, hroši zakrslí, antilopy, okapi, z ptactva především šplhaví papoušci a zoborožci. Vodní zvířena představuje krokodýly, želvy, hady. Mezi nepříjemný hmyz patří mouchy tse-tse a termiti.

Travnatá savana je domovem antilop, buvolů, prasat bradavičnatých, levhartů a žiraf (Kunský a kol., 1971. s. 98; Šindler - Baar. 1988, s. 26).

2.4.5.3. Ochrana přírody

Příroda západní Afriky je poznamenána hned několika faktory. Výrazným způsobem se zde projevuje těžba nerostných surovin. V oblasti Guinejského zálivu těžba ropy a zemního plynu. V současné době se jen v oblasti delty Nigeru nachází asi 66 nalezišť zemního plynu a více než 500 ropných vrtů. V letech 1976 a 1996 došlo ke vzniku více než 4 640 ropných skvrn v celkové výši tři miliony barelů ropy. Navíc mezi 70 - 90% zemního plynu z těchto ropných polí je spáleno jako odpad, z něž se uvolňuje obrovské množství oxidu uhličitého do atmosféry, což způsobuje místní znečištění ovzduší a kyselé deště (UNEP, 2008)²⁴.

---

²⁴ AFRICA. Atlas of Our Changing Environment. [online] Dostupné na: <http://www.na.unep.net/atlas/google.php> [29. 12. 2014]

Delta Nigeru, třetí největší porost mangrovových lesů na světě, je domovem více než 150 druhů ryb, v západní Africe kapustňáků, hrochů, bodové hrdlem bažiny vyder a vzácných trpasličích hrochů. Ropné katastrofy vedou k ohrožení těchto biodiverzit.

Dalším velkým problémem je degradace půdy z důvodu odlesňování. To má hned několik příčin. Jednak je to těžba vzácného dřeva jako paliva i jako výrobní suroviny, jednak k degradaci dochází kvůli vypalování porostů za ziskem nové zemědělské půdy. Ta se ovšem pro účely zemědělství využívá pouze 2 - 4 roky, pak se stává neúrodnou. Závažným ohrožením může být v budoucnu také degradace půdy v podobě desertifikace. Podle OSN je desertifikace degradace půdy v suchých, polosuchých a suchých polovlhkých oblastech, vyplývající z různých faktorů, včetně klimatických změn a činnosti člověka (unstats.un.org, 2006).

2.5. Socioekonomická charakteristika

V této kapitole bude souhrnně popsána socioekonomická charakteristika zájmového území. Načrtnuty budou některé problémy ze socioekonomické geografie států Guinejského zálivu. V úvodu bude nastíněna historie a vývoj území včetně koloniální minulosti těchto států. Stručně budou představeny jednotlivé státy nacházející se v zájmovém území. Dále následuje část věnovaná demografii, která by neměla být jen výčtem statistických údajů, ale zaměří se na velikost, strukturu a v neposlední řadě vývojové trendy a problémy obyvatelstva.

Část popisující ekonomickou charakteristiku bude orientována na zemědělství, zásoby a těžbu nerostných surovin, využívání těchto zdrojů, tedy jaký význam představují pro tamní život. Prezentována bude současná ekonomická i společenská situace států Guinejského zálivu. Práce se dotkne ekonomických ukazatelů jako HDP a HDI.

2.5.1. Z historie západní Afriky

Afrika je prastarým kontinentem nazývaným kolébkou lidstva, z něhož pocházejí první nálezy, vývoje hominidů a později i člověka, z dob pravěku. Postupně se zde vyvíjeli zástupci druhů Homo, kteří se dále rozrůzňovali. Pro západní Afriku je významný antropologický vývoj černochoů, který se zde dovršil v okolí řeky Benue (Vraný, 1985. s. 45). Ve starověku se mocenské útvary dokládají pouze v severní Africe, západ tohoto světadílu se formoval v podobě kmenových útvarů samostatně, bez kontaktu s okolním světem. Západní Afrika přišla do podvědomí Evropanů až na začátku novověku v souvislosti s objevnými plavbami.

V době objevných plaveb se většina území západní Afriky dostala pod nadvládu Portugalců a pobřeží Guinejského zálivu se stalo výnosnou zónou pro obchod s Evropou. Zhruba o dvě století později se do západní Afriky dostávají další koloniální mocnosti Velká Británie a Francie (Školní atlas světa, 2004). Celé území západní Afriky se postupně stalo součástí evropských koloniálních mocností.

Koncem 50. a počátkem 60. let (po skončení 2. světové války) nastal proces dekolonizace, ve kterém státy postupně získávaly svou samostatnost.

Významným historickým mezníkem této doby je rok 1960 nazývaný Rokem Afriky. Tento proces trval prakticky až do 90. let minulého století.

Bohužel nezávislost pro většinu zemí v západní Africe není lepší, než když bylo území ovládáno koloniálními mocnostmi. V současné době sevětšina států nachází ve fázi vojenských převratů, střídání politického zřízení, občanských válek a ozbrojených konfliktů (Atlas west - Africa, 2009 - 2015)²⁵.

2.5.2. Státy oblasti Guinejského zálivu

Jak se uvádí v kapitole 2.3., pro potřeby této práce je do zájmového území zařazeno celkem 9 států: Nigérie, Benin, Togo, Ghana, Pobřeží Slonoviny, Libérie, Sierra Leone, Guinea a Guinea Bissau. V následujícím textu tyto státy stručně představím. Základní datace je uvedena k roku 2014.

Nigérie, největší ze států Guinejského zálivu a zároveň nejlidnatější stát v Africe, s rozlohou 923 768 km² a zároveň se 177 155 754 obyvateli je někdejší britskou kolonií. Nigérie je federativním státem (oficiální název - Federativní republika Nigérie) složeným z 36 států a 1 teritoria, hlavní město Abuja, v čele s prezidentem. Úředním jazykem je angličtina, ale tradiční jsou také domorodé jazyky, kterých je více než 500. V Nigérii žije více než 250 etnik, následkem toho jsou dlouholetá etnická a náboženská napětí (CIA)²⁶.

Sousedním státem Nigérie je Francouzi dobyté království Dahome, které se po získání samostatnosti v roce 1975 přejmenovalo na republiku Benin. Rozloha Beninu je 112 622 km² a počet obyvatel 10 160 556. Hlavním městem je významný přístav Porto Novo, ale vláda s prezidentem sídlí ve městě Cotonou. Úřední jazyk je francouzština²⁷.

Togo je státem ležícím mezi Beninem a Ghanou s celkovou rozlohou 56 785 km². 7 351 374 obyvatel se zde domluví hlavně francouzštinou, která je oficiálním jazykem obchodu. Ewe a Mina jsou dva hlavní africké jazyky na jihu,

---

²⁵ Atlas west – Afrika. [online] Dostupný na: <http://www.atlas-westafrica.org> [1. 1. 2015]

²⁶ Nigérie. [online] Dostupné na:

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ni.html> [1. 2. 2015]

²⁷ Benin. [online] Dostupné na:

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bn.html> [1. 2. 2015]

jazyky Kabye a Dagomba se lze domluvit na severu státu. Hlavní město Republiky Togo, jménem Lome, najdeme na pobřeží Guinejského zálivu²⁸.

Pobřeží slonoviny se rozkládá na 322 463 km². 22 848 945 obyvatel mělo do nedávna hlavní město Abidjan, které dodnes zůstává obchodním a administrativním centrem. V současné době je hlavním městem bývalého francouzského území Yamoussoukro. Pluralitní prezidentský režim panuje v republice s 12 okresy a 2 autonomními okresy²⁹.

"Svobodná země" - Libérie má rozlohu 111 369 km² a 4 092 310 obyvatel. Úředním jazykem je angličtina, hlavním městem republiky město Monrovia³⁰.

Na území o rozloze 71 740 km² žije v Sieře Leone 5 743 725 obyvatel. Gramotná menšina z těchto obyvatel používá jako úřední jazyk angličtinu. Hlavním lidovým jazykem na tomto území je na jihu Mende, na severu státu Temne. Jazykem Krio se dorozumívají potomci osvobozených jamajských otroků, kteří se usadili v oblasti hlavního města Freetownu³¹.

Ghana nazývána "*zlatým pobřežím*" získala samostatnost jako první v koloniální Africe. Hlavním městem je Accra, 25 758 108 obyvatel, rozloha 238 533 km². Oficiální název Republika Ghana, v čele s prezidentem a několika úředními jazyky včetně angličtiny³².

Guinea, formální název Republika Guinea v čele s prezidentem, je bývalá francouzská kolonie s hlavním městem Conakry, jež získala samostatnost jako jedna z prvních v roce 1958. Úředním jazykem je francouzština. Při své rozloze 245 857 km² čítá celkový počet obyvatel 11 474 383³³.

---

²⁸ Togo. [online] Dostupné na:

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/to.html> [1. 2. 2015]

²⁹ Pobřeží Slonoviny. [online] Dostupné na:

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/iv.html> [1. 2. 2015]

³⁰ Libérie. [online] Dostupné na:

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/li.html>[1. 2. 2015]

³¹ Sierra Leone. [online] Dostupné na:

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sl.html> [1. 2. 2015]

³² Ghana. [online] Dostupné na:

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gh.html> [1. 2. 2015]

³³ Guinea. [online] Dostupné na:

Republikou složenou z 9 regionů a rozlohou 36 125km² je Guinea-Bissau. Hlavním městem bývalé portugalské kolonie v čele s prezidentem je město Bissau. Počet obyvatel je 1 693 398, úředním jazykem je portugalština³⁴.

2.5.3. Etnika

Afrika je pravlastí černošského obyvatelstva. Populace západní Afriky je velmi různorodá. Široká škála etnik je v současném pokrokovém světě společenským, kulturním i historickým bohatstvím. Řada z těchto národů a kmenů žije stále tradičním způsobem života. I v dnešní moderní době se však potýká s celou řadou problémů.

Popsat všechna etnika žijící pouze v západní Africe, je pro rozsah této práce, téměř nemožné. V této kapitole budou tudíž představena pouze vybraná etnika, která jsou zastoupena nejpočetněji.

Jak uvádí ve své knize Šindler a Baar (1988. s. 40) na jih od Sahary se řadí obyvatelstvo k negroidní větvi ekvatoriální rasy. Obyvatelé států Guinejského zálivu se začleňují do jednoho ze tří typů této větve - vlastního negrijského (Šindler a Baar, 1988. s. 40). Etnické skupiny vlastních černochoů jsou potomky původního černošského obyvatelstva. V západní Africe žijí početné skupiny súdánského obyvatelstva a Bantu, z nichž se v oblasti Guinejského zálivu vyčleňují především etnické skupiny Mandigů a guinejská skupina (Kunský a kol., 1971. s. 101 - 103).

Lidé patřící do bantuské a súdánské skupiny mají společné typické znaky. 167 - 177 cm vysoká postava velmi tmavě zbarvená pleť, tmavé oči i vlasy. Charakteristické jsou i rysy v obličejí, dlouhá lebka, kolmé čelo s čelními oblouky, nízký a zaoblený obličej, krátký, široký nos a plné rty. Obyvatelé pralesů a savan se od sebe liší ještě postavou (Kunský a kol., 1971. s. 102).

Co se Nigérie týká, je nejrozpocnějším státem vzhledem k etnickým skupinám. Jak již bylo výše uvedeno, žije zde více než 250 etnik. Nejpočetnějšími skupinami jsou etnika Hausa a Fulani 29%, Yoruba 21%, Igbo

---

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gv.html> [1. 2. 2015]

³⁴ Guinea Bissau. [online] Dostupné na:

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/pu.html> [1. 2. 2015]

(Ibo) 18%, Ijaw 10%, Kanuri, Ibibio, Tiv a další skupiny mají zastoupení méně než 10%. Yorubové jsou vedle Fonů a Adjů početně zastoupeni také v Beninu. Nejvíce zastoupeným kmenem v Ghaně 47,5% a zároveň v Pobřeží Slonoviny 42,1% jsou Ašantové. Pro Ghanu a Togo je společná skupina zvaná Ewe. Mandigové žijí na území států Guineje, Pobřeží Slonoviny, Libérie a Sierra Leone. Tento kmen zemědělců, pastevců a rybářů však hovoří četnými dialekty, zachoval si ale nejvíce z původního způsobu života (CIA³⁵, Kunský a kol., 1971. s. 104).

2.5.4. Jazyky

Každý ze států Guinejského zálivu přejal úřední jazyk z dob kolonialismu. Výsledkem kolonizace je hojné používání jazyků kolonizujících států, jež se později staly úředními jazyky (viz kapitola č. 2.5.2.). Jde o evropské jazyky v podobě angličtiny nebo francouzštiny. Některé z těchto zemí však respektují původní obyvatelstvo a mimo úředního jazyka se lze domluvit i jazyky největších národů. Stejně jako u etnických skupin i zde platí, že pro západní Afriku je typické velké množství jazyků, jejich pestrost vychází z různorodé populace.

Velká většina z nich pochází z konžsko-kordofánské jazykové rodiny. Do této rodiny patří podskupina nigerokonžských jazyků. K této podskupině v oblasti Guinejského zálivu náleží hlavně jazyky súdánské (viz obrázek č. 8). V Guineji, Guineji - Bissau, Sierra Leone se používají jazyky západoatlantské a mandejské (tyto jazyky patří k nejrozšířenějším v západní Africe). Hojně užívanými jazyky na pobřeží Guinejského zálivu jsou kru a kwa. Směrem do vnitrozemí Pobřeží Slonoviny a Ghany se dorozumívají voltajskými jazyky (Atlas on regional integration in west Afrika - Languages, 2006³⁶; Šindler - Baar. 1988, s. 43).

Snad jedinou výjimku najdeme v Nigérii, kde je početně zastoupena etnická skupina Hausů, jejichž jazyk pochází z afroasijské rodiny. Hausština

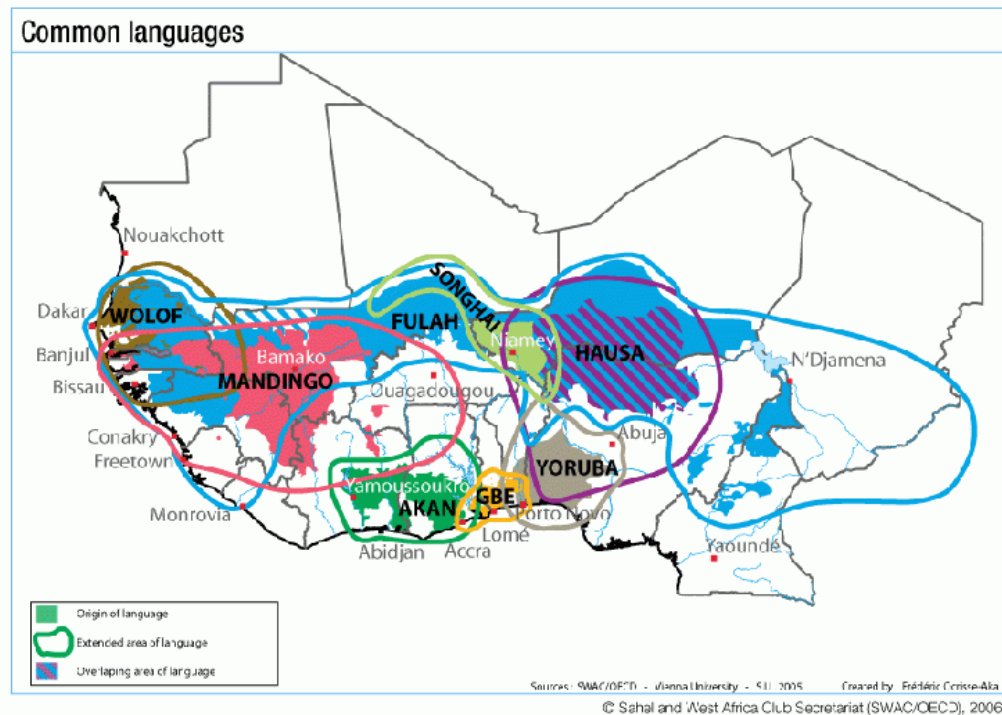
---

³⁵ Africa. [online] Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook> [1. 3. 2015]

³⁶ Languages. Atlas on regional integration in west Afrika, 2006. [online] Dostupné na: <http://www.oecd.org/swac/publications/38409537.pdf> [1. 3. 2015]

je jazykem čadským, který převzali v západní Africe jako jazyk dorozumívací a obchodní (Šindler - Baar. 1988, s. 42).

Obrázek č. 8: Rozšíření jazykových skupin v západní Africe

zdroj: <http://www.westafricagateway.org/services/maps>

2.5.5. Náboženství

Nejen západní Afrika, ale celý kontinent je místem, kde se mísí tradiční náboženství, křesťanství a islám. Původní obyvatelé jsou vyznavači animismu, z kterého se časem vyvinul fetišismus (uctívání předmětů). Animismus je jednou z nejstarších známých forem náboženského přesvědčení. S animismem a fetišismem se setkáme u etnik, která dodnes žijí tradičním přírodním způsobem života. Obě tato náboženství nejsou jednotná, ale mají mnoho různých forem (Šindler - Baar. 1988, s. 44, Školní atlas světa, 2004).

Ve 4. století začalo do Afriky pronikat křesťanství. Do západní Afriky se křesťanství dostalo později a to především díky kolonizátorům a misionářům, jejich úkolem bylo šířit křesťanství. Islám se na západ kontinentu rozšířil ještě daleko později (Šindler - Baar. 1988, s. 45).

Nejvyrovnanější situace, co se náboženství týká, je v Nigérii, kde žije 50% muslimů a 40% křesťanů. Zbýlých 10% jsou vyznavači animismu. Poměr mezi muslimy a křesťany je jedním z důvodů napětí v Nigérii. V Ghaně je více křesťanů než muslimů a jen malé procento vyznává tradiční náboženství. Téměř výhradně muslimským státem je Guinea, kde žije pouze 8% křesťanů. Obdobná situace je i v Sieře Leone (CIA, Factbook)³⁷.

2.5.6. Vývojové trendy a problémy obyvatelstva

Významnými demografickými ukazateli jsou např. populační růst, plodnost, úmrtnost, úmrtnost matek, naděje na dožití, průměrný věk matek při narození prvního dítěte atd. První dva výše zmíněné ukazatelé budou v následujících odstavcích popsány podrobněji.

2.5.6.1. Plodnost

V dnešním světě se mnoho zemí potýká s poklesem růstu obyvatelstva a nízkou porodností se západní Afrika jeví naopak. V západní Africe nadále pokračuje silný populační růst. Ve státech Guinejského zálivu je úhrnná plodnost velmi vysoká. Na jednu ženu zde připadá v průměru 3,82 - 5,38 narozených dětí. Nejvyšší úhrnná plodnost je v Nigérii, nejnižší v Pobřeží Slonoviny (CIA, Factbook)³⁸.

2.5.6.2. Populační růst

Na vývoj populačního růstu má vliv mnoho faktorů, pandemie AIDS, ekonomické, sociální a politické krize, které ve velké míře vyústí v ozbrojené konflikty. Tempo populačního růstu zase udává velikost zátěže státu. S přibývajícím počtem obyvatel se mění také potřeby lidí v oblasti urbanizace a infrastruktury. Čím více obyvatel přibývá, tím větší je potřeba škol, nemocnic, bydlení, silnic atd. Samozřejmou nezbytností jsou jídlo, voda, energie a pracovní místa. Zajištění potřebné infrastruktury pro rostoucí počet obyvatel s sebou přináší řadu problémů.

---

³⁷ Africa. [online] Dostupné na:

https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_afr.html [11. 3. 2015]

³⁸ Tamtéž

Populační růst úzce souvisí s mnoha problémy, s nimiž se potýká velká řada států v západní Africe. Rychlý růst populace v této oblasti vede k snižování průměrného věku obyvatelstva. V současné době je 60% obyvatel západní Afriky mladších než 25 let a 70% obyvatel je pod 30 let³⁹. To může vést k vysoké nezaměstnanosti. Je tedy potřeba vytvořit pracovní místa, neboť nezaměstnaní zatěžují ekonomiku státu. Dále je nutné více investovat do rozvoje infrastruktury v podobě většího počtu škol a bydlení.

Ze států Guinejského zálivu měla podle CIA v roce 2012 nejmenší populační růst Ghana a Guinea-Bissau. Obě země vykazovaly hodnotu menší než 2%. Ostatní státy Guinejského zálivu měly míru populačního růstu od 2,044% - 2,877%, kdy největší míru vykazoval Benin⁴⁰.

2.5.6.3. Rozložení obyvatelstva a urbanizace, sídla

Rozložení obyvatelstva ve státech Guinejského zálivu je jako v celé Africe nerovnoměrné. Na rozmístění obyvatelstva mají vliv faktory v podobě fyzicko-geografických podmínek, vývoje zemědělství a hlavně hospodářství (Šindler - Baar. 1988, s. 47). Hustota zalidnění je ve státech Guinejského zálivu největší v Nigérii 191 obyvatel na km². Hustotu zalidnění nad 100 obyvatel na km² mají ještě Togo a Ghana, nejmenší hustotu mají Libérie a Guinea pod 50 obyvatel na km² (WB, 2013)⁴¹.

Většina obyvatel ve státech Guinejského zálivu je soustředěna na pobřeží Guinejského zálivu. Zde, na pobřeží Guinejského zálivu, také leží většina největších měst této oblasti. Na tomto území se nachází celkem 11 měst majících více než jeden milion obyvatel. 6 z těchto měst se rozkládá v Nigérii, Lagos 11 223 000 obyv. a Port Harcourt 1 894 000 obyv. jsou přístavními městy, Kano 3 375 000 obyv., Ibadan 2 949 000 obyv., hlavní město Nigérie Abuja 2 153 000 obyv., Kaduna 1 524 000 obyv. jsou města vnitrozemská. Kumasi se 2 482 000 obyv. a Accra (hlavní město) se 2 242 000 jsou města v Ghaně. Abidjan 4 708 000 obyv. je sídlem vlády v Pobřeží

---

³⁹ *Demographic trends*. Atlas on regional integration in west Afrika. 2006. [online] Dostupné na: <http://www.oecd.org/swac/publications/39802965.pdf> [14. 3. 2015]

⁴⁰ *Data urbanization*. [online] Dostupná na: <http://www.indexmundi.com/map> [15. 3. 2015]

⁴¹ Data. [online] Dostupná na: <http://data.worldbank.org/indicator/EN.POP.DNST> [20. 3. 2015]

Slonoviny, Monrovia 1 224 000 obyv. hlavní město v Libérii a v neposlední řadě hlavní město Guiney Conacry s 1 886 000 obyvateli (CIA, Factbook)⁴².

Roste-li počet obyvatel, potom je urbanizace nevyhnutelný jev. Proces urbanizace je jedním z důsledků populačního růstu. Rozrůstání měst, včetně zajištění infrastruktury, odpovídajících služeb a hospodářský rozvoj je pro rostoucí počet obyvatel nutností, která však nese také četné a závažné problémy. Jedním z problémů urbanizace a nekontrolovatelného přílivu obyvatel do města jsou slumy. Dle definice navržené UN-HABITAT jsou slumy souvislé chudinské čtvrti, které jsou charakteristické nedostatečným bydlením a špatnou, nebo téměř žádnou dostupností k základním službám. Slum často není uznán orgány veřejné správy jako nedílná a rovná část města (OECD)⁴³.

Slumy jsou také příčinou migrace z venkovských oblastí. Průměrná míra urbanizace ve státech Guinejského zálivu je v současné době 36%. Dle statistik CIA žila v roce 2014 v Pobřeží Slonoviny a Ghaně více než polovina obyvatel ve městech. Nejméně lidí žijících ve městech v oblasti Guinejského zálivu je v Guinea-Bissau 36,7% obyvatel⁴⁴.

Mezi státy, ze zájmového území, s vysokým výskytem slumů 60-79% patří Ghana, Guinea, Nigerie, Pobřeží Slonoviny, Libérie náleží k zemím s výskytem slumů od 40 - 59%. Nejvyšší počet slumů mají na svém území Sierra Leone, Guinea-Bissau a Benin, je to více než 80%. Togo není ve statistice uvedeno⁴⁵.

2.5.6.4. Migrace

Pohyb obyvatelstva mezi zeměmi, kontinenty i uvnitř státu je spojen především s politickými, sociálními a ekonomickými faktory. Pro vnitřní migraci v západní Africe je typický pohyb obyvatel za prací. Těmito regiony jsou

---

⁴² Údaje k jednotlivým státům. [online] Dostupné na:

https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_afr.html [20. 3. 2015]

⁴³ *Slums as expressions of social exclusion: Explaining the prevalence of slums in african countries.* [online] Dostupné na: <http://www.oecd.org/dev/pgd/46837274.pdf> [20. 3. 2015]

⁴⁴ Údaje k jednotlivým státům. [online] Dostupné na:

https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_afr.html [20. 3. 2015]

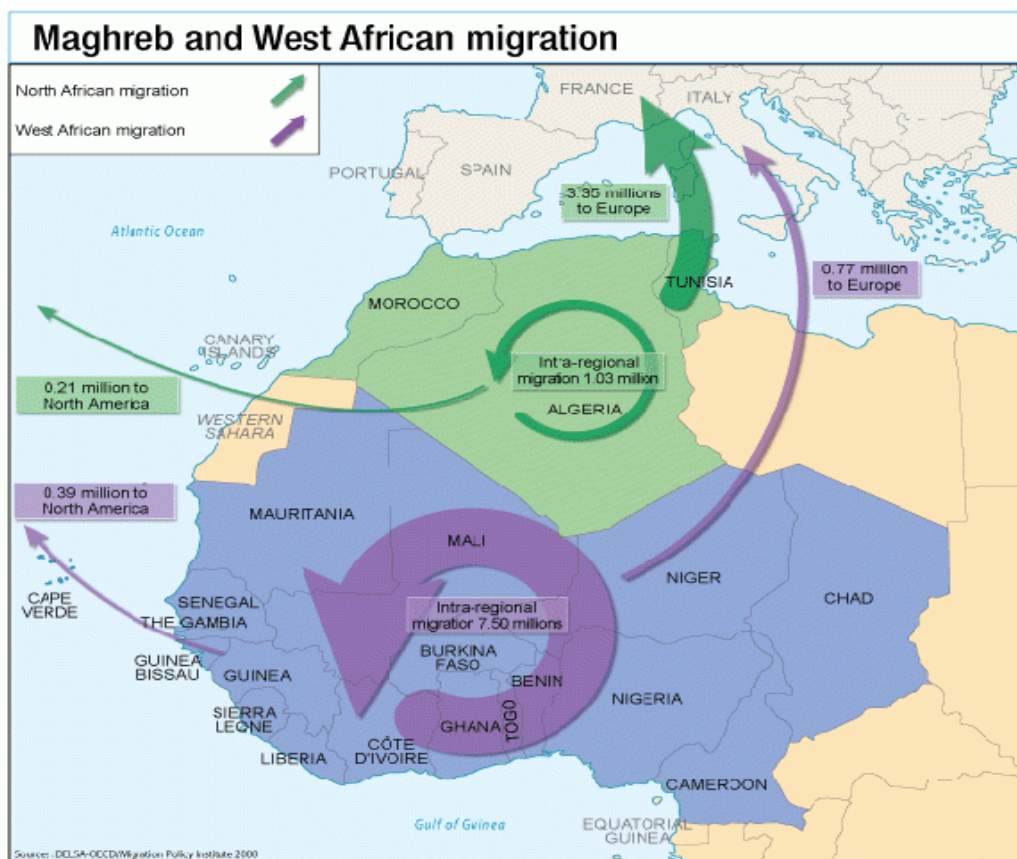
⁴⁵ Tamtéž

například střediska plantáží - Ghana a Pobřeží Slonoviny, nebo těžební střediska - Nigérie (Šindler - Baar. 1988, s. 48, OECD)⁴⁶.

Počet migrantů ze západní Afriky se neustále zvyšuje. Zatímco v roce 1960 to bylo necelých 30 milionů migrantů, v roce 2000 se celkový počet vyšplhal kolem 45 milionů (OECD)⁴⁷.

Ze států Guinejského zálivu nejvíce lidí migruje mezi kontinenty do evropských států, nejčastěji to jsou Velká Británie, Francie a Německo, dále do severní Ameriky, konkrétně do USA. Migranti z Guineje a Guineje-Bissau si nevybírají jako cílovou zemi USA, ale většinou země Evropy⁴⁸ (viz obrázek č. 9).

Obrázek č. 9: Nejčastější migrační proudy v západní Africe

zdroj: West Africa Gateway, <http://www.westafricagateway.org/services/maps>

⁴⁶ *Atlas on regional integration in west Afrika - demographic trends, 2006.* [online] Dostupné na: <http://www.oecd.org/migration/38409521.pdf> [20. 3. 2015]

⁴⁷ Tamtéž

⁴⁸ Zdroj dat. [online] Dostupné na: <http://migrationsmap.net/> [21. 2. 2015]

2.5.6.5. Chudoba a hlad

Velký populační přírůstek je jedním z faktorů způsobujících závažný problém nejen v západní Africe, ale v celém rozvojovém světě, chudobu. Tento problém založený na ekonomických souvislostech, doprovází kulturní a náboženská tradice dané společnosti.

Ve státech Guinejského zálivu se chudoba projevuje jak na venkově, tak ve městech. Na venkově je zdrojem obživy převážně zemědělství. Jedinou prací je zde pěstování plodin nebo chov dobytka. Příjmy ze zemědělství však nestačí pokrýt náklady, což vede k vysoké míře chudoby venkovských oblastí. Lidé tak migrují do měst, kde mnohdy nenaleznou uplatnění. Ve městech jsou typickým projevem chudoby již výše zmiňované slumy (Rozvojovka, 2008)⁴⁹.

S chudobou je úzce spojen hlad. Hlad neboli potravinovou nestabilitu (food insecurity) chápe Světová organizace pro výživu a zemědělství (FAO) jako: „Situaci, kdy lidé nemají zajištěný přístup k dostatečnému množství bezpečných a výživných potravin, které jsou potřeba k normálnímu růstu a aktivnímu zdravému životu“⁵⁰.

Příčin hladu je ale daleko více než jen chudoba. Dalšími možnými příčinami hladu mohou být konflikty, rostoucí cena potravin nebo záborů půdy. Jako jednou z možných příčin hladu můžeme označit také populační růst. V západní Africe vysoká míra populačního růstu situaci nikterak nezlepšuje⁵¹.

Ukazatelem měření hladu je index GHI. Global Hunger Index GHI je kombinací tří ukazatelů - podvýživa, dětská podváha, dětská úmrtnost, udává se ve 100 bodové škále, kdy 0 je nejlepší výsledek a 100 nejhorší. Vypočítává se každý rok institucí International Food Policy Research Institute (IFPRI). Podle IFPRI je alarmující hodnota od 20 bodů. Ze zemí Guinejského zálivu má nejvyšší skóre Sierra Leone 22,8 GHI (IFPRI, 2014)⁵².

---

⁴⁹ PhDr. Věra Exnerová, Andrea Volfová, A.B, MSc. *Chudoba*, (2008). [online] Dostupné na: <http://www.rozvojovka.cz/chudoba> [1. 4. 2015]

⁵⁰ *Není hlad jako hlad*. Rozvojovka. [online] Dostupné na: <http://www.rozvojovka.cz/food-right-now-neni-hlad-jako-hlad> [1. 4. 2015]

⁵¹ Tamtéž

⁵² IFPRI [online] Dostupné na: <http://www.ifpri.org/ghi/2013/concept-global-hunger-index> [1. 4. 2015]

2.5.6.6. Vzdělávání a gramotnost

Jedním z důsledků nevykonných ekonomik států západní Afriky je malé procento finančních prostředků vynaložených na systém vzdělávání. Kromě nedostatku peněz se zde potýkají s málem kvalitních učitelů a školních pomůcek. Komplikovaný je přístup ke vzdělání pro chudé lidi, obzvláště v odlehlých venkovských oblastech je složitý. Někteří své děti posílají místo do školy spíše do práce⁵³. Všechny tyto důvody mají za následek vysoké

procento nigramotnosti. Nejhorší situace je v Sieře Leone, kde je gramotných⁵⁴ pouze 35,1% obyvatel starších 15 let. Navíc se liší podmínky vzdělávání mužů a žen. V případě ženské části populace je nigramotnost vyšší. Dívky mají kratší dobu školní docházky než chlapci (CIA)⁵⁵. To je dáno především finanční situací rodin a tradičním způsobem života.

2.5.6.7. Zdraví

Chudoba a hlad jsou prvotní příčinou podvýživy v západní Africe. Chronická podvýživa postihuje vysoké procento nejen dětí. Podvýživa však není jediným problémem, který ohrožuje zdraví obyvatel ve státech Guinejského zálivu. Dalšími závažnými nemocemi jsou hlavně HIV/AIDS, malárie, cholera, žlutá horečka, tuberkulóza a v loňském roce tolik obávaná ebola.

Nejhorší situace v počtu nakažených malárií ze států Guinejského zálivu je v Nigérii, Beninu, Togu, Pobřeží Slonoviny a Libérii (WHO)⁵⁶.

Nedávnou hrozbou, které musela západní Afrika ze všech sil čelit, je epidemie eboly. Rozšířila se ve všech státech Guinejského zálivu. Podle zdravotnické organizace WHO bylo v březnu 2015 nejvíce lidí nakažených ebolou v Sieře Leone 11 619, v Libérii to bylo 9 343 a v Guinei 3 285

---

⁵³ *Vzdělání*. Rozvojovka. [online] Dostupné na: <http://www.rozvojovka.cz/vzdelani>

⁵⁴ Gramotností se zde rozumí schopnost lidí, kteří se v určitém věku naučí číst a psát.

⁵⁵ Data [online] Dostupná na:

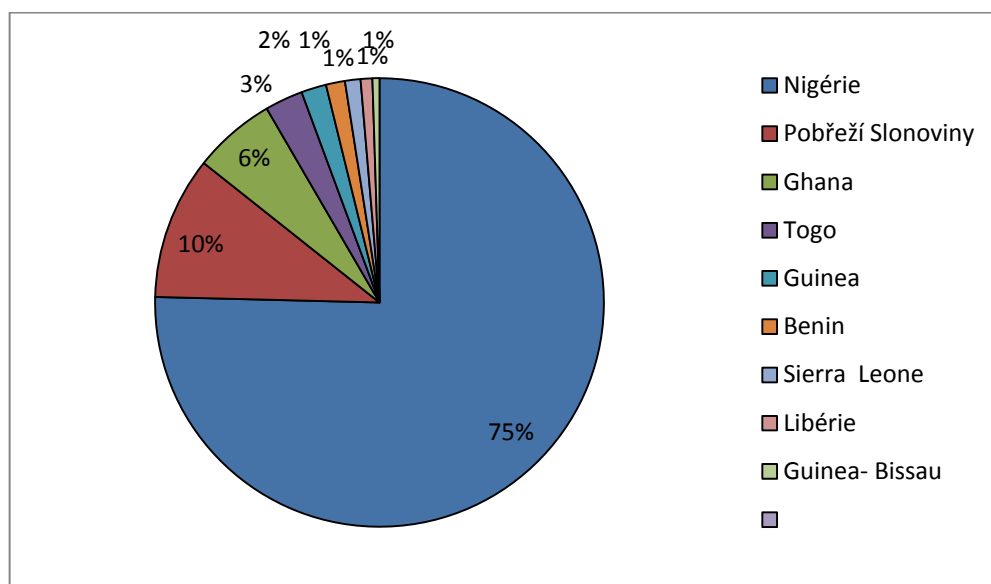
http://www.indexmundi.com/benin/school_life_expectancy_%28primary_to_tertiary_education%29.h tml [03. 04. 2015]

⁵⁶ *Countries with ongoing transmission of malaria*. World health organisation, 2013. [online] Dostupné na: http://www.who.int/gho/malaria/malaria_003.jpg?ua=1[03. 04. 2015]

nakažených. Největší úmrtnost byla v Libérii, kde se počet mrtvých vyšplhal skoro na polovinu nakažených⁵⁷.

Dalšími alarmujícími čísly je odhad nakažených HIV/AIDS dospělých i dětí, v roce 2012 (viz obr. č. 10). Ve státech Guinejského zálivu je to celkem 4 367 000 nakažených HIV/AIDS. Nejvyšší počet nakažených z dané oblasti touto nemocí má Nigérie. S 3 300 000 obyvateli nakaženými HIV/AIDS zaujímá druhé místo v počtu nakažených ve světě, hned za Jižní Afrikou. V Evropě bylo v roce 2012 celkem 1 181 100 nakažených (CIA, World Factbook)⁵⁸.

Obrázek č. 10: Graf podílu obyvatel nakažených HIV/AIDS z celkového počtu obyvatel států Guinejského zálivu (v roce 2012, udáno v %)

zdroj: vlastní zpracování podle dat CIA, World Factbook

⁵⁷ Ebola. World health organisation, 2015. [online] Dostupné na: <http://apps.who.int/ebola/current-situation/ebola-situation-report-11-march-2015> [03. 04. 2015]

⁵⁸ HIV/AIDS - people living with HIV/AIDS - World. [online] Dostupné na: <http://www.indexmundi.com/map/?t=0&v=35&r=xx&l=en> [03. 04. 2015]

Primárními překážkami k účinné zdravotní péči jsou dobrá dostupnost, vzdělání lékařů, investice do stavby nemocnic, dostatečný počet lůžek v nemocnicích a dostatek vynaložených prostředků. Na zdravotní péči vydávají státy Guinejského zálivu jen velmi málo peněz. Nejhorší je situace v Libérii a Beninu, kde stát přispívá na zdravotní péči pouhých 4% HDP. Nejvíce financí do zdravotnictví odvádí Sierra Leone 13% HDP. Pro srovnání je uveden, odvod v ČR na zdravotní péči je 8% HDP (CIA, World Factbook)⁵⁹.

2.5.6.8. Rozvojová pomoc

Státy Guinejského zálivu patří mezi rozvojové země tzv. země třetího světa. Právě na státy tohoto typu je zaměřena rozvojová pomoc. Většinou jde o toky peněz a materiálu do rozvojových zemí financované z veřejných rozpočtů vyspělých zemí. Vyspělé země včetně České republiky projevují solidaritu při řešení globálních problémů, jež souvisejí s chudobou⁶⁰.

K odstranění globálních problémů přijali představitelé všech členských států OSN v roce 2000 Rozvojové cíle tisíciletí. K těmto cílům patří mimo jiné snižování globálního rozšíření chudoby, hladu, snadnější přístup ke vzdělání, zlepšení zdraví matek, snížení dětské úmrtnosti, rovnost pohlaví - zlepšení postavení žen ve společnosti a boj s nemocemi jako HIV/AIDS a malárie.⁶¹ Všem těmto problémům musí obyvatelstvo západní Afriky dennodenně čelit a tato práce se o těchto problémech alespoň okrajově zmínila.

Všechny státy Guinejského zálivu se řadí k zemím s velmi nízkým HDI. HDI, neboli index lidského rozvoje, definuje OSN jako ukazatel pro srovnání klíčových rozměrů lidského rozvoje, mezi které patří: dlouhý a zdravý život, přístup ke vzdělání a životní standard v podobě HDP na jednoho obyvatele (UNDP)⁶². Ve zprávě organizace UNDP z roku 2013 se uvádí velmi nízké HDI

---

⁵⁹ Health expenditures - World. [online] Dostupné na:

<http://www.indexmundi.com/map/?t=0&v=2225&r=xx&l=en> [5. 4. 2015]

⁶⁰ Rozvojová spolupráce. Rozvojovka. [online] Dostupné na:

<http://www.rozvojovka.cz/rozvojova-spoluprace> [5. 4. 2015]

⁶¹ Rozvojové cíle tisíciletí. Rozvojovka. [online] Dostupné na:

<http://www.rozvojovka.cz/rozvojove-cile-tisicileti> [5. 4. 2015]

⁶² *Human development reports*. Definitions. [online] Dostupné na:

u států: Sierra Leone 0,374; Guinea 0,392; Guinea-Bissau 0,396, Libérie 0,412; Nigérie 0,504; Pobřeží Slonoviny 0,452; Benin 0,476; Togo 0,473. Výjimku tvoří pouze Ghana s HDI 0,573, která zapadá mezi státy se středním HDI (UNDP)⁶³.

2.5.6.9. Západní Afrika a lidská práva

Západní Afrika se potýká s porušováním lidských práv v mnoha podobách. Většinou jsou lidská práva porušována v souvislosti s konflikty, které v zemích západní Afriky probíhají téměř neustále. Jedná se zejména o konflikty politické - střídání civilních a vojenských režimů, náboženské - většinou mísení islámu a křesťanství, etnické - rozmanitost etnických skupin (Moltaš, 2012)⁶⁴.

Problémem porušování práv dítěte je dětská práce. Děti jsou v této oblasti levná pracovní síla. Děti místo plnění školní docházky pracují zejména v zemědělství. Nejvíce dětské práce využívají kakaovní producenti Ghana a Pobřeží Slonoviny. Chudoba pěstitelů a výlohy na stravu a výchovu dětí vedou k jedné z nejtvrdějších forem dětské práce. Dlouhá pracovní doba a těžká práce zároveň znemožňují přístup ke vzdělání (ILRF)⁶⁵.

V západní Africe je role žen ve veřejném i soukromém sektoru stále nejednoznačná. Činnost žen v oblasti veřejné správy a politiky je všeobecně uznávána jako hnací síla růstu, přesto i nadále zůstávají hluboce zakořeněné kulturní předsudky a stereotypy. Na jedné straně je vidět pokrok, když se Ellen Johnson Sirleaf stala první ženou v Africe zvolenou do funkce prezidentky, na druhé straně jsou zde ženská práva nadále tvrdě porušována. V Nigérii, Ghaně, Sieře Leone, Guineji je více než 50% ženské populace prováděna

---

<http://hdr.undp.org/en/content/table-1-human-development-index-and-its-components>

[5. 4. 2015]

⁶³. *Human development reports*. [online] Dostupné na:

<http://hdr.undp.org/en/content/table-1-human-development-index-and-its-components>

[5. 4. 2015]

⁶⁴ Moltaš, Z. *Vývoj konfliktů v subregionu Západní Afriky: interakce aktérů*. 2012. [online] Dostupné na: <http://www.sekuritaci.cz/vyvoj-konfliktu-v-subregionu-zapadni-afriky-%E2%80%93-interakce-akteru/> [15. 4. 2015]

⁶⁵ *The chocolate industry has a century-long history of forced and child labor in the production of cocoa*. International labor rights forum. [online] Dostupné na: <http://www.laborrights.org/industries/cocoa> [cit. 16. 4. 2015]

ženská obřízka. Ve velké míře se zde projevuje genderová nerovnost ve vzdělávání. Pouze Ghana dosahuje přiměřené vzdělávání chlapců a dívek⁶⁶.

2.5.7. Ekonomické poměry

Všeobecně patří Africký kontinent k nejchudším oblastem světa. Přestože mají bohatství nerostných surovin, je průmysl málo vyvinutý. Díky dlouhé době kolonialismu je obyvatelstvo na nízké úrovni společenského rozvoje (Šindler - Baar. 1988, s. 52).

HDP⁶⁷ je jedním z nejdůležitějších indikátorů ekonomické prosperity. V grafu růstu HDP na jednoho obyvatele (viz obr. č. 11), vytvořeného na základě předchozí tabulky, můžeme pozorovat, že až na Guineu-Bissau, která je agrární zemí závislou na vývozu kešu ořechů a rybolovu, se HDP ve státech Guinejského zálivu neustále zvyšuje nebo zůstává na stále stejné úrovni. Přesto v poměru k vyspělým státům se ekonomiky těchto států drží velmi nízko na světovém žebříčku (CIA, Factbook)⁶⁸.

Z grafu je také patrné, že největší ekonomikou států Guinejského zálivu je Nigérie, která měla v roce 2014 HDP na jednoho obyvatele 6 100 USD. Pro srovnání uvedme HDP České republiky, které v roce 2014 bylo 28 400 USD na jednoho obyvatele (CIA, Factbook)⁶⁹. Podíváme-li se však na jiného ukazatele, kterým je růst HDP vyjádřený v procentech, zjistíme, že tempo růstu ekonomiky a Nigérie jsou zcela odlišné. Zatímco HDP v ČR narostlo v roce 2014 o 2,5% v Nigérii je v tomto roce růst o 7% (CIA, Factbook). Mezi nejvýznamnější vylepšení patří činnost malých firem a rychle rostoucí odvětví

---

⁶⁶ *Práva žen*. Lidská práva. [online] Dostupné na: <http://www.lidskaprava.cz/student/prava-zen> [cit. 16. 4. 2015]

⁶⁷ HDP neboli hrubý domácí produkt je základním národohospodářským ukazatelem užívaným pro měření výkonnosti celé ekonomiky. Používá se pro měření výkonnosti ekonomiky země. HDP tvoří úhrn všech finálních výrobků a služeb, které byly za určité období vyrobeny a poskytnuty na území daného státu. Finance. *Co je to HDP?* [online] Dostupné na: <http://www.finance.cz/makrodata-eu/hdp/informace/> [7. 4. 2015]

⁶⁸ Údaje k jednotlivým státům. [online] Dostupné na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_afr.html [20. 3. 2015]

Více k údajům viz příloha č. 1

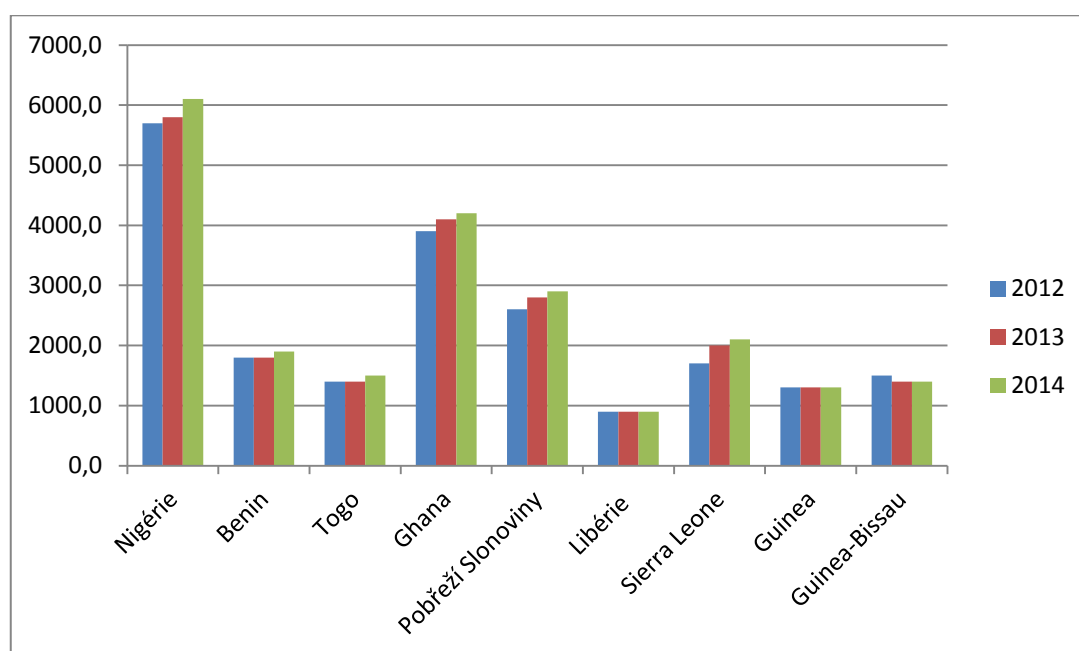
⁶⁹ *Czech republic*. [online] Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ez.html> [cit. 8. 4. 2015]

jako jsou mobilní telekomunikace, stavebnictví a filmový průmysl (World bank)⁷⁰.

Nejinak jsou na tom i ostatní státy Guinejského zálivu. Nárůst HDP v roce 2014 je ve státech Guinejského zálivu v průměru 5%, ale například Sierra Leone má růst HDP 8% a Pobřeží Slonoviny dokonce 8,5% (CIA, Factbook)⁷¹.

Obrázek č. 11: Graf vývoje HDP na jednoho obyvatele v USD v letech 2012 - 2014

Vlastní zpracování, zdroj: CIA, Fact book

2.5.8. Zemědělství

Zemědělství je v západní Africe, stejně jako na většině území celého kontinentu, základním odvětvím hospodářství. Ve všech státech Guinejského zálivu je zaměstnáno v zemědělství více než 50% ekonomicky aktivního

⁷⁰ World development indicators 2015. *Economy*. [online] Dostupné na: <http://data.worldbank.org/sites/default/files/wdi-2015-ch4.pdf> [cit. 8. 4. 2015]

⁷¹ CIA. Library. Publications. *World Factbook*. [online] dostupné na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_afr.html [cit. 25. 4. 2015]

obyvatelstva, v Guinei-Bissau je to více než 82% (Šindler - Baar. 1988, s. 53; CIA, Factbook)⁷².

Zemědělství v této oblasti je monokulturní. Typickými plodinami pro samozásobitelství jsou např. maniok, taro, banány, čirok, ječmen, proso a rýže. Důležitými plodinami, které se ze země vyváží, jsou hlavně kakao, káva, banány, bavlna a palmový olej. Surovinou, která se exportuje do celého světa, je také dřevo z místních deštných lesů. Nejvíce zalesněnou zemí je Pobřeží Slonoviny. Živočišná výroba nemá v západní Africe velký význam (Šindler - Baar. 1988, s. 53; CIA, Factbook)⁷³.

Dvě třetiny světové produkce kakaa pocházejí ze zemí Guinejského zálivu. Světové prvenství v produkci kakaa má Pobřeží Slonoviny, jež se podílí 36%, druhým světovým producentem kakaa je s 21% Ghana. Zatímco kakao se pěstuje v rozvojových zemích, jeho produkty jsou konzumovány především v průmyslových zemích. S Kakaem se obchoduje především na Londýnském a New Yorkském akciovém trhu. Cenu kakaa mohou ovlivňovat špatné sklizně související s nepříznivým počasím nebo politické události. Cena na trhu je tedy velmi nestabilní a spekulativní. V současné době má cena kakaa sestupné tendence díky přebytku a značným zásobám (OECD)⁷⁴.

V západní Africe se pěstují dva druhy kávy: Arabica (*Coffea arabica*), pěstovaná ve vyšších nadmořských výškách, a Robusta (*Coffea canephora*), která se lépe přizpůsobuje horkým, vlhkým oblastem. Klimatické podmínky jsou příznivé pro pěstování kávy v devíti zemích západní Afriky. Tyto země jsou rozprostřeny do dvou hlavních pěstitelských oblastí. První se nachází kolem Pobřeží slonoviny - Guinea, Libérie, Sierra Leone, Ghana a Togo, a druhá kolem Kamerunu a Nigérie (viz mapa). Benin zastavil export kávy asi před

---

⁷² CIA. Library. Publications. *World Factbook*. [online] dostupné na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_afr.html [cit. 16. 4. 2015]

⁷³ CIA. Library. Publications. *World Factbook*. [online] Dostupné na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_afr.html [cit. 16. 4. 2015]

⁷⁴ *Cocoa*. OECD. Atlas on Regional Integration in West Africa. [online] Dostupné na: <http://www.oecd.org/swac/publications/39596493.pdf> [cit. 16. 4. 2015].

deseti lety. Nicméně budoucnost kávy na světovém trhu je nejistá, neboť se do popředí dostávají další producenti kávy Brazílie a Vietnam (OECD)⁷⁵.

2.5.8.1. Rybolov

Důležitým zdrojem obživy ve státech Guinejského zálivu je rybolov. Sladkovodní rybolov je rozšířen především na řece Niger. Větší množství úlovku a větší význam pro obživu má rybolov mořský. Při pobřeží Guinejského zálivu se loví tuňáci, sardinky. Rybolov je především pobřežní, neboť rybáři nemají dostatečné technické vybavení (Kunský a kol., 1971. s. 138).

To ale není jediným problémem. Rybolov je klíčovým k zajištění příjmů a zdrojem obživy zejména pro chudé. Přesto se pobřeží Guinejského zálivu potýká s řadou problémů. Nadměrný rybolov, špatné rybolovné postupy, nelegální rybaření a znečištění vod, zejména těžbou ropy a zemního plynu, to vše vede k tenčícím se zásobám ryb (World Bank)⁷⁶.

2.5.9. Nerostné suroviny

Západní Afrika je oblastí velmi bohatou na nerostné suroviny. Z počátku se těžilo pouze zlato a diamanty, teprve později se k nim přidaly i další suroviny. Ložiska zlata a diamantů se nacházejí ve velké míře v Ghaně, zlato dále v Nigérii, Pobřeží Slonoviny, Guinei, diamanty těží Sierra Leone, Libérie a Guinea. V západní Africe se nachází zásoby železné rudy, jejímiž producenty jsou Libérie, Sierra Leone, Guinea. Významná je také těžba manganu, bauxitu a cínu (Kunský a kol., 1971. s. 141; CIA). Spotřeba těchto surovin je zde však malá, protože většina z nich se vyváží do Evropy a USA. Těžební průmysl ovládají zahraniční společnosti (Kunský a kol., 1971. s. 140).

V oblasti Guinejského zálivu se nachází velká ložiska ropy a zemního plynu, která byla objevena v 50. letech minulého století. Díky těžbě těchto surovin v deltě Nigeru se Nigérie stala největším producentem ropy v Africe

---

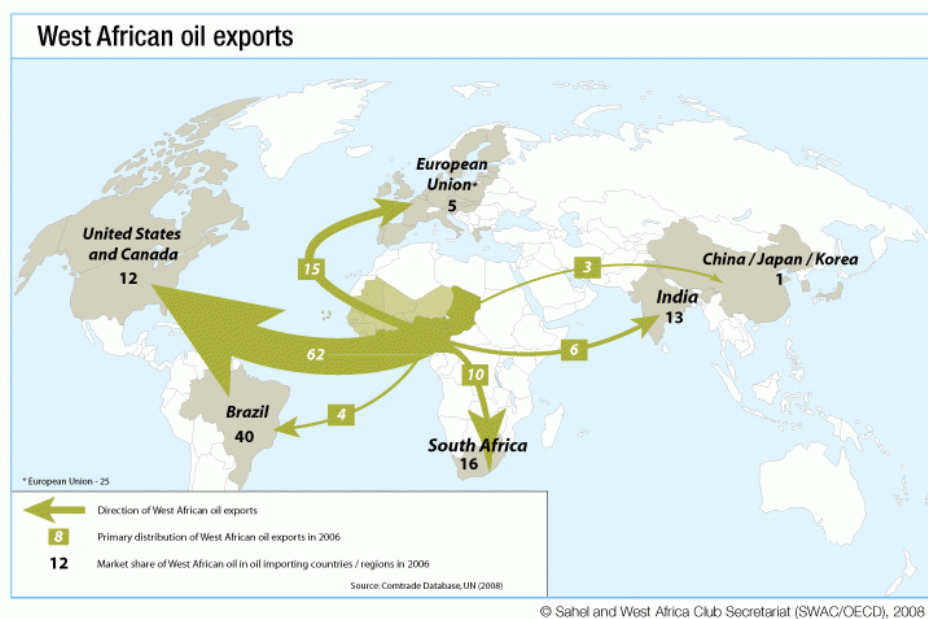
⁷⁵ *Coffee*. OECD. Atlas on Regional Integration in West Africa. [online] Dostupné na: <http://www.oecd.org/swac/publications/39596349.pdf> [cit. 16. 4. 2015].

⁷⁶ *West Africa: Fishing Communities Restore Health to Ocean Habitats*. World Bank, 2013. [online] Dostupné na: <http://www.worldbank.org/en/news/feature/2013/06/05/west-africa-fishing-communities-restore-health-to-ocean-habitats> [cit. 25. 4. 2015].

(OECD)⁷⁷. Podle CIA⁷⁸ v roce 2010 vyprodukovala Nigérie 2 458 000 barelů ropy na den, v celkové produkci ropy zaujímá 10. místo na světě, ale význam spočívá v převaze produkce nad spotřebou. Významný je také fakt, že těžba v této oblasti se rozvíjí a existují zde ložiska, která teprve hledají svého vlastníka a tím se dostávají do popředí zájmů světových ropných společností (Kváča a kol., 2009. s. 3)⁷⁹.

Ze států Guinejského zálivu se ropa dováží do USA, Kanady, Evropy a Číny (viz obrázek č. 12). V současné době se začíná rozvíjet těžba ropy a zemního plynu i v dalších částech Guinejského zálivu. V mělkých mořských oblastech těží ropu Pobřeží Slonoviny, zájem o průzkum a těžbu ropy obnovilo několik ropných společností také v Ghaně (OECD)⁸⁰.

Obrázek č. 12: Export ropy ze západní Afriky v roce 2005

zdroj: West Africa Gateway, <http://www.westafricagateway.org/services/maps>

⁷⁷ *Oil and Gas in West Africa*. OECD. Atlas on Regional Integration in West Africa. [online] Dostupné na: <http://www.oecd.org/swac/publications/39596493.pdf> [cit. 16. 4. 2015].

⁷⁸ Nigeria. Oil - production - World. [online] Dostupné na: <http://www.indexmundi.com/map/?v=88> [cit. 16. 4. 2015].

⁷⁹ Kváča a kol. *Ropné zásoby v subsaharské Africe a jejich vliv na utváření světové politiky*. 2009. [online] Dostupné na: http://www.mzv.cz/file/508633/Africka_ropa_shrnuti_091214.pdf [cit. 16. 4. 2015].

⁸⁰ *Oil and Gas in West Africa*. OECD. Atlas on Regional Integration in West Africa. [online]. Dostupné na: <http://www.oecd.org/swac/publications/39596493.pdf> [cit. 16. 4. 2015].

Těžba ropy a zemního plynu má také negativní dopady na oblast Guinejského zálivu. Jde zejména o vliv těžby ropy na životní prostředí. Těžbou ropy dochází k znečišťování vod a půd, kácení mangrovových porostů a spalování plynů (viz kapitola Ochrana přírody).

2.5.10. Průmysl

V návaznosti na bohatá ložiska některých nerostných surovin je v oblasti Guinejského zálivu rozvinut především průmysl těžební. Těžební průmysl je jednostranně orientován na získávání nerostných surovin, ale většina surovin je vyvážena nezpracovaná (Šerý, 2014. s. 62).

Zpracovatelský průmysl není příliš efektivní. Vzhledem k nízkým investičním potenciálům a nedostatečné palivoenergetické základně, je pouze zde zpracováváno pouze 1,5 % světové produkce. Většina produkce směřuje na domácí trhy. Nevýhodou je také špatné rozmístění zpracovatelského průmyslu. Většina průmyslových středisek je soustředěna na pobřeží Guinejského zálivu (Šerý, 2014. s. 64).

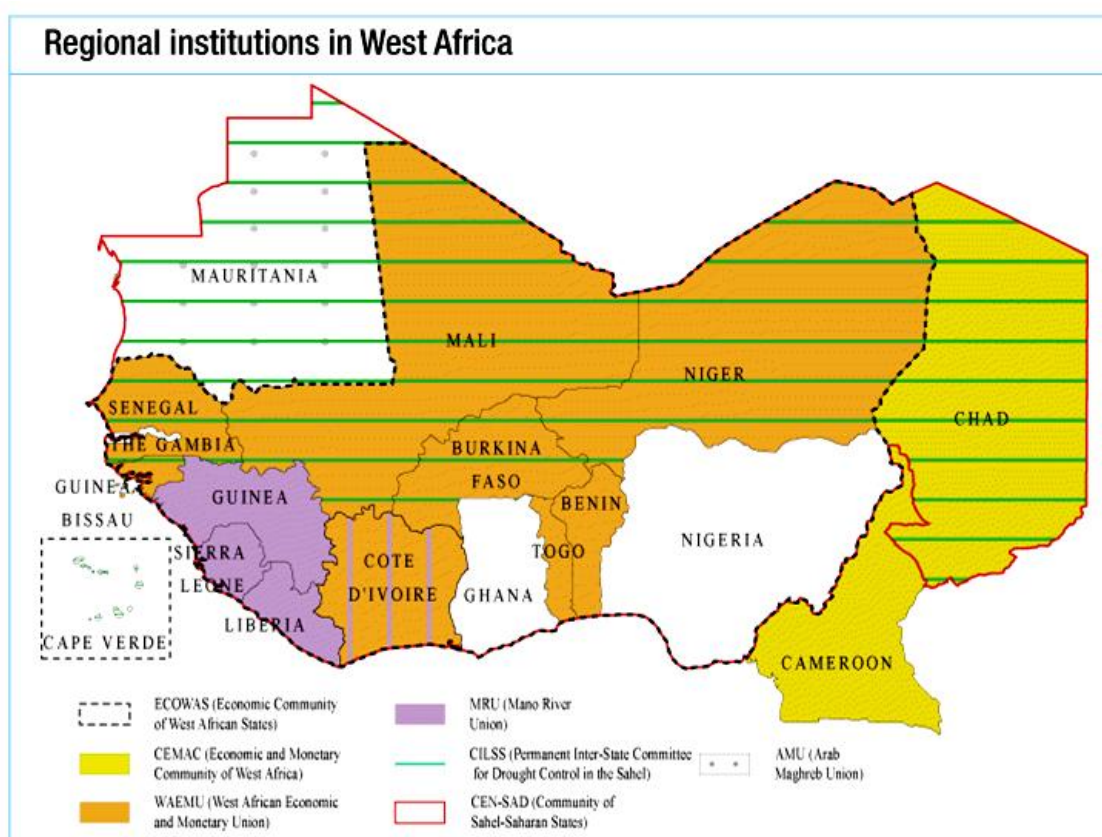
Díky agrárnímu charakteru západní Afriky je průmysl orientován na potravinářství, textilní výrobu a rybolov. V potravinářském průmyslu se zpracovávají především suroviny domácí. Zásoby dřeva z deštných pralesů jsou zužitkovány v dřevozpracujícím průmyslu. Textilní průmysl rovněž zpracovává suroviny vypěstované v této oblasti - vlnu a bavlnu (Šindler - Baar. 1988, s. 57, 58).

S cílem podporovat ekonomický a hospodářský rozvoj států západní Afriky a rozvíjet potenciál těchto zemí vzniklo společenství ECOWAS - Economic Community of West African States, jehož členy jsou všechny státy Guinejského zálivu (viz obrázek č. 13).

Společenství ECOWAS vzniklo v roce 1975 podepsáním smlouvy v Lagosu. Členské země, které tvoří ECOWAS, jsou Benin, Burkina Faso, Kapverdy, Pobřeží slonoviny, Gambie, Ghana, Guinea, Guinea Bissau, Libérie, Mali, Niger, Nigérie, Sierra Leone, Senegal a Togo.

ECOWAS sdružuje státy západní Afriky bez ohledu na ekonomické, politické i jazykové rozdíly. Cílem je vytvořit hospodářskou unii, ekonomická a regionální integrace těchto států, zrušit celní tarify a netarifní opatření, vytvořit společný vnější celní sazebník, harmonizovat hospodářské a finanční politiky, a vytvořit jednotnou měnovou zónu. V současné době je organizace uznávána na celém světě jako úspěšný regionální orgán (Šindler - Baar. 1988, s. 281; ECOWAS)⁸¹.

Obrázek č. 13: Mapa regionálních institucí v západní Africe včetně ECOWAS

zdroj: West Africa Gateway, <http://www.westafricagateway.org/services/maps>

⁸¹ Economic Community of West African States (ECOWAS). Basic information. [online]. Dostupné na: <http://www.ecowas.int/about-ecowas/basic-information/> [cit. 16. 4. 2015].

3. Učebnice zeměpisu pro střední školy

Jedním z mnou stanovených cílů je obsahová analýza učebnic geografie pro střední školy. Výběr učebnic měl vycházet především ze seznamu učebnic a učebních textů pro střední vzdělávání platném ve školním roce 2014/2015 se schvalovací doložkou MŠMT. Nepříjemným překvapením pro mne bylo zjištění, že se jedná o pouhé tři učebnice. Rozšířila jsem tedy analýzu ještě o další učebnice a učební texty, které jsou volně dostupné na trhu. Dostupnost učebnic jsem ověřovala prostřednictvím internetu v on-line katalozích knihoven a v jednotlivých vydavatelstvích a obchodech s učebnicemi. Následně jsem vybrala některé z nich, které se při ověřování vyskytovaly často.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy uvádí na svých stránkách seznam učebnic pro střední vzdělávání. Schvalovací doložky jsou udělovány na základě Směrnice náměstka ministra pro vzdělávání ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k postupu a stanoveným podmínkám pro udělování a odnímání schvalovacích doložek učebnicím a učebními textům a k zařazování učebnic a učebních textů do seznamu učebnic.

Používání učebnic na školách upravuje Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání č. 561/2004 Sb. (dále jen školský zákon) v § 27. Podle tohoto paragrafu školského zákona MŠMT uděluje a odnímá učebnicím a učebními textům pro základní a střední vzdělávání schvalovací doložku na základě posouzení, zda jsou v souladu s cíli vzdělávání stanovenými tímto zákonem, rámcovými vzdělávacími programy a právními předpisy (MŠMT)⁸².

V § 27 odst. 2 školského zákona se pak dále ještě uvádí možnost škol, využívat při výuce kromě učebnic a učebních textů uvedených v seznamu MŠMT, i další učebnice a učební texty, pokud nejsou v rozporu s cíli vzdělávání, RVP a pokud svou strukturou a obsahem vyhovují pedagogickým a didaktickým zásadám vzdělávání. O použití učebnic a učebních textů

---

⁸² *Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání 561/2004 Sb. Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. [online]. Dostupné na: <http://www.msmt.cz/dokumenty/novy-skolsky-zakon> [cit. 1. 3. 2015].*

rozhoduje ředitel školy, který zodpovídá za splnění uvedených podmínek (MŠMT)⁸³.

Analýza učebnic by měla vytvořit ucelenou představu o tom, jakým způsobem a do jaké míry jsou informace o Guinejském zálivu zpracovány. Záměrem obsahové analýzy učebnic, konkrétně těch částí, které se týkají Afriky, bylo zhodnotit jakým způsobem je v učebnicích prezentováno učivo o západní Africe. Rozbor bude proveden na základě učebních textů zpracovaných ve vybraných učebnicích a porovnáním informací o zájmovém regionu s jinými regiony.

V následujícím textu budou analyzovány tři učebnice ze seznamu učebnic a učebních textů pro střední vzdělávání platném ve školním roce 2014/2015 se schvalovací doložkou MŠMT. Čtvrtou a poslední učebnicí seznamu MŠMT je Zeměpis České republiky Milana Holečka, jež není vhodná pro účel této analýzy a diplomové práce, protože se netýká zájmového území.

První učebnicí z tohoto seznamu je *Hospodářský zeměpis - globální aspekty světového hospodářství* Ivana Bičíka a kolektivu autorů. Druhou analyzovanou učebnicí tohoto seznamu bude učebnice *Makroregiony světa, regionální geografie pro gymnázia* stejného autora. Rozboru podrobím také třetí, poslední učebnici uvedenou na seznamu MŠMT. Tou je *Hospodářský zeměpis - regionální aspekty světového hospodářství* Vladimíra Baara. Všechny uvedené učebnice vyšly v Nakladatelství České geografické společnosti.

Aby se analýza nezakládala pouze na třech učebnicích, vybrala jsem z dostupných učebnic ještě dvě. Nakladatelství SPN⁸⁴ vydalo sadu čtyř učebnic, z nichž bude analyzována *Geografie pro střední školy 3 (regionální geografie světa)* sestavená Miroslavem Pluskalem a kolektivem dalších autorů. Poslední učebnicí vybranou pro obsahovou analýzu je *Zeměpis na dlani* dvou autorů Ireny Smolové a Miroslava Vysoudila.

---

⁸³ Tamtéž

⁸⁴ Státní pedagogické nakladatelství

3.1. Hospodářský zeměpis - globální aspekty světového hospodářství

První analyzovanou učebnicí v pořadí je Hospodářský zeměpis od hlavního autora Ivana Bičíka. Učebnice je určená pro obchodní akademie a střední školy podobného zaměření. Charakter učebnice tomuto zaměření také odpovídá. Jednotlivé kapitoly zde nejsou řazeny podle regionů, makroregionů nebo států, ale podle hledisek světového hospodářství. V textu se špatně hledaly informace o konkrétním regionu. Státy Guinejského zálivu sem zapadají spíše v souvislostech.

Zmínka o Africe je v kapitole sociální problémy lidstva, kde je řešena plodnost žen v Africe, vysoký přirozený přírůstek (uváděno je zde 2,5%), velký počet dětí v rodinách. Jsou zde dva grafy, vývoj úhrnné plodnosti podle světadílů a země s nejvyšším podílem HIV pozitivních obyvatel.

Další text kapitoly je věnovaný sociálním problémům. Konkrétně jsou zde zastoupeny státy Libérie a Sierra Leone (tabulka států s nejvyšším podílem podvyživeného obyvatelstva). Rovněž v grafu obyvatelstva pod hranicí chudoby jsou státy Guinejského zálivu např. Nigérie a Guinea - Bissau. Nigérie figuruje v popisu kontaktních zón křesťanské a islámské civilizace.

V kapitole Světová ekonomika se státy zájmového území objevují v tabulce 10 nejbohatších a 10 nejchudších států světa. Třetím nejchudším státem světa je zde uvedena Libérie, čtvrtým Guinea - Bissau, sedmým Sierra Leone. V hlavních ekonomických trendech současné ekonomiky je uvedeno společenství ECOWAS v západní Africe.

V této učebnici není popsána charakteristika západní Afriky jako regionu. Buď se zde porovnává v grafech a tabulkách Afrika jako celý kontinent, nebo jsou uvedeny jednotlivé státy Guinejského zálivu a jsou srovnávány s dalšími státy světa.

3.2. Hospodářský zeměpis - regionální aspekty světového hospodářství

Další z řady MŠMT schválených učebnic je učebnice *Hospodářský zeměpis - regionální aspekty světového hospodářství*. Autorem této učebnice je Vladimír Baar.

Kniha je rozdělena do jednotlivých kapitol podle makroregionů světa, přičemž zde zaujímá své místo i Česká republika. Afrika je rozdělena do dvou kapitol. První kapitola se týká pouze severní Afriky, která je zastoupena makroregionem přesahujícím hranice kontinentu spolu s jihozápadní Asií. Severní Afrika je popsána jako součást islámského světa.

Druhou kapitolou je Subsaharská Afrika, která začíná pracovními úkoly pro žáky z oblasti fyzické geografie, klimatických poměrů, geobiomů, fauny a flory, ochrany přírody a historie Afriky. Posledním z úkolů pro žáky je srovnání severní a subsaharské Afriky.

Následně začíná kapitola Ekonomický a politický vývoj. Nejprve zde autor popisuje kolonialismus v Africe. Hned na samotném úvodu autor zmiňuje řeku Niger a první státní útvary, mezi nimi Ghanu. V odstavci, který je psán menším písmem, se autor zmiňuje o západní Africe pod nadvládou Francie a unikátním vývoji Libérie. Dále následuje zařazení obyvatelstva žijícího na jih od Sahary do negroidní rasy. Pobřeží Guinejského zálivu je zde zmíněno v souvislosti s islamizací přicházející ze severu.

Kapitola Subsaharská Afrika se dále rozděluje na dva regiony. Prvním je západní a střední Afrika, druhým popsáným regionem je jižní a východní Afrika. Západní a střední Africe jsou v učebnici věnovány zhruba dvě stránky. Autor rozlišuje dva velké celky Francouzskou západní Afriku a Francouzskou rovníkovou Afriku. V. Baar zmiňuje integrace západoafrických států včetně ECOWAS (Baar, 2008). O západoafrickém zemědělství na pobřeží Guinejského zálivu se zde hovoří v souvislosti s pěstováním kakaa (Pobřeží Slonoviny, Ghana), palmovým olejem (Nigérie, Benin) a bavlníkem v povodí Nigeru. Dlouhý výčet států Guinejského zálivu je v textu týkajícím se nerostných surovin.

V této části se nachází odstavce o Nigérii. Objevuje se zde zmínka o lidnatosti, etnikách, hospodářství, politické situaci a problémech. Poslední

zmínka o státech Guinejského zálivu je zaměřena na hospodářské výsledky Ghany a Pobřeží Slonoviny.

Text je doplněn o dva obrázky - mapu integrační struktury v Africe a graf podílu primárního sektoru jednotlivých zemí na tvorbě HNP.

3.3. Makroregiony světa

Učebnice *Makroregiony světa* autora Jiřího Anděla a kolektivu autorů je jednou z nejnovějších vydaných učebnic pro střední školy. Učební text o Africe se nachází ve druhé kapitole s názvem Méně vyspělé Makroregiony. První podkapitola popisuje Subsaharskou Afriku. Jako méně rozvinuté regiony jsou zde uvedeny Nigérie, Botswana a Jihoafrická republika.

Zmínky o Africe se ve větším počtu objevují v podkapitole procesu globalizace. Dvě mapy seznamují žáky se světovým obchodem s ropou a s rozšířením tropických deštných lesů na Zemi. Další mapa, nacházející se ještě v této podkapitole, vykresluje rozšíření viru HIV ve světě.

První část druhé kapitoly se věnuje Subsaharské Africe. Nejdříve je ve žlutém rámečku souhrn hlavních znaků tohoto makroregionu. Následující text je věnován fyzicko-geografické a socioekonomické charakteristice tohoto regionu. Objevují se zde mapy znázorňující hlavní etnické, náboženské a jazykové skupiny a koloniální období Subsaharské Afriky před Rokem Afriky a přímo v roce 1960.

V podkapitole Nigérie seznamují autoři žáky s tímto státem. Popisují socioekonomickou situaci: polohu, rozlohu a lidnatost státu, náboženství a s ním související konflikty, nerostné bohatství, katastrofálními podmínkami tamního života. Píše se zde o problémech států a z nich vycházejících konfliktů a napětí.

Další informace v podkapitole Subsaharské Afriky jsou věnovány Botswaně a Jihoafrické republice. Jihoafrické republice je zde věnováno více textu než Nigérii a Botswaně.

Učebnice je na konci podkapitol vybavena otázkami a úkoly pro žáky a jako jediná z mnou analyzovaných učebnic obsahuje v průběhu textu (na konci podkapitol) slovníčky. V šedých rámečcích je doplňující text, většinou v podobě nějaké zajímavosti daných makroregionech.

3.4. Geografie pro střední školy 3 (regionální geografie světa)

Geografie pro střední školy 3 (regionální geografie světa) autora Miroslava Pluskala a kolektivu dalších autorů je jednou z mála učebnic pro střední školy, která se zabývá regiony světa. Učebnici vydalo nakladatelství SPN. Regionální geografie je rozdělena do 9 kapitol. Každá kapitola pojednává o jednom kontinentu, k těm náleží ještě kapitola úvodní, základy politické geografie a geografie oceánů. Africe je věnována pátá kapitola. Afriku zde autoři popisují na celkem na 19 stranách, což je nejvíce ze všech analyzovaných učebnic. V textu se průběžně vyskytují motivační otázky a úkoly pro žáky

Úvodní části jsou zaměřeny na fyzickou geografii Afriky. Po podkapitole o geomorfologickém vývoji následuje vodstvo Afriky, podnebí, vegetace, Sahel a ochrana přírody. Teprve v části o africkém průmyslu je zmínka o státech Guinejského zálivu. Autor zde píše o málo rozvinutém průmyslu, výjimku tvoří Republika jižní Afrika a některé země Guinejského zálivu.

Po průmyslu následuje doprava. Zde je zmíněna Libérie, která je ve světových tabulkách obchodního loďstva uváděna na prvním místě. V roce 1991 plula pod vlajkou Libérie flotila o tonáži 50,9 mil. BRT. (Pluskal, 1998. s. 9). Částečně je v Guinejském zálivu rozvinuta potrubní doprava.

Obyvatelstvu Afriky se v učebnici věnuje pátá podkapitola s názvem Černý kontinent. Co se západní Afriky týká, je zde charakterizováno bantuská a súdánská populace. Na straně 92 se nachází otázka pro žáky s tabulkou vývoje obyvatelstva. Pod tabulkou je vysvětleno, že na vývoji obyvatelstva od počátku 17. století do poloviny století 19. se podílelo otrokářství a to zejména ve státech Nigérie Benin, Togo, Ghana a Pobřeží Slonoviny. Problém spojený s urbanizací je migrace lidí do města, Lagos je uváděn jako příklad (Pluskal, 1998. s. 92).

Podkapitola oblasti Afriky začíná severní Afrikou. Součástí učebnice je v této podkapitole obrázek s dvěma variantami map vykreslující dělení Afriky na jednotlivé oblasti. Na první mapě jsou vyobrazené oblasti, přičemž západní Afrika je zde součástí oblasti rovníkové Afriky. Na druhé variantě mapy je vyobrazena západní Afrika samostatně.

Bohužel je v učebnici podkapitola věnována pouze severní Africe. Další oblasti Afriky jsou vtěsnány do části nazvané Ostatní oblasti Afriky. Západní

Afrika je zde charakterizována v několika odstavcích a tabulkách. Státy Guinejského zálivu jsou zmíněné v souvislosti s geografickou polohou v tropickém podnebném pásmu v zóně pasátového proudění a s pásmem deštných lesů.

V závěru kapitoly o Africe je část věnovaná jižní Africe a samostatně je tu charakterizován stát Jihoafrická republika.

Učební text v kapitole Afrika je doplňován mapami, obrázky a různými tabulkami, z nichž má pro potřeby této práce největší význam tabulka na straně 96 s názvem Vybrané charakteristiky zemí západní Afriky. V tabulce jsou vypsány jednotlivé státy a u každého z nich jsou uvedeny hodnoty: rozlohy v km², počet obyvatel v milionech, hustota zalidnění na km², roční přírůstek obyvatel v %, střední délka života při narození, kojenecká úmrtnost v %, HDP na obyvatele v USD, podíl městského obyvatelstva v % a hlavní město. Data jsou sebrána do roku 1993, takže je zde patrný rozdíl mezi současným stavem. Uveden může být příklad počtu obyvatel v Nigérii, Pluskal uvádí počet 108,5 milionu, současný odhad uvedený v databázi CIA Factbook je 177,2 milionů obyvatel (Pluskal, 1998. s. 9, CIA Factbook).

3.5. Zeměpis na dlani

Poslední učebnicí vybranou pro obsahovou analýzu je *Zeměpis na dlani* dvou autorů Ireny Smolové a Miroslava Vysoudila. Kniha byla vydána v roce 2003 a obsahuje 124 stran se souhrnnými geografickými informacemi.

Regionální geografii Afriky zde najdeme v kapitole číslo IX. Kapitola je rozdělena do dvou podkapitol. První podkapitola Obecně geografický popis začíná popisem polohy afrického kontinentu. Autor zde konstatuje malou členitost pobřeží, s nízkým počtem zálivů, z nichž největší je Guinejský. Vodstvu Afriky dominuje řeka Nil, zmínka je tu o Kongo, ale Niger je zmíněn pouze ve výčtu afrických řek. V části podávající informace o nerostných surovinách je zmíněno zájmové území s těžbou ropy a zemního plynu.

Stejně jako u předchozí učebnice je v části Obyvatelstvo zmíněn vývoj obyvatelstva v době otrokářství, tentokrát ale bez výčtu států nebo oblastí. Stejně jako u Pluskala jsou zde jako příklad pravé negroidní rasy uvedena etnika Bantu a Súdanci. Příkladem migrace do měst a rozšiřování městské populace je Lagos. Stejnou pasáží jako v Geografii pro střední školy 3 je i popis

o málo rozvinutém průmyslu Afriky, kde výjimku tvoří Republika jižní Afrika a některé země Guinejského zálivu. Zmínkou o rozvinuté říční dopravě na Nigeru a obchodní loďstvo Libérie končí tato část fyzické a socioekonomické charakteristiky Afriky.

Druhou část kapitoly o Africe nazývají autoři Geografická charakteristika Afriky. Podkapitola začíná charakteristikou severní Afriky. Po ní následuje Střed Afriky, kde autoři učebnice rozdělují střed Afriky na tři regiony západní, tj. země při Guinejském zálivu, střední a východní. Většinu zemí z těchto regionů řadí mezi chudé státy s nízkou hodnotou HDP. Dále se text soustředí na zařazení do tropického podnebného pásu, v zóně pasátového proudění. Země Guinejského zálivu jsou ovlivňovány monzuny (Smolová - Vysoudil, 2003. s. 65).

Část učebního textu se věnuje době kolonialismu. Kromě tří států Libérie, Guinei-Bissau a Toga patřily země kolem Guinejského zálivu pod nadvládu Francie nebo Velké Británie, Guinea-Bissau spadala pod Portugalsko, Libérie měla silné vazby na USA (Smolová - Vysoudil, 2003. s. 65).

Téměř 3/4 strany 96 zabírají tabulky základních charakteristik jednotlivých oblastí včetně tabulky IX. 2.2: Základní charakteristika vybraných států Západní Afriky, v níž jsou ze států Guinejského zálivu uvedeny pouze Libérie a Nigérie.

V závěrečném odstavci se autoři zmiňují o ostrých kontrastech v životním stylu a přírodních podmínkách mezi úrodným pobřežím Guinejského zálivu a pouští a polopouští ve vnitrozemí. Poslední věta je věnována řece Niger a jejímu významu pro zdejší region. Devátá kapitola o Africe je zakončena částí o jižní Africe.

3.6. Syntéza poznatků o učebnicích

Z provedené obsahové analýzy učebnic pro střední školy jsou zřejmá některá fakta. V učebnicích hospodářského zeměpisu, sloužících převážně pro ekonomicky zaměřené střední školy, nenalezneme souvislé kapitoly zabývající se státy Guinejského zálivu, ale spíše je zde nastíněn africký kontinent jako celek. V podobě grafů, tabulek a kartogramů jsou zde z globálního hlediska vypíchnuty některé státy této oblasti.

V učebnicích popisujících regionální geografii jsou kapitoly věnované Africe jako celku. Na začátku je vždy fyzicko-geografická charakteristika - geologický a geomorfologický vývoj, klimatické a hydrografické poměry. Afrika je rozpracována do dvou makroregionů, Severní Afrika a Subsaharská Afrika. V rámci subsaharské Afriky je region Západní Afriky, ve většině mnou analyzovaných učebnic, uváděn společně s jiným regionem. Tím je prostor pro informace a bližší rozbor států v okolí Guinejského zálivu v učebních textech značně omezen. Nacházejí se zde, pokud vůbec, pouze strohé vybrané informace, které jsou, dle mého názoru, poněkud nedostačující. Takovým státem je například Nigérie, které je v jedné z učebnic věnována celá podkapitola.

Na závěr provedené obsahové analýzy lze konstatovat několik závěrů. Prvním závěrem je malý prostor věnovaný státům Guinejského zálivu, který se omezuje na výčet některých z těchto států v rámci jednotlivých geografických oblastí, z nichž je nejvíce uváděna Nigérie. Druhým závěrem je, že ve většině analyzovaných učebnic jsou data a informace starší datace a nejsou zcela aktuální. Této problematice je věnována předchozí kapitola, kde jsou uváděna data vybraná z aktuálních databází. Třetí závěr analýzy je podobnost některých textů. Analýzou učebních textů v učebnicích Geografie pro střední školy a Zeměpis na dlani, jsem zjistila, že tyto texty jsou téměř totožné.

4. Projektové vyučování

Úvodem v této kapitole nejdříve krátce představím teorii projektového vyučování. Praktickým výstupem této práce je výukový projekt, jehož vytvoření předcházelo nastudování teorie projektové výuky. Následující text stručně popíše historii projektové výuky, základní typologii

4.1. Teorie projektového vyučování

Na začátek je vhodné uvést co to vlastně projekt je. Podle Tomkové je projekt metodou vyučování, podle Skalkové se jedná o organizační formu vyučování. Umožňuje rozvíjet schopnosti žáků, naplňovat jejich potřeby a posilovat jejich seberegulaci při učení (Tomková, 2009. s. 13).

4.1.1. Historie projektového vyučování

Kořeny projektové výuky sahají hluboko do minulosti. Projektová výuka je patrná již v pedagogickém odkazu J. A. Komenského nebo J. J. Rousseaua. Dítě vnímá celostně a nejlepší metodou je samostatná aktivita dítěte s osobní zkušeností. Pragmatická pedagogika konce 19. a počátku 20. století chápe vzdělávání jako nástroj řešení problémů. V tomto období je pojem projektová výuka spojený zejména se jmény J. Daweje a W. H. Kilpatricka (Kratochvílová, 2009. s. 24,25).

V českém školství se začaly projekty do výuky zavádět již ve 20. a 30. letech minulého století. V této době bylo školství rozvinuté, jeho stagnaci a také pozastavení reformních myšlenek způsobila okupace Československa a 2. světová válka. Projektová výuka se začala opět řadit do českého vzdělávacího procesu až po roce 1989. Dnes je doporučována jako vhodná metoda vedoucí k rozvoji klíčových kompetencí (Jezberová, 2011. s. 20).

4.1.2. Fáze projektu

To jakým způsobem se postupuje při projektové výuce a v jakých fázích je uskutečněn projekt, popisuje Jezberová v následujících krocích. Příprava projektu v podobě východiska, nápadu, výstupu nebo cíle projektu. Další fází je samotná realizace. Je třeba promyslet typologii projektu, to znamená čas, počet zúčastněných, místo, kde bude projekt uskutečněn, formu atd. Třetí fází

je prezentace výsledků, vhodným způsobem tyto výsledky zveřejnit. Závěrečnou fází je hodnocení, které většinou není hodnotící a pokud ano, měla by být předem známa kritéria (Jezberová, 2011. s. 6,7).

4.1.3. Typologie projektů

Projekty dle typů je možné třídit z různých hledisek. Kratochvílová rozděluje projekty podle ucelené představy J. Valenty účelu, kterou ještě doplnila o některá další hlediska (Kratochvílová, 2009. s. 48)

Kratochvílová ve své knize tedy uvádí následující rozdělení projektů:

- podle navrhovatele projektu:
  - spontánní žákovské
  - uměle připravené
  - kombinace obou předchozích typů
- podle účelu:
  - projekty problémové
  - projekty konstruktivní
  - projekty hodnotící
- podle místa:
  - projekty školní
  - projekty domácí
  - projekty mimoškolní
  - projekty kombinované
- podle počtu zúčastněných žáků:
  - projekty individuální
  - projekty společné (kolektivní)
- podle délky:
  - projekty krátkodobé
  - projekty střednědobé
  - projekty dlouhodobé
  - projekty mimořádně dlouhodobé
- podle organizace:
  - projekty jednopředmětové
  - projekty víceředmětové

4.2. Výukový projekt Západní Afrika po proudu Nigeru, aneb jak se žije na pobřeží Guinejského zálivu

Tato kapitola diplomové práce popisuje mnou vytvořený výukový projekt nazvaný *Západní Afrika po proudu Nigeru, aneb jak se žije na pobřeží Guinejského zálivu*. Smysl projektového vyučování spočívá v řešení obtížnějších úkolů a komplexnějších problémů, získávání nových zkušeností samostatnou praktickou činností a propojení učiva jednotlivých vyučovacích předmětů, odstraněním bariér mezi nimi. Projekt souhrnně pojednává o problematikách oblasti západní Afriky, která je opomíjena v dostupných studijních textech, což dokládá má vlastní analýza učebních materiálů blíže popsána v kapitole 3. této práce.

4.2.1. Plánování projektu

Výukový projekt, jak uvádí ve své knize Kratochvílová, se skládá ze čtyř základních fází: záměr – plán – provedení – hodnocení (Kratochvílová, 2009, s. 41). Stěžejní a zároveň nejdelší, nejtěžší a nejdůležitější fází, bez níž by projekt ani nevznikl, byla příprava celého výukového projektu. Téma jako takové vyplývá ze samotné diplomové práce. Jednotlivé části projektu (příprava, motivace, realizace, výstup a evaluace) respektují teorii projektového vyučování.

Jádrem přípravy projektu byl záměr, tedy představa výstupu ve formě informačních panelů a tematického atlasu složeného z jednotlivých map vybraných geografických disciplín: geografie obyvatelstva, sídel, nemocí, zemědělství, hospodářství a fyzická geografie. Tyto disciplíny jsou podstatou sedmi úkolů pro sedm 3 – 4 členných skupin. Základem je řešení úkolů či problémů spjatých s životní realitou. Výběr úkolů je zaměřen na atraktivní a aktuální problematiky každodenního života v oblasti Guinejského zálivu. K probuzení zájmu žáků o vybraný region poslouží dvě motivační videa.

Další částí podle Kratochvílové je plán projektu. Produktem vzniklým plánováním je návrh projektu, který je dále popsán.

4.2.2. Návrh projektu

Ročník:	1. ročník střední školy
Forma realizace	Jednodenní, krátkodobý projekt
Rozsah:	6 vyučovacích hodin
Vzdělávací oblast:	Člověk a příroda
Vzdělávací obor:	Geografie
Průřezová témata:	Osobnostní a sociální výchova Environmentální výchova Multikulturní výchova
Mezipředmětové vztahy:	Přírodopis Chemie Občanská výchova, Výchova ke zdraví, Společenskovední základ Dějepis Jazyk a jazyková komunikace - cizí jazyk
Organizace projektu:	Skupinová výuka, práce v 3 - 4 členných heterogenních skupinách
Záměr projektu:	Projekt se svým obsahem dotýká problematiky života v západní Africe. Zaměřuje se především na způsob života v státech Guinejského zálivu. Přiblíží studentům problémy, s kterými se musí každodenně lidé v této části světa potýkat. Studenti formulují problém a pokusí se navrhnout řešení některých problémů.
Cíle projektu:	Hlavním cílem projektu je navrhnout sadu informačních panelů a tematických map z problémových oblastí života v západní Africe. Při zpracovávání se studenti zdokonalí ve vyhledávání a zpracování informací. Jsou schopni si uvědomit velké množství a kvalitu informačních zdrojů. Získávají, schopnosti při práci ve skupinách, spolupracují při dosahování cílů.

Očekávané výstupy:⁸⁵

žák:

- zhodnotí některá rizika působení přírodních a společenských faktorů na životní prostředí v regionální a globální úrovni
- analyzuje na konkrétních příkladech přírodní kulturní krajinné složky
- lokalizuje na mapách makroregiony světa, vymezí jejich hranice, zhodnotí jejich přírodní, kulturní, politické a hospodářské vlastnosti
- vzájemně porovná jednotlivé makroregiony
- provádí jednoduché početní operace v oboru celých čísel
- doplňuje tabulky, grafy a schémata
- chápe odlišné projevy sociokulturních vzorců
- respektuje lidskou bytost jako rovnocennou osobnost i jako součást jiného etnika
- vnímat multikulturalitu jako prostředek vzájemného obohacování různých etnik
- získá prostřednictvím vzdělávání v cizích jazycích a dalších předmětech vědomosti o sociokulturním prostředí jiné jazykové oblasti
- uvědomí si postavení člověka v přírodním systému a jeho odpovědnost za další vývoj na planetě
- pochopí provázanost ekologických činitelů s faktory ekonomickými a sociálními a je schopen vybrat nejvhodnější řešení
- propojí poznatky a dovednosti z jednotlivých vzdělávacích oblastí a využívá je při řešení nejen environmentální problematiky

---

⁸⁵ Rámcový vzdělávací program pro gymnázia, dostupný na: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPG-2007-07_final.pdf

- uvědomí si jaké zdroje energie a suroviny člověk na Zemi využívá, odvozuje klady a zápory jejich využívání a získávání
- uvede v souvislosti, jakým způsobem člověk využívá vodu, jaké jsou nejčastější příčiny jejího znečištění, čím je to způsobeno
- je schopen práce v týmu a kooperace, tvoří společné dílo, uvědomí si vlastní tvůrčí potenciál
- získá schopnost orientovat se v současném světě
- využívá dostupné služby informačních sítí k vyhledávání informací a k vlastnímu vzdělávání
- zpracovává výsledky své práce prostřednictvím multimediálních technologií

Klíčové kompetence⁸⁶:

kompetence k učení

- žáci si sami plánují a organizují činnosti na projektu
- žáci sami získávají a zpracovávají informace
- ke zdrojům informací žáci přistupují kriticky, efektivně je zpracovávají a využívají

kompetence k řešení problému

- žáci rozpoznají podstatu problému
- žáci navrhnou dílčí kroky a zvažují různé postupy při řešení problémů
- zjištěné poznatky žáci ověřují a nacházejí argumenty pro své závěry
- žáci formulují a obhajují podložené závěry

---

⁸⁶ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia.* [online] Dostupný na: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPG-2007-07_final.pdf

kompetence komunikativní

- žáci komunikují s ostatními členy skupiny, využívají všechny dostupné prostředky komunikace verbální i neverbální
- žáci využívají moderních informačních technologií
- žáci se vyjadřují jasně a srozumitelně v mluveném i psaném projevu
- žáci prezentují vhodným způsobem svou práci, formulují a obhajují vlastní názory

kompetence sociální a personální

- žáci navzájem kooperují
- žáci se rozhodují se na základě vlastního úsudku

kompetence občanská

- žáci respektují různorodost hodnot a názorů ostatních lidí
- žáci poznají a chápou kulturní a duchovní hodnoty, spoluvytváří je a chrání

kompetence k podnikavosti

- žáci uplatňují vlastní iniciativu a tvořivost při dosažení stanovených cílů, kriticky hodnotí dosažené výsledky
- žáci chápou podstatu a principy podnikání, zvažují jeho možná rizika

Výukové metody:

klasické metody - metoda slovní, názorně demonstrační, metoda dovednostně - praktická aktivizující metody – metoda diskusí, heuristická metoda řešení problémů, brainstorming, komplexní výukové metody – skupinová výuka, kooperativní výuka, frontální výuka, projektová

	výuka, výuka podporovaná počítačem a informačními technologiemi
Pomůcky:	Psací potřeby, sešity, papíry, nůžky, pastelky, fixy, lepidlo, PC, interaktivní tabule, tiskárna
Předpokládané činnosti:	<ol style="list-style-type: none"> 1. organizace projektové výuky 2. motivační video 3. společná diskuse o videu 4. pojmová mapa na téma západní Afrika – brainstorming 5. vytvoření skupin, rozdělení rolí ve skupině, výběr obálky s tématem a úkoly – skupiny 6. práce na zadaných úkolech, vyhledávání, třídění a doplňování informací z encyklopedií, odborných knih a internetu 7. tvorba tematických map a informačních panelů 8. prezentace informačních panelů 9. závěrečný kvíz 10. evaluační dotazník, zhodnocení
Výstupy projektu:	<p>Tematický atlas západní Afriky, sestavený z map vytvořených jednotlivými skupinami.</p> <p>Informační panely sestavené dle úkolů zadaných na začátku projektu.</p>

Při plánování projektu je důležité promyslet vhodnou organizační formu. V tomto případě se tedy jedná o skupinovou práci žáků. Hledání vhodného termínu muselo být přizpůsobeno škole, na níž se projekt uskuteční, a především vybrané třídě. Vzhledem k časové náročnosti jak přípravy, tak realizace, se jedná o jednodenní projekt zrealizovaný v dubnu 2015.

Projektové vyučování se pro potřeby mé práce uskuteční na Integrované střední škole technické a ekonomické v Sokolově. Díky vstřícnému přístupu pana ředitele Mgr. Pavla Januse, může být projekt zrealizovaný v praxi. Návrh tématu na projekt jsem přizpůsobila charakteru střední školy, která je ekonomického a technického zaměření. Prostřednictvím projektové výuky se žáci

1. ročníku seznámí se způsobem života v západní Africe, respektive v oblasti kolem Guinejského zálivu.

Pro realizaci projektu je vybrána počítačová učebna a učebna sousedící s počítačovou učebnou. Kromě počítačů s připojením na internet, se zde nachází také tiskárna a interaktivní tabule. Ostatní pomůcky si žáci přinesou s sebou.

Během plánování jsem provedla výběr vhodných informačních zdrojů. Dlouho jsem zvažovala, co vše je pro splnitelnost projektu dostupné. Nakonec jsem jako, pro žáky, vhodné tištěné zdroje vybrala periodika Dnešní svět a Geografické rozhledy. Tato periodika obsahují řadu map, tabulek a textů. Každé číslo je věnováno určitému oboru či problému. Dále žáci mohou využívat zdroje tištěné v podobě encyklopedií a učebnic. Základními zdroji však jsou internetové databáze a vyhledávání na internetu, protože používání informačních technologií je v dnešní době žáky hojně využíváno.

Na plánování nedílně navazuje třetí fáze projektu realizace se závěrečnou prezentací hotových výstupů. V této etapě přichází tvůrčí činnost žáků. Vyhledávají, shromažďují a třídí informace týkající se zadaných úkolů. Nalezené a utříděné informace kompletují do výsledného výstupu, v tomto případě informačního panelu.

Závěrečnou fází výukového projektu je komplexní hodnocení. Hodnocení zahrnuje sebereflexi učitele a také sebehodnocení studentů. Hodnocení je celý průběh projektu od plánování po výsledný produkt. Evaluace je potřebná pro posouzení úspěšnosti projektu a poskytuje učiteli zpětnou vazbu. K zhodnocení mnou navrženého projektu je využit krátký evaluační dotazník.

4.2.3. Obsah projektu

Záměrem je tvorba výukového projektu, který by měl sloužit jako nadstavba klasických vyučovacích hodin. Úmyslem tohoto projektu je propojit učivo geografie s dalšími předměty. Ukázat žákům souvislosti geografie s jinými oblastmi vzdělávání. Výukový projekt o západní Africe není jen představení regionu, jež bývá často opomíjen ve výuce geografie, ale současně slouží k naplnění a rozvinutí mezipředmětových vztahů a průřezových témat.

V rámci plnění úkolů studenti střední školy využijí svých dovedností z jiných předmětů. Při tvorbě grafů, tabulek a map je zde prostor k uplatnění

znalostí z matematiky a informačních technologií. Při vyhledávání informací, které jsou v poměrně velké části v anglickém jazyce, aplikují studenti znalosti z cizího jazyka, tedy angličtiny. Některé z úkolů vyžadují orientaci např. v biologii, historii, chemii nebo základech společenských věd (ekonomie, politologie, sociologie atd.).

Projekt probíhá v blocích, mezi jednotlivými bloky jsou krátké přestávky. Na začátku projektu se žáci seznámí s organizační formou a výukovým projektem. Bude jim vysvětleno: záměr projektu, jeho cíle, konkrétní úkoly, a další požadavky. Zároveň se jasně stanoví pravidla, která je potřeba dodržovat, aby byl projekt úspěšně dokončen.

K vzbuzení pozornosti u žáků poslouží dva obrazové materiály. K nastínění toho, čeho se bude projekt týkat, poslouží dvě videa. První video převzaté z internetu s názvem *Ebola - Nebezpečná nákaza a její hrozba* popisuje nejhorší epidemii eboly, která propukla v únoru 2014 v západní Africe. Ukazuje úspěšný boj s nákazou v Guineji a naopak v nejdramatičtějších projevy v Libérii a Sierra Leone.

Druhé video je také převzaté z internetu. Pod názvem *Living in Makoko* se skrývá video v anglickém jazyce pojednávající o životě ve slumu. Konkrétně se jedná o slum Makoko nacházející se v největším městě Nigérie Lagosu.

Po zhlédnutí motivačních videí vytvoří studenti pomocí metody brainstormingu pojmovou mapu na téma západní Afrika. Brainstorming je založen na asociativním způsobu myšlení, což v tomto případě znamená, že kvantita je více než kvalita. Učitel na tabuli zapisuje všechny pojmy, které studenty napadají v souvislosti se západní Afrikou. Tato aktivizační metoda nabudí žáky a zároveň by si měli uvědomit, jaké znalosti o zájmovém území mají.

Po úvodní motivaci následuje vytvoření heterogenních skupin o 3 - 4 členech. Rozřazení žáků do skupin bude nahodilé. Náhodné roztřídění se uskuteční na základě rozstříhaných obrázků. Obrázky jsou rozstříhány na tři nebo čtyři části. Každý žák si vylosuje jednu část obrázku a následně hledá spolužáky se zbývajících částmi obrázku. Skupinu utvoří žáci, kteří vytvořili z částí jeden celek, přičemž počet skupin závisí na počtu informačních panelů.

Rozdání rolí ve skupině taktéž závisí na žácích, možný návrh: vedoucí (členové skupiny si sami zvolí), zapisovatel, grafik, mluvčí atd. Vedoucí skupiny

si vylosuje obálku s tématem, slepou mapou a úkoly, které budou plnit po dobu trvání projektu. První a zároveň jeden z nejtěžších úkolů skupin je koordinace a plánování jednotlivých činností. Spolupráce hraje důležitou roli v úspěchu celé skupiny. První blok motivace a organizace by měl trvat zhruba jednu vyučovací hodinu.

Stěžejním bodem projektu je vytvořit sadu informačních panelů a tematických map. Žáci v druhém bloku (zhruba 3 vyučovací hodiny) pracují samostatně ve skupinách, aktivně vyhledávají dostupné informace na internetu, v encyklopediích, atlasech, učebnicích a periodikách. Zabývají se zadanou problematikou, navrhnou možná řešení, průběžně zapisují vyhledaná data, která následně třídí a zpracovávají. Skupinově kooperují při sestavování informačních panelů a zakreslování do slepých map.

Role učitele v tomto momentě ustupuje do pozadí. Učitel zprostředkoval informační materiály, vystupuje jako poradce ochotný pomoci v případě potřeby a koordinuje aktivitu studentů, tak aby směřovala k úspěšnému cíli.

Posledním blokem je prezentace hotových informačních panelů. Každá skupina má na prezentaci vymezený čas cca. 5 - 6 minut. Mluvčí každé skupiny představí informační panel (zhruba 1 vyučovací hodina). Ostatní žáci pozorně poslouchají, neboť již na začátku projektu jim bylo sděleno, že na závěr projektu absolvují závěrečný kvíz. Kvíz v této části projektu slouží ke shrnutí poznatků z výukového projektu. Je vytvořený v programu Smart Notebook sloužícímu k práci na interaktivní tabuli.

Slovní hodnocení jednotlivých skupin jak učitelem, tak samotnými žáky a vyplnění krátkého evaluačního dotazníku je závěrečnou činností celého projektu.

Úkoly pro jednotlivé skupiny:

Každá skupina vytvoří jeden informační panel + tematickou mapu.

Skupina č. 1

Hospodářství - problematika těžby ropy v západní Africe.

1. Do slepé mapy zakreslete oblasti těžby ropy v Guinejském zálivu
2. Na základě vyhledaných vhodných zdrojů zpracujte:
  - popište vznik a složení ropy
  - zjistěte využití ropy, kde všude nachází tato látka uplatnění → co vše ropu obsahuje
  - zamyslete se a zpracujte význam těžby ropy a dopad na obyvatelstvo západní Afriky
  - vyhledejte postavení států Guinejského zálivu ve světě v těžbě ropy, export
  - zamyslete se nad budoucností těžby ropy, co by ji mohlo nahradit
  - vysvětlete, co jsou to ropné krize a s čím souvisí

Skupina č. 2

Zemědělství - pěstování kávovníku v západní Africe

1. Do slepé mapy zakreslete oblasti pěstování kávovníku v Guinejském zálivu
2. Na základě vyhledaných vhodných zdrojů zpracujte:
  - popište pěstování kávovníku
  - zjistěte, jak probíhá sklizeň a zpracování kávy
  - vypracujte vývoj trhu s kávou, export kávy, jaká je budoucnost
  - zjistěte, co znamená Fair trade
  - uveďte druhy kávy
  - připravte návod na přípravu kávy

Skupina č. 3

Přírodní rizika v západní Africe

1. Do slepé mapy barevně odstínujte státy Guinejského zálivu, podle podílu počtu nakažených HIV/AIDS (nejtmavší barva znamená nejvíce nakažených, použijte relativní čísla)
2. Na základě vyhledaných vhodných zdrojů zpracujte:
  - jaká přírodní rizika mohou poskytnout oblast Guinejského zálivu
  - co je v současnosti největšími hrozbami ve státech Guinejského zálivu (zaměřte se na nemoci)
  - zjistěte nákazu a přenos - vyhledejte příznaky nemocí a léčbu nemocí
  - zamyslete se nad prognózou výskytu nemocí v zemích Guinejského zálivu

Skupina č. 4

Obyvatelstvo západní Afriky

1. Do slepé mapy zakreslete státy Guinejského zálivu a vyznačte hlavní města
2. Na základě vyhledaných vhodných zdrojů zpracujte:
  - úroveň gramotnosti, vyhledejte systém vzdělávání a porovnejte s ČR
  - co je to rozvojová pomoc a jakým způsobem se uplatňuje v západní Africe, jak můžete pomoci vy sami
  - definuj pojem chudoba, uveďte příklady chudoby v západní Africe a v Evropě
  - hlad - příčiny a projevy hladu
  - vysvětlete pojem "zelená revoluce"

Skupina č. 5

Etnika v západní Africe

1. Do slepé mapy zakreslete etnické skupiny žijící ve státech Guinejského zálivu
2. Na základě vyhledaných vhodných zdrojů zpracujte:
  - vytvořte přehled nejpočetnějších etnik států Guinejského zálivu, jejich znaky, zvláštnosti
  - v západní Africe probíhají konflikty, najděte příčiny těchto konfliktů (Boko Haram)
  - vyhledejte, jakým způsobem se v západní Africe porušují lidská práva

Skupina č. 6

Sídla, urbanizace, migrace a slumy v západní Africe

1. Do slepé mapy zakreslete hlavní migrační proudy ze států Guinejského zálivu
2. Na základě vyhledaných vhodných zdrojů zpracujte:
  - vypočítejte hustotu zalidnění v jednotlivých státech Guinejského zálivu, zhodnoťte vypočtenou situaci, porovnejte s hustotou zalidnění v ČR
  - vyhledejte, kde se nachází nejvyšší koncentrace měst v západní Africe, zamyslete se, proč tomu tak je
  - vysvětlete pojem slum, v kterém ze států Guinejského zálivu se nachází, popište život ve slumu

Skupina č. 7

Fyzická geografie - vodstvo západní Afriky

1. Do slepé mapy zakreslete vodstvo západní Afriky - významné řeky, jezera, přehradní nádrže, oceán, záliv
2. Na základě vyhledaných vhodných zdrojů zpracujte:
  - vyhledejte mapu říční sítě Nigeru, určete typ, podle zadaných hodnot vytvořte hydrograf horního toku Nigeru, určete, o jaký typ odtokového režimu se jedná
  - popište, jaký vliv má Guinejský záliv na tamní život
  - porovnejte podíl rozložení vody v oblasti Guinejského zálivu a severní Afriky
  - klasifikujte původ znečištění vody a posuďte dopad znečištění na ekologii a všední život

Seznam doporučených zdrojů je uveden v příloze č. 2

4.2.4. Realizace projektu

Mnou vytvořený výukový projekt byl realizován 16. dubna 2015 v 1. ročníku Integrované střední školy technické a ekonomické v Sokolově. Žáci byli na projekt předem připraveni vyučujícím zeměpisu. Jednodenní projekt se uskutečnil v šesti vyučovacích hodinách ve třech blocích. Nejprve jsem se žákům představila a požádala je o vytvoření identifikačních kartiček se jmény. Při této činnosti jsem se snažila se žáky navázat kontakt, protože jsem ze strany žáků cítila nedůvěru, která zřejmě vyplývala z faktu, že jsme se se žáky viděli poprvé.

Před začátkem samotného projektu byli žáci detailně seznámeni s průběhem projektu a časovým plánem. Také jsme si jasně stanovili pravidla, podle kterých se žáci měli řídit v rámci úspěšné spolupráce a nerušené činnosti. Dohodli jsme se na délce přestávek mezi bloky, ujasnili jsme si organizaci a formu spolupráce. Poté jsme se přesunuli do počítačové učebny s interaktivní tabulí.

První blok začal zhlédnutím motivačních videí. Prvním video *Ebola - Nebezpečná nákaza a její hrozba* pojednávalo o nejhorší epidemii eboly, která propukla v únoru 2014 v západní Africe. Ukazuje úspěšný boj s nákazou v Guineji a naopak v nejdramatičtější projev v Libérii a Sieře Leone. Druhé video *Living in Makoko* ukazuje, jak vypadá každodenní život ve slumu, s čím se lidé ve slumu žijící musí potýkat.

Po zhlédnutí obou videí se mezi žáky rozpoutala diskuze, kterou vyvolalo video o životě ve slumu. Žáci sice věděli, co to slum je, ale detailně se o to nikdo z nich nezajímal. I když bylo video v anglickém jazyce a ne všichni rozuměli, obrazový materiál je upoutal. Žáci mezi sebou řešili, jestli je vůbec takovýto styl života možný. Proč se lidé do takovýchto oblastí stěhují a jak tam mohou dobrovolně žít. Při plánování projektu jsem zvažovala možnost diskuze jako součásti motivace, proto jsem byla mile překvapena a žáky nechala diskuzi dokončit, navíc diskuze vhodně doplnila závěr obou videí.

Druhou částí motivace bylo vytvoření pojmové mapy na téma západní Afriky. Žáci pomocí brainstormingu navrhovali pojmy týkající se západní Afriky. Musím podotknout, že pojmy týkající se pouze zájmového území, byly pouze v omezené míře. Většina pojmů jako hlad, chudoba, slumy, teplo atd. se týkala Afriky jako celku nikoliv pouze západní Afriky. Z oblastí zájmového území se

zde vyskytly pojmy: Guinejský záliv, Nigérie, Lagos, Dakar, Niger, ebola, HIV/AIDS, tropické deštné lesy, ropa, zlato, kolonie. Myslím, že tvorba myšlenkové mapy pomocí brainstormingu, byla dostatečně aktivizující a žáci se snažili si vzpomenout, co vše by sem mohli zahrnout. Objevily se i pojmy, které nemají s Afrikou mnoho společného, ale to je při metodě brainstormingu obvyklý jev, neboť tato metoda zakládá na kvantitě, ne na kvalitě nápadů.

Po úvodní motivaci následoval další blok vytvořením skupin. Protože jsem žáky viděla poprvé a nevěděla jsem, jak jsou zdatní ve skupinové práci, rozhodla jsem se, že by skupiny měly být heterogenní o 3 - 4 členech. Zde jsem narazila na první překážku. Z počtu žáků, kteří měli být ve třídě, jich ten den bylo na výuce 19. To nekorespondovalo s původním záměrem sedmi úkolů. Protože v jedné skupině by byli pouze dva žáci, kteří by nestihli vyplnit úkol v požadované kvalitě, rozhodla jsem se pro redukci úkolů z původních sedmi na šest. Nahodilým rozřazením žáků, na základě rozstříhaných obrázků, vzniklo celkem šest skupin, pět tříčlenných skupin a jedna čtyřčlenná skupina. K mému překvapení nikdo neprotestoval nad sestavením skupin.

Nyní dostali žáci první úkol, rozdat si jednotlivé role ve skupině. Nastala chvilka hlučného dohadování, ale nakonec se žáci mezi sebou domluvili. Poté přišli vedoucí týmu vybrat obálku s úkoly. Největší radost ve skupině měla obálka s úkoly z oblasti urbanizace, migrace a sídel, neboť zde byl jedním z podúkolů popsat život ve slumu. Vzhledem k počtu skupin zbyla obálka s úkolem č. 2 Zemědělství - pěstování kávovníku v západní Africe.

Nyní se žáci přesunuli do vedlejší učebny, která nám byla k dispozici. Počítačová učebna sloužila pouze k vyhledávání informací jednotlivců, aby se žáci mezi sebou nerušili. Skupiny se rozmístily po třídě tak a žáci mohli pomalu začít plánovat a organizovat svou činnost a jednotlivé aktivity.

Zbytek vymezeného času už se skupiny věnovaly plnění svých úkolů. Každý člen skupiny měl přidělenou práci, na níž samostatně pracoval. Mou činností byla koordinace jednotlivých skupin, figurovala jsem jako poradce, zejména při vyhledávání, zpracovávání a třídění informací a dat. Žáci se chovali tiše, ukázněně a snažili se navzájem se nerušit. Někdy docházelo ke konfliktům uvnitř skupin. Některé z nich urovnali členové příslušné skupiny sami, některé jsem pomohla skupině vyřešit. Při plnění úkolů se nakonec ukázalo, že výběr periodik Dnešní svět a Geografické rozhledy byl dobrou volbou, neboť v nich

žáci vyhledávali ve velké míře. Mapy a kartogramy v těchto periodikách se jim zdály srozumitelnější než ty internetové. Také přehled k jednotlivým problémům byl pro ně srozumitelnější a čtivější.

Důležitou fází byla prezentace vytvořených materiálů. Když byly všechny skupiny hotovy a se svou prací spokojeny, přistoupili jsme po krátké přestávce na prezentaci projektů. Jednotlivé mapy byly vybrány a vloženy do desek, sestavily tak tematický atlas západní Afriky. Některé skupiny měly v rámci rozdělení rolí vybraného mluvčího, který za příslušnou skupinu prezentoval, v některých skupinách prezentovali všichni členové společně. Postupně předložily všechny skupiny svou práci, popsaly své informační panely a zhodnotily, jak se jim jevila práce na projektu.

V rámci poslední fáze jsme se všichni přesunuli zpět do počítačové učebny, kde proběhl kvíz na interaktivní tabuli (viz příloha č. 5), na nějž byli žáci na začátku upozorněni. Úkolem kvízu bylo shrnout poznatky o západní Africe a zejména státech na pobřeží Guinejského zálivu. Kvíz neměl hodnotit poznatky, spíše šlo o porovnání vědomostí o životě ve státech Guinejského zálivu a západní Afriky na začátku a na konci projektu. Úskalím při vytvoření tohoto kvízu bylo, že jsem předem nemohla předpokládat, co vše budou žáci schopni zjistit během tvorby projektu. Z tohoto důvodu jsem se snažila kvízové otázky formulovat tak, aby byli žáci schopni odpovědět i bez předchozí přípravy a využít své vědomosti získané v zeměpisu na základní škole. Tvorba kvízu je příkladem, jak se dnes dá využít moderních informačních technologií.

Při závěrečném kvízu jsem nechala aktivitu na žácích. Na jednotlivé otázky odpovídal ten, kdo se přihlásil. Musím konstatovat, že mnoho žáků se s touto formou testu setkalo poprvé. Někteří žáci mi sdělili, že sice na základní škole interaktivní tabuli měli, ale kvízy a testy vytvořené v programu Smart Notebook jim nebyly poskytnuty.

Posledním krokem bylo rozdělení jednoduchého evaluačního dotazníku (viz příloha č. 3). V něm žáci zhodnotili konkrétní výukový projekt *Západní Afrika po proudu Nigeru, aneb jak se žije na pobřeží Guinejského zálivu* a vyjádřili názory na projektové vyučování všeobecně. Vyplnění dotazníků trvalo žákům krátce.

Na závěr jsem průběh projektu zhodnotila několika větami já. Popsala jsem žákům, jak jsem viděla projekt z mého pohledu pozorovatele, jakých chyb se žáci dopustili a co naopak dělali výtečně. Poděkovala jsem za spolupráci a popřála hodně štěstí v dalším studiu.

4.3. Vyhodnocení dotazníku

Na závěr projektu proběhlo dotazníkové šetření, kterého se zúčastnilo všech 19 přítomných žáků. Touto formou měli žáci možnost se k projektu vyjádřit a projevit své názory na tento projekt a projektové vyučování obecně.

Klíčové pro mne bylo vyplnění jednoduchého evaluačního dotazníku (ukázky vyplněných dotazníků viz příloha č. 4) a jeho vyhodnocení. Díky dotazníku jsem se dozvěděla, jak žáci zpětně pohlíží na projektové vyučování. Co je na realizaci projektu bavilo, co se jim líbilo, s čím měli potíže a zda shledali v této formě výuky a konkrétním projektu o životě v zemích Guinejského zálivu nějaký přínos.

Dotazníky byly vyplňovány anonymně, což mělo vést k důvěře žáků a přinést objektivitu. Rozbor dotazníků sloužil výhradně pro zpětnou vazbu, zda se naplnily některé ze stanovených cílů a pro potřeby této diplomové práce.

Po vyhodnocení evaluačního dotazníku lze konstatovat:

- z celkového počtu 19 žáků se 17 žákům (90%) projekt líbil, dvěma žákům se nelíbil
- 16 žákům z celkového počtu se pracovalo výborně, dva žáci uvedli, že se jim pracovalo špatně, jeden žák ohodnotil práci na projektu ani dobře, ani špatně
- 16 zúčastněným se spolupracovalo v rámci skupin výborně, tři žáci nebyli se vzájemnou spoluprací spokojeni vůbec
- 15 žákům šlo vyhledávání informací výborně bez problémů, třem žákům nešlo vyhledávání vůbec, jeden žák posoudil vyhledávání informací jako ani dobré, ani špatné
- 17 žáků se v den realizace projektu cítilo výborně, dva žáci se cítili špatně
- 18 žáků se již setkali s projektovým vyučováním během školní docházky na základní škole, jeden žák se s projektovým vyučováním dle jeho názoru ještě neseťkal

- stejný počet žáků, tedy 18 z celkového počtu, by se rád v budoucnu setkal s projektovým vyučováním, jeden žák odpověděl nevím
- 16 žáků (84%) shledalo projekt jako přínosný ve smyslu získaných poznatků o západní Africe, respektive o životě ve státech Guinejského zálivu a o problémech, které přináší tamní každodenní život, dva žáci nevěděli, zda realizací projektu získali nové poznatky o zájmovém území a jeden žák nenalezl přínos projektu v poznávání nových skutečností
- nejvíce žákům, celkem 11, se při realizaci projektu líbilo nejvíce třídění a zpracovávání nalezených informací, čtyři žáci nejraději vyhledávali informace k úkolům, čtyřem žákům se líbilo plánování a rozvržení činností jednotlivců ve skupině, pouze jeden žák uvedl jako oblíbenou činnost ústní prezentaci informačních panelů
- nejnáročnější bylo pro 13 žáků vyhledávání informací, pro tři žáky ústní prezentace informačních panelů, pro dva žáky třídění a zpracovávání nalezených informací a jeden žák shledal jako nejnáročnější plánování a rozvržení činností ve skupině

Z uvedených zjištění vyplývá, pokud se žákům projekt nelíbil, nepracovalo se jim dobře. Možnou příčinou mohlo být citové rozpoložení ten den, špatná spolupráce ve skupinách nebo náročnost zadaných úkolů a z toho pocházející problémy při vyhledávání dat a informací vedoucích ke splnění úkolu.

Zároveň jsem z dotazníku zjistila, že skoro všichni dotazovaní se již projektového vyučování zúčastnili, většinou to bylo během výuky na základních školách. Přínos projektů shledávají jako kladný a jsou vstřícní k využívání projektového vyučování na školách.

4.4. Sebereflexe

S projektovým vyučováním jsem se nesetkala poprvé. Nová pro mne byla skutečnost přípravy celého projektu. Musím podotknout, že se jedná o zodpovědnou a velmi náročnou práci. Přípravě jsem věnovala mnoho času a úsilí, ale práce na přípravě mne bavila. Sama jsem si ještě rozšířila a upřesnila některé poznatky o západní Africe.

Nejtěžší pro mne byla první fáze plánování. Vymyslet cíle projektu, výstupy žáků a formu výukového projektu byla náročná a několikrát jsem plán projektu přepracovávala. Poslední přepracování projektu proběhlo ještě po konzultaci s vyučujícím, kdy jsem byla upozorněna na malou náročnost, která by se hodila spíše na základní školu nebo nižší ročníky gymnázií. Vycházela jsem ze své praxe na základní škole, kde náročnost učiva není tak velká jako na střední škole, což jsem si plně neuvědomila.

Zpočátku jsem si nebyla před třídou neznámých žáků úplně jistá, ale po úvodní motivaci promítání videí jsem věděla, že práce bude probíhat s nadšením a úsilím zúčastněných. Promítáním zajímavého úvodního tématu ze mne opadla tréma a žáci se uvolnili. Video o slumech, které mělo takový úspěch, byla správná volba.

Po počátečním zjištění o menším počtu žáků jsem musela trochu improvizovat. Zkrácení počtu úkolů se ukázalo být na místě, protože při menším počtu žáků ve skupině by nemohla být odvedena kvalitní práce. Dvojčlenné skupinky by svou práci nedokázaly dokončit včas. I pro tříčlennou skupinu se práce jevila z časového hlediska jako obtížnější. Ideální by byl počet čtyř žáků ve skupině. Tato skupina dokončila svou práci ještě před časovým limitem a členové této skupiny byli nápomocni dalším skupinám. Ve čtyřčlenné skupině si žáci mohli lépe rozdělit úkoly a jejich plnění, navíc mezi nimi při kompletaci materiálů výborně fungovala spolupráce a komunikace. Zjištěním do budoucna je, že méně někdy znamená více.

Co se výstupů týká, s některými jsem byla spokojená více s některými méně. Kvalita výstupů závisela na složení skupin. I když jsem se nesetkala s odmítavým přístupem žáků, ani s řešením problému odmítnutím některého žáka jeho spolužáky, přesto byla kvalita některých informačních panelů o něco menší. Toto příkládám heterogenním skupinám, v nichž se objevilo více slabších žáků, nebo žáků, kteří nebyli úplně nadšeni formou práce, či zadaným úkolem. Jedna skupinka žákyň, dle mého mínění, více diskutovala, než vyhledávala a třídila informace.

Do budoucna považuji za důležité lepší časové rozvržení. Podle mne by bylo lepší projekt uskutečnit ve více dnech a hlavně v jednotlivých předmětech, jichž se projekt dotkl v rámci mezipředmětových vztahů - Přírodopis, Chemie, Občanská výchova, Výchova ke zdraví, Společenskovední

základ, Dějepis, Jazyk a jazyková komunikace - cizí jazyk. Ke konci projektu, hlavně při prezentaci informačních tabulí, nás už tlačil čas. Doba vyhrazená k prezentaci výstupů byla sice dodržena, ale na žácích již byla znát únava a nervozita.

Výukový projekt zrealizovaný na střední škole klasifikuji kladně, vzhledem k novým zkušenostem na straně mé i zúčastněných žáků. Těm se projekt o životě na pobřeží Guinejského zálivu, na základě vyhodnocení evaluačního dotazníku, velmi líbil. Až na pár zanedbatelných výjimek pracovali žáci aktivně, samostatně a s nadšením. Musím sice podotknout, že některé výstupy nebyly zpracované dle mého očekávání a ne vždy kompletně se všemi podúkoly, ale komplexně informační panely svůj účel splnily.

5. Shrnutí a závěr

5.1. Shrnutí výsledků

Na začátku této diplomové práce s názvem *Regionální geografie států Guinejského zálivu - projektové vyučování s využitím interaktivní tabule* bylo staveno několik cílů.

Jedním z cílů byla obsahová analýza učebnic, konkrétně těch částí, které se týkají Afriky. Provedením obsahové analýzy jsem vytvořila ucelenou představu o tom, jakým způsobem a do jaké míry jsou informace o Guinejském zálivu zpracovány. Informace uvedené v pěti analyzovaných učebnicích geografie pro střední školy se týkaly především Afriky jako celku. Pro státy Guinejského zálivu a západní Afriku v nich není mnoho místa. Učebnice obsahují základní fakta o Africe. Z regionů je v učebnici dán větší prostor pouze regionu severní Afriky. Většinou jde o výčet základních dat a údajů, chybí konkrétní příklady a souvislosti. Provedenou obsahovou analýzou se potvrdila má hypotéza, že vzhledem k rychlému vývoji tohoto regionu, není učivo o západní Africe v dostupných učebnicích středních škol dostačujícím a vhodným způsobem zpracováno a v porovnání s jinými regiony mu není věnováno dost pozornosti.

V návaznosti na obsahovou analýzu učebnic byl sestaven ucelený přehled o státech Guinejského zálivu. Sestavení souhrnu sloužícího jako informační základna pro výukový projekt bylo jedním z cílů této práce.

Byly vytvořeny dva hlavní celky tohoto přehledu. Prvním celkem je fyzicko-geografická charakteristika oblasti států Guinejského zálivu. Ta shrnuje poznatky z oblasti geologického a geomorfologického vývoje, klimatických, hydrologických, pedologických a biogeografických poměrů. Druhý celek sumarizuje socioekonomické rysy této oblasti. Zabývá se historií a vývojem území včetně koloniální minulosti těchto států, stručně představuje jednotlivé státy nacházející se v zájmovém území, věnuje se demografii, vývojovým trendům a problémům tamního obyvatelstva. Část popisující ekonomickou charakteristiku se orientuje na zemědělství, zásoby a těžbu nerostných surovin, ekonomickou situaci států.

Při zpracování přehledu bylo využito několik metod. Vzhledem k vybranému tématu nebyla možná metoda terénního výzkumu. Metody práce

tedy spočívali ve sběru, analýze, komparaci a vizualizaci dat a informací o státech Guinejského zálivu.

Především v socioekonomické charakteristice mnou vytvořeného přehledu jsou aktualizována data, jež mají tendence měnit se v průběhu času. Počet obyvatel, vývoj urbanizace, migrace, míra DPH a HDI jsou data, která jistě nejsou konstantní. S tímto problémem jsem se setkala u tištěných materiálů, již v průběhu sběru dat.

Zásadním cílem mé práce a současně pro mne největším přínosem této práce bylo naplánování a následná realizace výukového projektu *Západní Afrika po proudu Nigeru, aneb jak se žije na pobřeží Guinejského zálivu*. Již to, že se nejednalo o pouhou komparaci, ale vlastní tvůrčí práci, má pro mne velký význam.

Nejdříve bylo nutné nastudovat a zpracovat teoretickou část projektového vyučování. Teorie projektového vyučování vysvětluje základní pojmy, fáze výukového projektu a typy projektů.

Samotný proces vytvoření výukového projektu byl náročným, ale praktickým cílem práce. Celý projekt byl vzhledem k ekonomickému zaměření školy, na které jsem ověřila projekt v praxi, orientován oblast geografie, ale hlavně kulturně-společenské a ekonomické poměry oblasti Guinejského zálivu. Díky práci na projektu získali žáci komplexní a souvislé znalosti a seznámili se se způsobem života v této oblasti. Některé z prací žáků jsou praktickou ukázkou v příloze diplomové práce.

Součástí projektu a zároveň posledním cílem mé práce byla tvorba kvízu s využitím digitálních technologií. Závěrečný kvíz na interaktivní tabuli vytvořený v programu Smart Notebook, byl vytvořen k souhrnu poznatků, které měli žáci získat během výukového projektu.

Výchozími body při zpracování výukového projektu byly analýza učebnic a vytvořený přehled o státech Guinejského zálivu. Z provedené obsahové analýzy jsem zjistila, co v učebních textech o státech Guinejského zálivu chybí, doplnila jsem tyto informace v přehledu, který sloužil jako jeden z pramenů při zpracování úkolů žáky v uskutečněném výukovém projektu a zároveň jsem zaktualizovala data, která byla z větší části zastaralá a neplatná.

5.2. Závěr

Ze shrnutí výsledků je zřejmé, že se povedlo naplnit cíle stanovené na začátku této práce a potvrdily se i hypotézy. Státy Guinejského zálivu nejsou v učebnicích dostatečně popsány a po realizaci výukového projektu a vyhodnocení dotazníků jsem dospěla k závěru, že byl výukový projekt, po počátečním ostychu, žáky kladně ohodnocen, což je pro mne největším přínosem celé této práce.

Projektová výuka má svá úskalí, přesto je možné vhodně naplánovaným a zpracovaným projektem žáky nadchnout pro dané téma. Získávání nových poznatků a informací moderními výukovými metodami hodnotí žáci kladně, shledávají přínos projektového vyučování a jsou vstřícní k využívání moderních vyučovacích metod a forem nejen na středních školách.

Jedním z pozitiv bylo, že jsem některým žákům přiblížila využití interaktivní tabule. Výukové materiály vytvořené v programu Smart Notebook jsou přínosem ve výuce a ukazují, že interaktivní tabule se dá využít i jinak, než k promítání videí a obrázků. Toto tvrzení dokazuje také nedávný projekt Evropské unie Peníze školám, v němž byly vytvářeny digitální učební materiály tzv. DUM, které jsou všem pedagogům volně přístupné. Výhodou informačních technologií je, že si každý sám může vytvořit učební text, jaký potřebuje

V současném světě moderních informačních technologií je téměř nutností tyto technologie využívat. Použitím moderních výukových metod v kombinaci s počítači, internetem, interaktivní tabulí a dalšími technologiemi současné doby je úspěch téměř zaručen.

V upravené formě tento projekt uskutečním i na základní škole, na které pracuji. Jsem si jistá, že jej žáci ocení. Závěrečný kvíz poskytnu formou DUM jako inspiraci ostatním pedagogům. Věřím, že nejen kvíz, ale celý výukový projekt bude sloužit k dalšímu zpracování.

6. Seznam zdrojů:

- ANDĚL, Jiří a kol. *Makroregiony světa: regionální geografie pro gymnázia*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, 2010. 148 s. ISBN 978-80-86034-78-2.
- BAAR, Vladimír. *Hospodářský zeměpis Regionální aspekty světového hospodářství: učebnice pro obchodní akademie a jiné střední školy*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, 2008. 111 s. ISBN 978-80-86034-86-7.
- BENDOVIÁ, Kristina. *Život v okolí velkých jezer ve východní Africe (výukový projekt pro střetí školy)*. Plzeň, 2013. Diplomová práce. ZČU. Vedoucí práce Mgr. Monika Čechurová Ph.D.
- BIČÍK, Ivan a kol. *Hospodářský zeměpis: globální geografické aspekty světového hospodářství: učebnice pro obchodní akademie a jiné střední školy*. 2., upr. vyd. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, 2010. 95 s. ISBN 978-80-86034-90-4.
- COLE, Roy a DE BLIJ, Harm Jan. *Survey of Subsaharan Africa: a regional geography*. New York: Oxford University Press, 2007. xx, 748 s. ISBN 978-0-19-517080-1.
- EGAN, Victoria. *Encyklopedie Zeměpis světa*. Editor Graham Bateman. Překlad Marta Bušková. V Praze: Columbus, 1994, 512 s. ISBN 80-7176-022-6.
- FARSKÝ, Ivan. *Fyzická geografie: (meteorologie pro studenty PF II.)*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2003. 96 s. Skripta. ISBN 80-7044-503-3.
- HÄUFLER, Vlastislav. *Afrika: nástin geografie kontinentu*. 1. vyd. Praha: SPN, 1957. 284 s.

HENDRYCH, Radovan. *Fytogeografie*. 1. vyd. Praha: SPN, 1984. 220 s. Učebnice pro vys. školy.

JEZBEROVÁ, Romana et al. *Žákovské projekty: cesta ke kompetencím: příručka pro učitele středních odborných škol*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2011. 128 s. ISBN 978-80-86856-77-3.

KOPP, Jan a SUDA, Jiří. *Vybrané kapitoly z fyzické geografie: klimatologie*. 2. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 2004. 104 s. ISBN 80-7043-257-8.

KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 160 s. ISBN 978-80-210-4142-4.

KUNSKÝ, Josef, ed., MÁLEK, Rudolf, ed. a VRÁNA, Otakar, ed. *Zeměpis světa*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1971. 546 s.

PLUSKAL, Miroslav et al. *Geografie pro střední školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998. 136 s. ISBN 80-85937-93-X

POLÍVKA, František. FRANTIŠEK POLÍVKA. *Užitkové a pamětihodné rostliny cizích zemí*. Praha: Volvox Globator, 1996, 646 s. ISBN 80-720-7025-8.

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia, dostupný na:

http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPG-2007-07_final.pdf

SMOLOVÁ, Irena, VYSOUDIL, Miroslav. *Zeměpis na dlani*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2003. 124 s. ISBN 80-85839-88-1

ŠERÝ, Miloslav. *Regionální geografie Afriky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-3896-2, 83 s.

Školní atlas světa. 1. vyd. Praha: Kartografie, 2004, 175 s. ISBN 80-7011-730-3.

TOMKOVÁ, Anna, KAŠOVÁ, Jitka a DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Učíme v projektech*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. 173 s. ISBN 978-80-7367-527-1.

VITÁSEK, František. *Základy fyzického zeměpisu*. 1966.

VRANÝ, Jan. *Západní Afrika*. 1. 1. vyd. Praha: Pressfoto, 1985. 460 s. Obchodně ekon. sborníky Institutu zahr. obchodu. Řada Afrika.

Internetové zdroje:

AFRICA. Atlas of Our Changing Environment. [online] Dostupné na: <http://www.na.unep.net/atlas/google.php> [29. 12. 2014].

A basin approach. Irrigation potential in Africa. [online] Dostupné na: <http://www.fao.org/docrep/w4347e/w4347e0i.htm> [25. 11. 2014]

Atlas west – Afrika. [online] Dostupný na: <http://www.atlas-westafrica.org> [1. 1. 2015]

Africa. [online] Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook> [1. 3. 2015]

Atlas on regional integration in west Afrika - demographic trends, 2006. [online] Dostupné na: <http://www.oecd.org/migration/38409521.pdf> [20. 3. 2015]

Cabo Verde. CIA World Factbook. [online] Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/cv.html> [10. 11. 2014]

Climate Change Country Profiles. UNDP. [online] Dostupné na: http://www.geog.ox.ac.uk/research/climate/projects/undpcp/UNDP_reports/Benin/Benin.lowres.report.pdf [19. 10. 2014]

Co je to HDP? Finance. [online] Dostupné na:
<http://www.finance.cz/makrodata-eu/hdp/informace/> [7. 4. 2015]

Cocoa. OECD. Atlas on Regional Integration in West Africa. [online] Dostupné na: <http://www.oecd.org/swac/publications/39596493.pdf>
[cit. 16. 4. 2015]

Coffee. OECD. Atlas on Regional Integration in West Africa. [online] Dostupné na: <http://www.oecd.org/swac/publications/39596349.pdf>
[cit. 16. 4. 2015]

Countries with ongoing transmission of malaria, World health organisation, 2013. [online] Dostupné na:
http://www.who.int/gho/malaria/malaria_003.jpg?ua=1 [03. 04. 2015]

Data urbanization. [online] Dostupná na: <http://www.indexmundi.com/map> [15. 3. 2015]

Demographic trends. Atlas on regional integration in west Afrika. 2006. [online] Dostupné na: <http://www.oecd.org/swac/publications/39802965.pdf> [14. 3. 2015]

Ebola. World health organisation, 2015. [online] Dostupné na:
<http://apps.who.int/ebola/current-situation/ebola-situation-report-11-march-2015>
[03. 04. 2015]

Economic Community of West African States (ECOWAS). Basic information. [online]. Dostupné na: <http://www.ecowas.int/about-ecowas/basic-information/>
[cit. 16. 4. 2015].

Economy. World development indicators, 2015. [online] Dostupné na:
<http://data.worldbank.org/sites/default/files/wdi-2015-ch4.pdf> [cit. 8. 4. 2015]

West Africa: Fishing Communities Restore Health to Ocean Habitats. World Bank, 2013. [online] Dostupné na:
<http://www.worldbank.org/en/news/feature/2013/06/05/west-africa-fishing-communities-restore-health-to-ocean-habitats> [cit. 25. 4. 2015].

Ghana. Ghana web. [online] Dostupné na:
<http://www.ghanaweb.com/GhanaHomePage/tourism/akosombo.ph> [25. 12. 2014]

Health expenditures - World. [online] Dostupné na:
<http://www.indexmundi.com/map/?t=0&v=2225&r=xx&l=en> [5. 4. 2015]

HIV/AIDS - people living with HIV/AIDS - World. [online] Dostupné na:
<http://www.indexmundi.com/map/?t=0&v=35&r=xx&l=en> [03. 04. 2015]

Human development reports. Definitions. [online] Dostupné na:
<http://hdr.undp.org/en/content/table-1-human-development-index-and-its-components> [5. 4. 2015]

IPFRI [online] Dostupné na: <http://www.ifpri.org/ghi/2013/concept-global-hunger-index> [1. 4. 2015]

Kváča a kol. *Ropné zásoby v subsaharské Africe a jejich vliv na utváření světové politiky*, 2009. [online] Dostupné na:
http://www.mzv.cz/file/508633/Africka_ropa_shrnuti_091214.pdf [cit. 16. 4. 2015].

Languages. Atlas on regional integration in west Afrika, 2006. [online] Dostupné na: <http://www.oecd.org/swac/publications/38409537.pdf> [1. 3. 2015]

Marine Regions. IHO. [online] Dostupné na:
http://www.marineplan.es/ES/fichas_kml/iho.html

Moltaš, Z. *Vývoj konfliktů v subregionu Západní Afriky: interakce aktérů*. 2012. [online] Dostupné na: <http://www.sekuritaci.cz/vyvoj-konfliktu-v-subregionu-zapadni-afriky-%E2%80%93-interakce-akteru/> [15. 4. 2015]

MŠMT - Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [online] Dostupné na: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/schvalovaci-dolozky-ucebnic-2013?highlightWords=schvalovac%C3%AD+dolo%C5%BEky> [10. 11. 2014]

Není hlad jako hlad. Rozvojovka. [online] Dostupné na: <http://www.rozvojovka.cz/food-right-now-neni-hlad-jako-hlad> [1. 4. 2015]

Nigeria - Kainji lake project. Problems and opportunities in local development ... [online] Dostupné na: <http://www.fao.org/docrep/field/009/ag194e/AG194E01.htm> [25.12. 2014]

Nigeria. Oil - production - World. [online] Dostupné na: <http://www.indexmundi.com/map/?v=88> [cit. 16. 4. 2015].

Oil and Gas in West Africa. OECD. Atlas on Regional Integration in West Africa. [online] Dostupné na: <http://www.oecd.org/swac/publications/39596493.pdf> [cit. 16. 4. 2015].

PhDr. Věra Exnerová, Andrea Volfová, A.B, MSc. *Chudoba*, (2008). [online] Dostupné na: <http://www.rozvojovka.cz/chudoba> [1. 4. 2015]

Práva žen. Lidská práva. [online] Dostupné na: <http://www.lidskaprava.cz/student/prava-zen> [cit. 16. 4. 2015]

Rozvojová spolupráce. Rozvojovka. [online] Dostupné na: <http://www.rozvojovka.cz/rozvojova-spoluprace> [5. 4. 2015]

Rozvojové cíle tisíciletí. Rozvojovka. [online] Dostupné na: <http://www.rozvojovka.cz/rozvojove-cile-tisicileti> [5. 4. 2015]

Skripta ekologie. Ulbrichová. [online] Dostupné na:
http://fle.czu.cz/~ulbrichova/Skripta_EKOL/Biomy/Biomy.htm [27. 12. 2014]

Slums as expressions of social exclusion: Explaining the prevalence of slums in african countries. [online] Dostupné na:
<http://www.oecd.org/dev/pgd/46837274.pdf> [20. 3. 2015]

The chocolate industry has a century-long history of forced and child labor in the production of cocoa. International labor rights forum. [online] Dostupné na:
<http://www.laborrights.org/industries/cocoa> [cit. 16. 4. 2015]

The Intertropical Convergence Zone. [online] Dostupné na:
<http://earthobservatory.nasa.gov/IOTD/view.php?id=703> [13. 11. 2014].

The World Bank. Databank. [online] Dostupný na:
<http://data.worldbank.org/indicator/EN.POP.DNST> [20. 3. 2015]

Údaje k jednotlivým státům. [online] Dostupné na:
https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_afr.html [20. 3. 2015]

Výkladový slovník environmentálních výrazů. [online] Dostupný na:
<http://www.enviweb.cz/eslovník> [29. 12. 2014].

Vzdělání. Rozvojovka. Dostupné na:
<http://www.rozvojovka.cz/vzdelani>

West Africa Gateway, [online] <http://www.westafricagateway.org/services/maps>
[cit. 11. 3. 2015].

Zdroj dat. [online] Dostupný na: <http://migrationsmap.net/> [21. 2. 2015]

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání 561/2004 Sb. Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. [online]. Dostupné na: <http://www.msmt.cz/dokumenty/novy-skolsky-zakon> [cit. 1. 3. 2015].

Obrazový materiál použitý při výukovém projektu

Ebola - nebezpečná nákaza a její hrozba, dostupné na: <https://www.stream.cz/top-5/10003231-ebola-nebezpecna-nakaza-a-jeji-hrozba>

Living in Makoko, dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=YRcUPiChx7k>

Seznam obrázků

- Obr. 1: Mapa oblasti Guinejského zálivu
- Obr. 2: Mapa zájmového území - státy Guinejského zálivu
- Obr. 3: Mapa oceánských proudů kolem Afriky
- Obr. 4: Köppenova klasifikace podnebí
- Obr. 5: Klimadiagramy Benin
- Obr. 6: Mapa říční sítě a povodí Nigeru s vyznačenými měřicími stanicemi
- Obr. 7: Křivky průtoku středního a horního toku Nigeru
- Obr. 8: Rozšíření jazykových skupin v západní Africe
- Obr. 9: Nejčastější migrační proudy v západní Africe
- Obr. 10: Graf podílu obyvatel nakažených HIV/AIDS z celkového počtu obyvatel států Guinejského zálivu (v roce 2012, udáno v %)
- Obr. 11: Graf vývoje HDP na jednoho obyvatele v USD v letech 2012 - 2014
- Obr. 12: Export ropy ze západní Afriky v roce 2005
- Obr. 13: Mapa regionálních institucí v západní Africe včetně ECOWAS

Seznam příloh

Příloha č. 1 Tabulka vývoje HDP na jednoho obyvatele v USD v letech 2012 - 2014

Příloha č. 2 Doporučené zdroje k vypracování výukového projektu

Příloha č. 3 Evaluační dotazník

Příloha č. 4 Ukázka vyplněných evaluačních dotazníků

Příloha č. 5 Závěrečný kvíz vytvořený v programu Smart Notebook na téma Státy Guinejského zálivu

Příloha č. 6 Fotodokumentace z realizace projektu a výstupy z projektu - Informační tabule, tematický atlas

Příloha č. 7 Návrh projektu

7. Resume

The thesis on Regional Geography States Gulf of Guinea – the project teaching using interactive whiteboards consists of several constituent parts.

The first part is a geographic research involving the collection, analysis, comparison and visualization of secondary data and information about the US Gulf of Guinea. The theoretical part of the thesis is focused on the physical geographic and socio-economic characteristics of the States Gulf of Guinea.

The main goal of this thesis is the content analysis of five geography student's books for secondary schools, particularly parts concerning Africa. The purpose of the content analysis of these student's books is a comprehensive idea of how and to what extent are the information of the Gulf of Guinea processed. The following part of the thesis is focused on project-based learning, which is theoretically presented. Moreover, there is also described the preparation and implementation of the proposed educational project "West Africa downstream of Niger, or how to live on the Gulf of Guinea", which has been verified in practice.

The evaluation of the project's contribution to the pupils is summarized in the final part of the thesis.

8. Přílohy

Příloha č. 1

Tabulka vývoje HDP na jednoho obyvatele v USD v letech 2012 - 2014

<i>stát</i>	<i>HDP</i>			<i>Ob./USD</i>		
	2012	2013	2014			
Nigérie	5700,0	5800,0	6100,0			
Benin	1800,0	1800,0	1900,0			
Togo	1400,0	1400,0	1500,0			
Ghana	3900,0	4100,0	4200,0			
Pobřeží Slonoviny	2600,0	2800,0	2900,0			
Libérie	900,0	900,0	900,0			
Sierra Leone	1700,0	2000,0	2100,0			
Guinea	1300,0	1300,0	1300,0			
Guinea-Bissau	1500,0	1400,0	1400,0			

Údaje k jednotlivým státům. [online] Dostupné na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_afr.html [2. 4. 2015]

Příloha č. 2

Doporučené zdroje k vypracování výukového projektu

Internetové databáze: <http://www.indexmundi.com/africa.html>
<http://webworld.unesco.org>
<http://www.atlas-westafrica.org>
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>

Periodika: Dnešní svět: roč. 2005/2006 č. 1; roč. 2006/2007 č. 5; roč. 2008/2009 č. 6; roč. 2010/2011 č. 3; roč. 2011/2012 č. 1; roč. 2012/2013 č. 4, 5; ; roč. 2013/2014 č. 5; roč. 2014/2015 č. 1;
Geografické rozhledy: roč. 15/č. 1; roč. 16/č. 1; roč. 20/č. 4; roč. 23/č. 4

Encyklopedie: dle vlastního uvážení

Učebnice: dle potřeby

Školní atlas světa

Diplomová práce M. Hoskovcová 2015, zpracovaná fyzicko-geografická a socioekonomická charakteristika obyvatelstva.

Příloha č. 3

Evaluační dotazník

Evaluační dotazník - výukový projekt *Západní Afrika po proudu Nigeru, aneb jak se žije na pobřeží Guinejského zálivu*

Tento dotazník je anonymní, prosím nepodepisujte jej!

1. Zakroužkuj téma úkolu vypracovaného v rámci projektu:

- I. Hospodářství - problematika těžby ropy v západní Africe.
- II. Zemědělství - pěstování kávovníku v západní Africe
- III. Přírodní rizika v západní Africe
- IV. Obyvatelstvo západní Afriky
- V. Etnika v západní Africe
- VI. Sídla, urbanizace, migrace a slumy v západní Africe
- VII. Fyzická geografie - vodstvo západní Afriky

1. Ohodnot' zakroužkováním⁸⁷:

Jak se ti projekt líbil?

Jak se ti na projektu pracovalo?

Jak se ti spolupracovalo s ostatními členy ve skupině?

Bylo pro tebe těžké vyhledávat informace k zadaným úkolům?

---

¹ špatně/ne ; ani dobře, ani špatně/nevím ; výborně/ano

Jak jsi se dnes cítil/a?

2. Vyber a zakroužkuj jednu z následujících možností:

Setkal/a jsi se již někdy s projektovým vyučováním?

ano

ne

nevím

Pokud ano, kde?.....

Chtěl/a bys častěji pracovat touto formou vyučování?

ano

ne

nevím

Byl pro Tebe projekt, vzhledem k nově získaným informacím, přínosným?

ano

ne

nevím

Která z činností se Ti během projektu líbila nejvíce?

- a) naplánování a rozvrhnutí činností ve skupině
- b) vyhledávání informací k úkolům
- c) třídění a zpracovávání nalezených informací
- d) ústní prezentace informačních panelů

Která z činností byla nejnáročnější?

- a) naplánovat a rozvrhnout činnost ve skupině
- b) vyhledávat informace k úkolům
- c) třídít a zpracovat nalezené informace
- d) ústní prezentace informačních panelů

Děkuji za spolupráci.

Příloha č. 4

Ukázka vyplněných evaluačních dotazníků

Evaluační dotazník - výukový projekt *Západní Afrika po proudu Nigeru, aneb jak se žije na pobřeží Guinejského zálivu*

Tento dotazník je anonymní, prosím nepodepisujte jej!

1. Zakroužkuj téma úkolu vypracovaného v rámci projektu:

- I. Hospodářství - problematika těžby ropy v západní Africe.
- II. Zemědělství - pěstování kávovníku v západní Africe
- III. Přírodní rizika v západní Africe
- IV. Obyvatelstvo západní Afriky
- V. Etnika v západní Africe
- VI. Sídla, urbanizace, migrace a slumy v západní Africe
- VII. Fyzická geografie - vodstvo západní Afriky

2. Ohodnot' zakroužkováním⁸⁴:

Jak se ti projekt líbil?

Jak se ti na projektu pracovalo?

Jak se ti spolupracovalo s ostatními členy ve skupině?

Bylo pro tebe těžké vyhledávat informace k zadaným úkolům?

Jak jsi se dnes cítil/a?

⁸⁴ špatně/ne

; ani dobře, ani špatně/nevím

; výborně/ano

3. Vyber a zakroužkuj jednu z následujících možností:

Setkal/a jsi se již někdy s projektovým vyučováním?

ano

ne

nevím

Pokud ano, kde? Základní škola

Chtěl/a bys častěji pracovat touto formou vyučování?

ano

ne

nevím

Byl pro Tebe projekt, vzhledem k nově získaným informacím, přínosným?

ano

ne

nevím

Která z činností se Ti během projektu líbila nejvíce?

- a) naplánování a rozvrhnutí činností ve skupině
- b) vyhledávání informací k úkolům
- c) třídění a zpracovávání nalezených informací
- d) ústní prezentace informačních panelů

Která z činností byla nejnáročnější?

- a) naplánovat a rozvrhnout činnost ve skupině
- b) vyhledávat informace k úkolům
- c) třídít a zpracovat nalezené informace
- d) ústní prezentace informačních panelů

Děkuji za spolupráci.

Evaluční dotazník - výukový projekt *Západní Afrika po proudu Nigeru, aneb jak se žije na pobřeží Guinejského zálivu*

Tento dotazník je anonymní, prosím nepodepisujte jej!

1. Zakroužkuj téma úkolu vypracovaného v rámci projektu:

- I. Hospodářství - problematika těžby ropy v západní Africe.
- II. Zemědělství - pěstování kávovníku v západní Africe
- III. Přírodní rizika v západní Africe
- IV. Obyvatelstvo západní Afriky
- V. Etnika v západní Africe
- VI. Sídla, urbanizace, migrace a slumy v západní Africe
- VII. Fyzická geografie - vodstvo západní Afriky

2. Ohodnot' zakroužkováním⁸⁴:

Jak se ti projekt líbil?

Jak se ti na projektu pracovalo?

Jak se ti spolupracovalo s ostatními členy ve skupině?

Bylo pro tebe těžké vyhledávat informace k zadaným úkolům?

Jak jsi se dnes cítil/a?

⁸⁴ špatně/ne ; ani dobře, ani špatně/nevím ; výborně/aně

3. Vyber a zakroužkuj jednu z následujících možností:

Setkal/a jsi se již někdy s projektovým vyučováním?

ano

ne

nevím

Pokud ano, kde?.....

na "kaflební stole"

Chtěl/a bys častěji pracovat touto formou vyučování?

ano

ne

nevím

Byl pro Tebe projekt, vzhledem k nově získaným informacím, přínosným?

ano

ne

nevím

Která z činností se Ti během projektu líbila nejvíce?

- a) naplánování a rozvrhnutí činností ve skupině
- b) vyhledávání informací k úkolům
- c) třídění a zpracovávání nalezených informací
- d) ústní prezentace informačních pan

Která z činností byla nejnáročnější?

- a) naplánovat a rozvrhnout činnost ve skupině
- b) vyhledávat informace k úkolům
- c) třídít a zpracovat nalezené informace
- d) ústní prezentace informačních panelů

Děkuji za spolupráci.

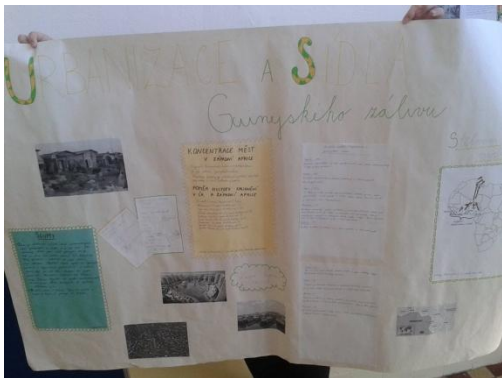
Příloha č. 5

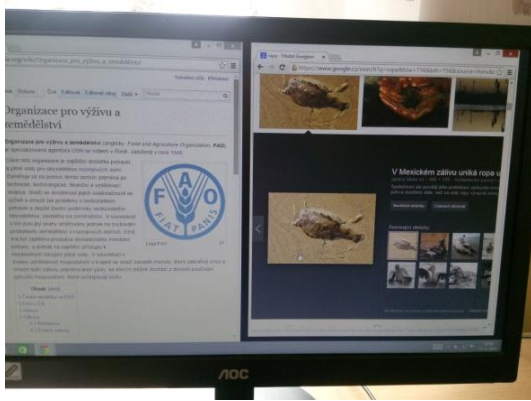
Závěrečný kvíz vytvořený v programu Smart Notebook na téma Státy Guinejského zálivu

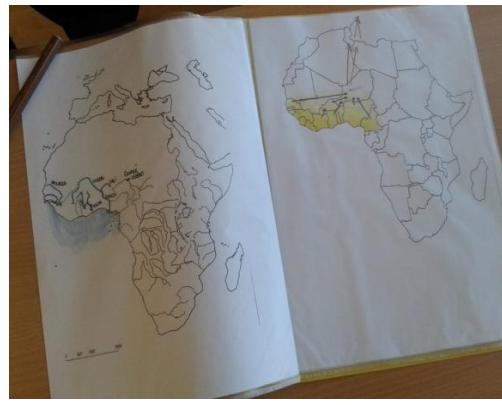
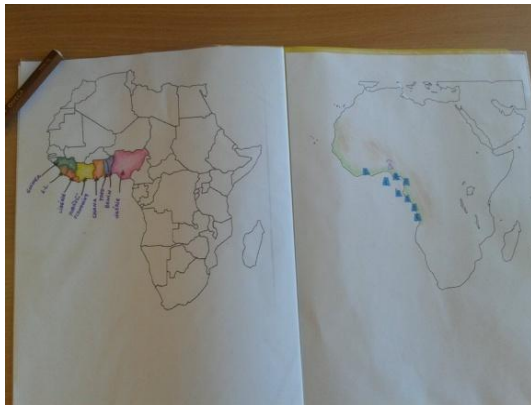
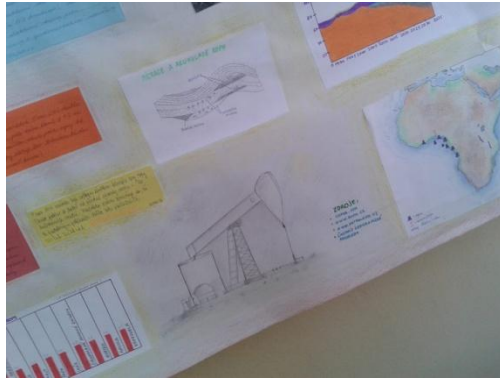
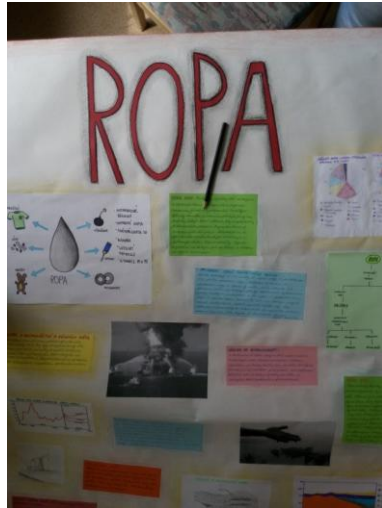
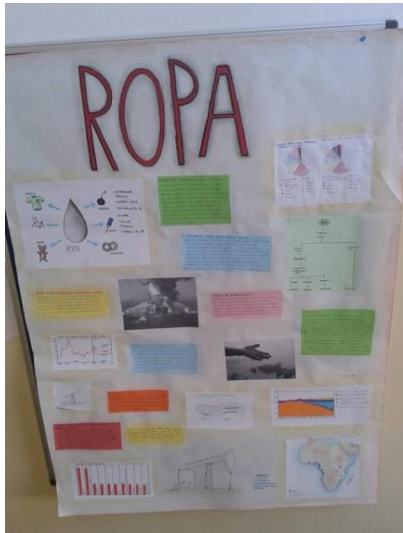
Viz přiložené CD

Příloha č. 6

Fotodokumentace z realizace projektu a výstupy z projektu - Informační tabule, tematický atlas

Příloha č. 7

Návrh projektu

NÁVRH PROJEKTU

Název	Západní Afrika po proudu Nigeru, aneb jak se žije na pobřeží Guinejského zálivu
Autor	Bc. Michaela Hoskovcová
Realizace	16. 04. 2015, ISŠTE Sokolov
Typ projektu	Výukový krátkodobý projekt
Smysl projektu	Projekt se svým obsahem dotýká problematiky života v západní Africe. Zaměřuje se především na způsob života v státech Guinejského zálivu. Přiblíží studentům problémy, s kterými se musí každodenně lidé v této části světa potýkat. Žáci formulují problém, pokusí se navrhnout řešení některých z těchto problémů.
Výstup projektu	Hlavním cílem projektu je navrhnout sadu informačních panelů a tematických map z problémových oblastí života v západní Africe.
Předpokládané cíle	Zaměřuje se především na způsob života v státech Guinejského zálivu. Přiblíží žákům problémy, s kterými se musí každodenně lidé v této části světa potýkat. Žáci formulují problém, pokusí se navrhnout řešení některých z těchto problémů.
Předpokládané činnosti	<ol style="list-style-type: none"> 1. motivační video 2. společná diskuse o videu 3. myšlenková mapa na dané téma – brainstorming 4. vytvoření skupin, rozdělení rolí ve skupině, výběr obálky s tématem a úkoly – skupiny 5. práce na zadaných úkolech, vyhledávání, třídění a doplňování informací z encyklopedií, odborných knih a internetu 6. tvorba tematických map a informačních panelů 7. prezentace informačních panelů 8. závěrečný kvíz 9. evaluační dotazník
Předpokládané výukové	klasické metody - metody slovní, názorně demonstrační, metody

Předpokládané výukové metody	klasické metody - metody slovní, názorně demonstrační, metody dovednostně-praktické aktivizující metody – metody diskusní, řešení problémů komplexní výukové metody – skupinová výuka, frontální výuka, brainstorming, projektová výuka, výuka podporovaná počítačem
Předpokládané pomůcky	Psací potřeby, sešity, papíry, nůžky, pastelky, fixy, lepidlo, PC, interaktivní tabule, tiskárna,
Prezentace projektu	Krátké ústní představení vytvořených informačních panelů.
Způsob hodnocení	Studenti zhodnotí průběh projektu, vzájemnou spolupráci, problémy či obtíže nastalé během projektu, pomocí evaluačního dotazníku.
Vypracoval:	
Datum:	
Schválil:	
Datum:	18.4.2015

Integrovaná střední škola
technická a ekonomická
Jednoty 1620, 358 01 Sušice
IČ: 4976929